

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra

Evaldo Skiko
5 kurso
komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

SUBROGACIJOS INSTITUTO TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE
APPLICATION OF SUBROGATION IN CASE LAW OF LITHUANIA

Vadovas: lekt. dr. Tomas Kontautas
Recenzentas: prof. dr. (HP) Vytautas Mizaras

Vilnius
2012

TURINYS

Ižanga	2
Subrogacija – asmenų pasikeitimo prievolėje būdas?	5
Subrogacijos samprata	10
Subrogacijos tikslai ir principai	12
Subrogacijos instituto istorinė perspektyva	18
<i>Subrogacijos kilmės iš romėnų teisės teorija</i>	19
<i>Subrogacijos instituto formavimasis</i>	22
Subrogacijos reglamentavimo Lietuvos teisėje problematika	26
<i>Subrogacijos samprata pagal CK 6 knygos VII skyriaus nuostatas</i>	27
<i>CK 6.101 str. reglamentavimo ydingumas</i>	31
<i>CK 6.101 str. 4 d. ir CK 6.1015 str. santykio problematika bei subrogacijos instituto samprata draudimo teisiniuose santykiuose (CK 6.1015 str.)</i> ...	34
Praktinės subrogacijos instituto taikymo problemos Lietuvos teismų praktikoje	43
<i>Ieškinio senaties taikymo draudimo teisiniuose santykiuose problematika</i>	43
<i>Draudiko veiksmų teisėtumas, kaip teisės į subrogacinio reikalavimo patenkinimą realizavimo prielaida</i>	47
<i>Civilinės atsakomybės draudimas ir subrogacija</i>	50
Subrogacijos (ne)taikymas civilinės atsakomybės draudimo atveju (teismų praktikoje nagrinėta problematika)	50
Ar draudiko teisę išreikalauti sumokėtą sumą iš draudėjo (DĮ 110 str., TPSVCAPDĮ 22 str.) galima laikyti įstatymo pagrindu kylančia cesija (subrogacija CK 6.1015 str. prasme)?.....	51
<i>Socialinio draudimo įstaigų teisės susigrąžinti išmokėtas draudimo išmokas kvalifikavimas</i>	53
Išvados ir pasiūlymai	59
Literatūros sąrašas:	61
Santrauka	68
Summary	69

Ižanga

Temos aktualumas. Subrogacijos institutas Lietuvos civilinėje teisėje buvo įtvirtintas tik 2001 m. liepos 1 d., t.y. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui¹ (toliau – CK). Šio Lietuvos civilinėje teisėje sąlyginai naujo instituto taikymas teismų praktikoje sukėlė ir vis dar kelia nemažai diskusijų ir problemų, tačiau teisės doktrinoje dažniausiai apsiribojama subjektyviu ir ganėtinai glaustu atskirų precedentų įvertinimu ir neišsiaiškinama 1) kokios yra neaiškumų, kylančių teismų praktikoje dėl ganėtinai ydingo subrogacijos instituto reguliavimo Lietuvos pozityviojoje teisėje, priežastys (pavyzdžiui, ar tai negalėtų būti kitų valstybinių civilinės teisės normų mechaninio perkėlimo pasekmė, dėl ko reikalinga lyginamoji analizė); 2) ar teisės teoretikų ir Lietuvos teismų pateikiamas subrogacijos problematikos vertinimas atitinka subrogacijos sampratą ir tikslus; 3) kaip iš esmės tapačios praktikoje kylančios problemos yra aiškinamos užsienio teisės mokslininkų doktrinoje. Dėl esamų gana fragmentiškų bei prieštaringų teisinių tyrimų nagrinėjama tema, ganėtinai nemažos subrogacinių ieškinių gausos bei nevienodų ir galimai dar iki galo nesusiformavusių Lietuvos teismų (net ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo) pozicijų analogiškose bylose, išsami, aktuali bei argumentuota šio instituto taikymo praktikoje analizė yra neabejotinai reikalinga.

Darbo tikslas. Pagrindinis darbo tikslas – atskleisti ir įvertinti subrogacijos instituto reglamentavimo CK ypatumus ir problemas bei šio instituto aiškinimą ir taikymą Lietuvos teismų (ypač Lietuvos Aukščiausiojo Teismo) praktikoje. Siekiant šio tikslo darbe yra 1) išsiaiškinama subrogacijos, kaip reikalavimo teisės perėjimo būdo, samprata ir tikslai identifikuojant subrogacijos, cesijos bei regreso panašumus ir skirtumus; 2) įvertinama, ar subrogacijos instituto samprata (turinys) gali skirtis priklausomai nuo šalis siejančio teisinio santykio ir kokia yra subrogacijos instituto specifika draudimo teisiniuose santykiuose; 3) aptariamos tiek teorinės (pavyzdžiui, pozicijos dėl prievolės pasibaigimo subrogacijos atveju ar subrogacijos traktavimas įstatymo pagrindu kylančia cesija), tiek praktinės (pavyzdžiui, ieškinio senatį reglamentuojančių normų taikymas, tam tikri reiškiamo subrogacinio reikalavimo patenkinimo prielaidų aspektai bei subrogacijos taikymo (netaikymo) civilinės atsakomybės draudime atvejai, nagrinėti Lietuvos teismų praktikoje) šio instituto aiškinimo bei taikymo problemos, kylančios Lietuvos teismų praktikoje; 4) pateikiama pasiūlymų įstatymų leidėjui, kurie galimai

¹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

sumažintų teisės taikymo klaidų skaičių sprendžiant bylas, kuriose taikomos subrogacijos ar regreso institutus reglamentuojančios teisės normos.

Darbo objektas – subrogacijos instituto taikymas Lietuvos teismų praktikoje, pateikiant aiškia ir argumentuotą poziciją dėl subrogacijos ir jai giminingų institutų atskyrimo bei atskleidžiant esminius subrogacijos instituto požymius tiek draudimo teisėje, tiek bendrųjų prievolių teisės nuostatų kontekste. Darbe nenagrinėjami Lietuvos teismų praktikoje dar neaptarti ir (ar) nežinomi subrogacijos taikymo aspektai (išskyrus šio darbo skyrių, kuriame pateikiama teorinė subrogacijos instituto reglamentavimo problematika ir vertinimas), todėl apsiribojama teismų praktikoje kylančių problemų analize. Atsižvelgiant į tai, kad 1) didžiojoje daugumoje teisės šaltinių, kuriais remiamasi šiame darbe, subrogacija yra nagrinėjama kaip draudimo teisės institutas; 2) didžiausią įtaką subrogacijos doktrinai padarė būtent draudimo teisė, kurioje faktiškai subrogacijos doktrina ir buvo suformuota; 3) pačioje Lietuvos teismų praktikoje subrogacijos institutas taikytas daugiausiai bylose, kylančiose iš draudimo teisinių santykių, šiame darbe subrogacijos institutas daugiausiai nagrinėjamas draudimo teisinių santykių kontekste.

Tyrimo metodai. Darbe daugiausiai naudojami istorinis, mokslinis literatūros analizės bei lyginamasis tyrimo metodai. Kadangi subrogacija kildinama iš romėnų teisės (konkrečiai – iš atskirų romėnų teisėse egzistavusių civilinės teisės institutų sintezės), o subrogacijos instituto susiformavimo raidai didžiausią įtaką padarė Prancūzijos, Anglijos bei Jungtinių Amerikos Valstijų teisės mokslininkai bei teismai, šio instituto istorinės perspektyvos analizė gali padėti atskleisti pirminius bei kertinius subrogacijos principus bei nustatyti tai, ar subrogacija šiuo metu tinkamai suvokiama doktrinoje bei taikoma Lietuvos teismų praktikoje. Mokslinis literatūros analizės metodas neišvengiamai reikalingas siekiant sistemiškai suvokti subrogacijos tikslų, funkcijų bei materialinėje teisėje įtvirtintų subrogacijos normų atitiktį bei skirtumus, atskirti doktrinoje egzistuojančius nuomonių nesutapimo atvejus bei nustatyti to priežastis. Taip pat šis metodas padeda identifikuoti, suvokti bei kritiškai įvertinti Lietuvos teismų praktikoje pateikiamas pozicijas nagrinėjamais klausimais. Darbe naudojamas lyginamasis tyrimo metodas naudojamas siekiant įsitikinti, ar teismų praktikoje kylančios problemos yra galimai ne visiškai tinkamo užsienio valstybių teisės perkėlimo priežastis ir jei taip – kaip iš tiesų (t.y. remiantis jų pirminiu šaltiniu) turi būti suprantamos tam tikros nuostatos. Kvebeko provincijos, Prancūzijos, Vokietijos, Olandijos, Italijos bei Rusijos teisės aktų nuostatos buvo pasirinktos kaip pavyzdinės rengiant tiek naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, tiek kitus subrogaciją reglamentuojančius teisės aktus. Būtent dėl to šių

šalių subrogacijos institutą reglamentuojančių normų lyginamoji analizė ir padės atskleisti tiek teorijoje, tiek praktikoje kylančių neaiškumų priežastis. Dėl nemažo indėlio į subrogacijos instituto raidą bei dėl didelės doktrinos gausos darbe lyginamuoju aspektu taip pat pateikiama subrogacijos samprata Anglijoje bei Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Darbo originalumas. Šiuo metu teisės doktrinoje subrogaciją reglamentuojančių normų taikymo teismų praktikoje analizei skirta ne itin daug dėmesio – dauguma tyrimų apsiriboja teoriniu problematikos dėl neaiškaus šio instituto įtvirtinimo CK įvardijimu, fragmentiškai pateikiamos kai kurios Lietuvos teismų pozicijos. Tuo tarpu šiame darbe, skirtingai nuo esamų darbų, kuriuose nagrinėjami iš dalies panašūs šios temos aspektai, didžiausias dėmesys skiriamas būtent teismų praktikoje kylančių subrogacijos instituto taikymo neaiškumų sisteminei analizei.

Svarbiausi šaltiniai. Pagrindinis šio darbo šaltinis – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Analizuojant subrogacijos instituto taikymo praktikoje problematiką, svarbiausiais norminiais šaltiniais laikytini tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių civiliniai kodeksai bei draudimo teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai. Dėl ganėtinai menko Lietuvos teisės mokslininkų dėmesio subrogacijos institutui (išskyrus vienintelį išsamesnį doktrininį šaltinį – T. Kontauto monografiją „Draudimo sutarčių teisė“), darbe remiamasi užsienio teisės mokslininkų doktrina, kuri laikytina pagrindiniu ir svarbiausiu šio darbo šaltiniu. Taip pat darbe remiamasi autoritetingais teisės žinynais (pavyzdžiui, B.A. Garner „Black’s Law Dictionary“), Europos draudimo sutarčių teisės principais (PEICL), jų komentaru bei kitais teisės šaltiniais.

Subrogacija – asmenų pasikeitimo prievolėje būdas?

Prievolė yra skolininką bei kreditorių siejantis teisinis santykis, kai skolininkas privalo atlikti kreditoriaus naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą². Taigi prievolė sieja dvi šio teisinio santykio šalis – skolininką ir kreditorių. Kaip žinia, civilinių teisinių santykių subjektų lygiateisiškumo principas yra vienas kertinių civilinių teisinių santykių reglamentavimo principų, todėl CK 6 knygos VI-VIII skyriai numato abiejų prievolės šalių – tiek kreditoriaus, tiek skolininko – pa(si)keitimo galimybę. Tiesa, kadangi kreditorius turi reikalavimo teisę į skolininką, esančią savarankišku civilinių teisinių santykių objektu, prievolės šalies pasikeitimas pačioje prievolėje, t.y. tiek reikalavimo perleidimo (aktyviosios prievolės šalies pasikeitimas), tiek skolos perkėlimo (pasyviosios prievolės šalies pasikeitimas) atveju, dažniausiai priklauso nuo paties kreditoriaus valios. Reikalavimo teisės perleidimo atveju pakanka abiejų kreditorių, tiek pirminio, tiek naujojo kreditoriaus išreikštos valios (išskyrus įstatymo ar sutarčių nustatytus atvejus, kai draudžiama perleisti reikalavimą), o bendriausiu skolos perkėlimo atveju skolininko sutikimo skolai perkelti nereikia – tam pakanka arba kreditoriaus susitarimo su trečiuoju asmeniu (naujuoju skolininku), arba kreditoriaus sutikimo tuo atveju, jeigu pats skolininkas siekia savo turimą skolą kreditoriui perkelti kitam asmeniui. Kaip pažymima teisės doktrinoje, toks reguliavimas yra pateisinamas tuo, jog nuo skolininko asmens priklauso realus ir tinkamas prievolės vykdymas³. Tačiau įstatymas numato reikalavimo teisės perėjimą ir tuo atveju, kai nei viena prievolės šalių neišreiškia savo valios perleisti turimą reikalavimą ar perkelti skolą – tai reikalavimo teisės perėjimas įstatymų pagrindu. Tokie atvejai dažniausiai siejami su universaliu teisių ir pareigų, kylančių iš prievolės, perėmimu (pavyzdžiui, fizinio asmens mirtis ar juridinio asmens reorganizavimas ir kt.). Vienu iš reikalavimo teisės perėjimo įstatymų pagrindu atvejų Lietuvos teisėje įvardijama ir subrogacija, kuri, remiantis CK 6.111 str. nuostatomis, gali įvykti ir sutartiniu pagrindu.

Prieš pereinant prie subrogacijos instituto sampratos bei teisinio reglamentavimo apžvalgos bei vertinimo, būtina paminėti, kad 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁴ (toliau – 1964 m. CK) reglamentavo tiek reikalavimo perleidimo, tiek skolos

² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262) 6.1 str.

³ AMBRASIENĖ, D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai). *Jurisprudencija*, 2002, t. (28) 20, p. 103.

⁴ Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138 (nuo 2000-06-15 iki 2001-06-30 galiojusi redakcija).

perkėlimo teisinius santykius, tiesa, gana glaustai ir išdėstant abu institutus viename 1964 m. CK skirsnyje, tačiau subrogacijos institutas nebuvo reglamentuojamas. Lyginant 1964 m. CK reikalavimo perleidimą ir skolos perkėlimą reglamentuojančias normas su 2000 m. priimto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁵ atitinkamomis nuostatomis, atkreiptinas dėmesys į keletą skirtumų:

1. 1964 m. CK eksplicitiškai nenumatė dalies reikalavimo perleidimo galimybės, dėl ko ilgą laiką savo praktikoje teismai laikydavosi formalistinės pozicijos, jog dalies reikalavimo perleisti negalima⁶, tačiau tik 2000 m. gegužės 15 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT arba kasacinis teismas) civilinėje byloje Nr. 3K-3-545 pažiūrėjo į aptariamą reguliavimą lanksčiau (civilinės apyvartos naudai) ir nusprendė pakeisti susiformavusį teismų požiūrį šiuo klausimu. Tokia LAT pozicija atitiko vėliau 2000 m. priimto CK normų turinį.
2. 1964 m. CK taip pat nebuvo atskirai išskirta atveju, kai reikalavimas pereina asmeniui įstatymo pagrindu⁷.
3. 2000 m. priimtame CK, skirtingai nuo 1964 m. CK, yra įtvirtinta galimybė perleisti būsimą reikalavimo teisę.
4. 2000 m. priimtame CK atsirado nuostata, jog reikalavimo teisės perleidimas neturi labiau pažeisti skolininko teisių ir labiau suvaržyti jo prievolės.

1964 m. CK reglamentavo solidariųjų skolininkų tarpusavio regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisę⁸ (regreso teisę laidavimo⁹ ir garantijos¹⁰ atvejais bei regreso teisę į žalą padariusį asmenį¹¹), tačiau regreso atveju regredentas (naujasis kreditorius) visada buvo skolininku pagrindinėje prievolėje¹², kadangi privalėjo (solidariųjų skolininkų, laidavimo bei garantijos atveju – privalomumas vykdyti sutartinę prievolę sumokėti) atlyginti kreditoriui pagrindinėje prievolėje pastarojo patirtą žalą, t.y. įvykdyti prievolę už

⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁶ *Cit op.* 3, p. 100-101.

⁷ Išskyrus tam tikrus pavienius atvejus, nurodytus toliau šiame darbe.

⁸ *Cit op.* 4, 190 str.: „skolininkas, įvykdžiusis solidarinę pareigą, turi teisę atgręžtine tvarka reikalauti iš visų kitų bendraskolių lygiomis dalimis to, ką jis įvykdė, atskaičius dalį, tenkančią jam pačiam, jeigu ko kita nenustato įstatymas ar sutartis“.

⁹ *Ibid.*, 216 str.: „įvykdžiusiam prievolę laiduotojui pereina visos kreditoriaus teisės, turimos šioje prievolėje“.

¹⁰ *Ibid.*, 220 str.: „garantas, įvykdes asmens-skolininko prievolę, turi teisę atgręžtinio reikalavimo būdu reikalauti iš asmens-skolininko savo sumokėtos sumos“.

¹¹ *Ibid.*, 495 str.: „asmuo, atlyginęs žalą, padarytą kito asmens, turi į padariusį žalą asmenį regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisę tokio dydžio, kiek išmokėjo atlyginimo, jeigu įstatymas nenustato kitokio dydžio“.

¹² *Cit op.* 3.

skolininką. Tuo tarpu atveju, kai reikalavimas įstatymo pagrindu pereina iš kreditoriaus pagrindinėje prievolėje naujam kreditoriui nesugriaunant pačios prievolės, reglamentuota nebuvo.

Pažymėtina, kad kreditoriaus ar skolininko įstojimas į prievolę vien dėl prievolės subjektinės sudėties pasikeitimo, kai nėra papildomo prievolės modifikavimo, nelemia atitinkamų prievolių pasibaigimo. Autoriaus įsitikinimu, šį teiginį patvirtina a) tiek ieškinio senaties terminų taikymo taisyklės, nurodytos CK 1.128 str.¹³; b) tiek CK įtvirtinta skolininko teisė *inter alia* reikšti naujojo kreditoriaus reikalavimams visus atsikirtimus, kuriuos jis turėjo teisę reikšti pradiniam kreditoriui pranešimo apie reikalavimo perleidimo gavimo metu¹⁴, ir skolos perėmėjo (naujojo skolininko) teisė reikšti kreditoriaus reikalavimams visus atsikirtimus, paremtus kreditoriaus ir pradinio skolininko prievolių santykiu¹⁵; c) tiek LAT praktika, kurioje teigiama, kad perleidus reikalavimą, prievolėje pasikeičia kreditorius, skolos perkėlimo atveju – skolininkas, o pati pirminė prievolė išlieka nepakitusi¹⁶.

Kadangi subrogacijos instituto analizei išsamesnis kitų asmenų pasikeitimo prievolėje būdų reglamentavimo 1964 m. CK tyrimas nėra toks aktualus, toliau reikėtų akcentuoti reikalavimo teisės perėjimo atvejį, kuris įtvirtintas tik priėmus 2000 m. CK. Šis atvejis CK 6 knygos VII skyriuje įvardijamas kaip „reikalavimo perėjimas trečiajam asmeniui regreso tvarka (subrogacija)“. Atkreiptinas dėmesys, kad šio instituto nuostatų rasime ne tik šiame, bet ir reikalavimo perleidimą (cesiją) reglamentuojančiame CK skyriuje (CK 6.101 str. 4 d.), todėl keltinas ir šių atskirų CK skyrių nuostatų konkurencijos klausimas.

LAT, kuris yra atsakingas už vienodos teismų praktikos formavimą¹⁷, yra nurodęs¹⁸, jog Civiliniame kodekse nurodytas trijų rūšių asmenų pasikeitimas prievolėje – kreditoriaus pasikeitimas prievolėje (reikalavimo perleidimas), skolininko pasikeitimas (skolos perkėlimas) ir subrogacija – kuomet kreditoriaus teises įgyja trečiasis asmuo,

¹³ *Inter alia* MIKELĖNAS, V, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 258.

¹⁴ CK 6.107 str. 1 d.

¹⁵ CK 6.119 str. 1 d.

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus (toliau – LAT CBS) 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. *UAB „Jaukurai“ v. UAB „Forsita“*, Nr. 3K-3-469/2010, kat. 37; 52.3; 114.12; LAT CBS 2011 m. vasario 8 d. nutartis c.b. *A. Z. v. „Kononenko ir ko“; S. K. ir M. K.*, Nr. 3K-3-44/2011, kat. 45.11; LAT CBS 2012 m. vasario 10 d. nutartis c.b. *V. N. v. P. R., M. R., A. R.*, Nr. 3K-3-34/2012, kat. 42.1; 42.8; 43.2; 63.1; 126.5.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340) 4 str.

¹⁸ LAT CBS 2009 m. lapkričio 10 d. nutartis c.b. *UAB „Speisuva“ v. UAB, „M-1“*, Nr. 3K-3-498/2009, kat. 42.11.1.

įvykdęs prievolę. Tačiau ar visais atvejais subrogacija gali būti laikoma asmenų pasikeitimo prievolėje būdu?

Visų pirma, paminėtina, jog teisinėje literatūroje subrogacijos institutas yra suprantamas bei aiškinamas ganėtinai nevienodai ir painiai. Sistemine minėtų CK 6 knygos VI bei VII skyrių bei doktrinos analizė leidžia daryti prielaidą, kad CK bendrųjų prievolių teisės nuostatų prasme subrogacija yra suvokiama kaip tam tikra regresio teisės rūšis: „kai regresio tvarka asmeniui pereina teisė reikalauti iš skolininko atlyginti nuostolius, kuriuos jis atlygino kreditoriui, toks regresio teisės atsiradimo atvejis vadinamas subrogacija“¹⁹. CK 6 knygos komentaro²⁰ autorių manymu, nuo reikalavimo teisės perleidimo reikia skirti subrogaciją, t.y. atvejus, kai reikalavimo teisė kitam asmeniui pereina pagal įstatymą. Nepaisant to, kad CK 6.111 str. numato, jog subrogacija (reikalavimo perėjimas regresio tvarka) galima ir sutarties pagrindu, Lietuvos teisinėje literatūroje nesutiksime platesnio paaiškinimo, kuo gi tuomet skiriasi reikalavimo teisės perleidimas ir subrogacija, kylanti iš sutarties (šis santykis glaustai atskleidžiamas kitoje šio darbo dalyje). Teisės doktrinoje²¹ tik nurodoma, jog reikalavimo teisės perleidimas ir reikalavimo teisės perėjimas subrogacijos tvarka skiriasi tuo, jog subrogacijos atveju visada yra trys asmenys ir ne mažiau kaip du teisiniai santykiai, bei tuo, jog subrogacijos atveju skolininką ir kreditorių siejanti prievolė baigiasi ir atsiranda nauja prievolė, siejanti skolininką ir pirminę prievolę įvykdžiusį asmenį. Taigi tampa ganėtinai akivaizdu, jog CK reglamentavimas tapatinant (ar vartojant sinonimiškai) regresio ir subrogacijos sąvokas bei CK komentaro ir kitų autorių²² požiūris į subrogaciją, apibūdinant ją kaip regresio teisės rūšį (arba atskiru regresio teisės atsiradimo atveju), ir LAT pozicija, laikanti subrogaciją asmenų pasikeitimo prievolėje būdu, šiuo klausimu nesutampa. Taigi čia iškyla keletas pagrindinių teisės teorijoje sutinkamų probleminių klausimų: 1) ar Lietuvos teismai (kuriems, beje, pritaria ir kai kurie teisės mokslininkai²³) pagrįstai teigia, kad subrogacija tam tikrais atvejais gali būti vienas iš asmenų pasikeitimo prievolėje būdų? 2) Gal CK 6 knygos VII skyriaus prasme subrogacija yra laikoma ne asmenų pasikeitimo prievolėje būdu, o atskiru regresio teisės atsiradimo atveju (ar net regresio sinonimu), o asmenų pasikeitimo prievolėje būdu laikytina tik specialioji CK 6.1015 str. įtvirtinta

¹⁹ MIKELĖNAS, V, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 153.

²⁰ *Ibid.*, p. 140.

²¹ *Ibid.*

²² AMBRASIENĖ, D.; BARANAUSKAS, E., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis, trečioji laida*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, p. 86-87.

²³ *Cit. op.* 3, p. 104; KONTAUTAS, T. *Draudimo sutarčių teisė*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2007, p. 180.

subrogacija? Jei taip, tuomet koks yra CK 6 knygos VII skyriuje įtvirtintos subrogacijos ir CK 6.1015 str. reglamentuojamos subrogacijos santykis? 3) Galiausiai, kokiais kriterijais yra paremtas subrogacijos ir regresio institutų atskyrimas?

Atsakymai į šiuos bei kitus darbe keliamus klausimus yra svarbūs pirmiausia dėl to, kad tinkamas sąvokų, įtvirtintų materialinėje teisėje, suvokimas neretai lemia tinkamą teisės taikymą. Ir priešingai, nepakankamai tikslus atskirų teisės institutų atribojimas gali būti teisės taikymo klaidų priežastis. Todėl siekiant įvertinti aukščiau išdėstytų pozicijų teisingumą, būtina tiksliai nustatyti tiek taikomo instituto sampratą, tiek tarp šalių egzistuojančių teisinių santykių turinį. Iš to kyla ne tik teoriniai atskirų institutų santykio nustatymo klausimai, tačiau ir praktinės problemos, pavyzdžiui, ieškinio senaties termino skaičiavimas. Bendriausia prasme vienas pagrindinių šio darbo problematikos aspektų yra cesijos, regresio ir subrogacijos institutų atskyrimas, todėl argumentuoto atsakymo į šiuos bei kitus darbe keliamus probleminius klausimus negalima pateikti neatlikus tinkamos subrogacijos instituto analizės.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą subrogacijos instituto reglamentavimo neaiškumą, manytina, jog toliau verta analizuoti 1) ar naujajame CK įtvirtintas subrogacijos institutas buvo įtvirtintas mūsų civilinėje teisėje tik mechaniškai perkėlus kitų šalių materialinės civilinės teisės normas ir aiškiai neatribojant subrogacijos sampratos pagal šalis siejančius teisinius santykius; 2) ar įstatymų leidėjo sprendimas subrogaciją CK įvardinti kaip reikalavimo perėjimą trečiajam asmeniui regresio tvarka, taip sutapatinant regresą ir subrogaciją, yra logiškas sprendimas, o teisiškai CK bendrųjų prievolių teisės nuostatų prasme regresio ir subrogacijos institutų atskyrimas neturi jokių teisinių pasekmių; 3) ar teismų praktikoje esamas subrogacijos instituto supratimas yra paremtas šio instituto tikslų bei principų, ar jį reglamentuojančių teisės normų turiniu. Galiausiai, nuo atsakymų į visus šiame darbo skyriuje pateiktus klausimus priklauso Lietuvos teismų praktikos vertinimo teisingumas ir pagrįstumas. Dar prieš atsakant į šioje darbo dalyje iškeltus klausimus bei atliekant išsamų minėtų problemų įvertinimą, vertėtų išsiaiškinti subrogacijos sampratą, šio instituto esmę, funkcijas, pagrindinius principus, tikslus bei įvertinti kitų valstybių teisės mokslininkų poziciją šiuo klausimu.

Subrogacijos samprata

Subrogacija pažodžiui reiškia pakeitimą (lot. – *subrogare*), galintį atsirasti tiek išreikšto (bendrosios teisės tradicijos valstybėse – ir numanomo²⁴) susitarimo pagrindu, tiek iš įstatymo. Bendriausia prasme subrogacija reiškia vienos šalies pakeitimą kita šalimi, kuri sumoka skolą, suteikiant skolą sumokėjusiai šaliai teises, teises gynbos priemones ar apsaugą, kuri priešingu atveju priklausytų kreditoriui²⁵. Teisinėje literatūroje sutinkamas toks posakis, jog subrogacija paprasčiausiai reiškia tai, jog vienam asmeniui leidžiama atsistoti į kito batus ir įrodinėti to asmens teises prieš atsakovą²⁶. Anot H. Sheldon, subrogacija – tai teisinė fikcija, kai vienas asmuo, kaip kreditorius ar turintis kitokį teisėtą reikalavimą, pakeičiamas kitu²⁷. Taigi subrogacija doktrinoje apibūdinama ir kaip procesas, ir kaip teisinės gynbos priemonė, ir kaip teisinė fikcija. Tokie užsienio teisės doktrinoje pateikiami subrogacijos apibrėžimai suponuoja preliminarią išvadą, jog subrogacijos atveju pagrindinė prievolė tarp pirminio kreditoriaus ir skolininko nesibaigia, tiesiog prievolėje pasikeičia viena iš šalių (kreditorius), t.y. naujasis kreditorius įstatymo ar sutarties pagrindu tiesiog perima pradinio kreditoriaus turimus reikalavimus į skolininką.

Subrogacijos samprata gana aiškiai atskleidžiama draudimo teisės kontekste. Bendrosios teisės tradicijos valstybių doktrinoje²⁸ teigiama, jog subrogacijos institutas taikomas turto ir atsakomybės draudimo srityse. Taip pat visuotinai pripažįstama, jog subrogacija yra taikoma nuostolių draudimo sutartyse, tačiau netaikoma sumų draudimo sutartyse²⁹. Įsivaizduokime, jog asmuo, kuris yra draudimo sutartiniais teisiniais santykiais susijęs su draudiku (pavyzdžiui, apdraudžia savo butą nuo vagystės), patiria žalą dėl trečiojo asmens veiksmų, dėl ko draudikui atsiranda prievolė mokėti draudimo išmoką. Tokiu atveju kiekvienos valstybės teisinėje sistemoje yra įtvirtinta viena iš šių alternatyvų:

²⁴ MITCHELL, C.; WATTERSON, S. *Subrogation: Law and Practice*. Oxford: Oxford University press, 2007, p. 3.

²⁵ GARNER, B.A. *Black's Law Dictionary. Eighth edition*. S.I., West group, 2004, p. 4475-4476.

²⁶ DOBBS, D.B. *Handbook on the law of remedies: damages-equity-restitution*. S.I., West Pub. Co., 1973, p. 251.

²⁷ SHELDON, N. Henry. *Law of subrogation. Second Edition*. Boston: The Boston book company, 1898, p. 80-81.

²⁸ HASSON, R. Subrogation in Insurance Law - A Critical Evaluation. *Oxford Journal of Legal Studies*, 1985, Nr. 3, p. 418.

²⁹ KONTAUTAS, T. *Draudimo sutarčių teisė*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2007, p. 182.

- a) leisti draudėjui pasilikti ir draudimo išmoką, ir suteikti teisę reikalauti žalos atlyginimo iš žalą sukėlusio ar už ją atsakingo asmens (kas atitinkamai reiškia, kad tokioje sistemoje įtvirtinamos teisinės gynybos priemonės, kylančios iš nepagrįstą praturtėjimą draudžiančių teisės normų);
- b) suteikti teisę tik draudėjui (ne draudikui) reikalauti žalos atlyginimo iš pažeidėjo;
- c) leisti draudėjui visų pirma reikalauti iš draudiko draudimo išmokos, bet kartu leisti ir draudikui draudėjo vardu³⁰ šios išmokos dydžio sumos reikalauti iš pažeidėjo.

Pastarasis atvejis ir yra laikytinas subrogacija draudime³¹. Taigi iš esmės šiame santykiyje dalyvauja trys asmenys: žalą sukėles ar už jį atsakingas asmuo (pažeidėjas), žalą patyręs asmuo (draudėjas) ir asmuo, apdraudęs draudėją nuo tam tikros rizikos ir įvykus draudžiamajam įvykiui privalantis įvykdyti savo prievolę, t.y. išmokėti draudimo išmoką (draudikas). Tiesa, nepaisant to, kad Lietuvoje subrogacinius reikalavimus turintys asmenys kreipiasi į teismą savo vardu, subrogacijos esmės tai nekeičia, kadangi kreipimasis draudėjo vardu yra labiau būdingas bendrosios teisės tradicijos valstybėse.

Anglijos teisės doktrinoje terminas subrogacija apibrėžiamas kaip procesas, kuriuo viena šalis laikoma pakeista kita šalimi, galinčia įgyti ir įgyvendinti kitos šalies teises savo naudai prieš trečiąją šalį³². Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) jurisprudencijoje³³ išskiriami tokie pagrindiniai subrogacijos koncepcijos elementai draudimo teisės kontekste, kurie puikiai atskleidžia tiek draudiko suinteresuotumą subrogacijos taikymu, tiek pačią subrogacijos esmę:

1. Draudėjas patyrė žalos, už kurią atsakinga trečioji šalis.
2. Draudikas atlygino draudėjui jo patirtą žalą.
3. Draudėjas turi egzistuojančią, perleistą reikalavimo teisę trečiajai šaliai (draudikui), kurią draudėjas būtų realizavęs, jei draudikas nebūtų draudėjui kompensavęs jo nuostolių.
4. Draudikas patyrė nuostolių dėl trečiojo asmens veiksmų ar neveikimo, esančio priežastimi patraukti asmenį atsakomybėn.
5. Teisingumas reikalauja, kad visus draudiko nuostolius atlygintų tas trečiasis asmuo.

³⁰ LAWRY, J.P.; RAWLINGS, P. *Insurance law: cases and materials*. Sl., Hart, 2004, p. 591.

³¹ *Cit. op.* 28, p. 417.

³² *Cit. op.* 24, p. 3-7.

³³ PARKER, J.C. The Made Whole Doctrine: Unraveling the Enigma Wrapped in the Mystery of Insurance Subrogation. *Missouri Law Review*, 2005, t. 70, Nr. 3, p. 725.

6. Draudiko nuostolių suma yra fiksuota, esanti dažniausiai tokio dydžio, koks buvo sumokėtas draudėjui, kai tokia išmoka nebuvo savanoriška ir pateisinama.

Praktiškai kiekvieną iš šių išdėstytų subrogacijos elementų kitoje šio darbo dalyje plačiau paaiškina šio instituto tikslai bei principai, todėl jie plačiau nenagrinėtini.

Subrogacija atskirų JAV teisės mokslininkų požiūriu skiriasi tiek nuo skolos perkėlimo, tiek nuo teisių perleidimo ta aplinkybe, jog subrogacija nebūtinai priklauso nuo kreditoriaus, bet ir gali būti nuo jo nepriklausoma – iš tiesų tai tik kreditoriaus pakeitimas nauju, tam tikra fiktyvi cesija, sukurta tam, kuris turi galimybę pasiūlyti mokėjimą; subrogacija nėra nei tikra cesija, nei skolos pardavimas. Nepaisant šių minėtų skirtumų, subrogacija bendrosios teisės tradicijos valstybėse yra laikoma specifine reikalavimo perėjimo rūšimi, todėl toliau subrogacijos tikslus, principus bei istorinę perspektyvą nagrinėjančiuose skyriuose vartojama sąvoka „subrogacija“ turi būti suprantama būtent kaip tam tikra reikalavimo perėjimo kitam asmeniui rūšis.

Bendrosios teisės tradicijos valstybių doktrinoje ir jurisprudencijoje pripažįstama, jog subrogacijos institutas jokių būdu neapsiriboja tik draudimo teisiniais santykiais ir yra taikytinas esant ir kitokio pobūdžio teisiniams santykiams³⁴. Atsižvelgiant į tai, kad didžiojoje daugumoje teisės šaltinių, kuriais remiamasi šiame darbe, subrogacija yra nagrinėjama kaip draudimo teisės institutas, bei tai, jog didžiausią įtaką subrogacijos doktrinai padarė būtent draudimo teisė, kitose šio darbo dalyse subrogacijos analizė draudimo teisės kontekste bus išsamesnė dar ir dėl objektyviai didesnio teismų (ypač Lietuvos Aukščiausiojo Teismo) dėmesio šio instituto taikymui būtent draudimo teisiniuose santykiuose.

Subrogacijos tikslai ir principai

Apibrėžus subrogacijos tikslus (neretai esančiais kartu ir principais bei funkcijomis), nesunkiai suprasime subrogacijos instituto veikimo principus. Kadangi šio instituto susiformavimui (ypač draudimo teisėje) pagrindą padėjo bendrosios teisės valstybių teismai ir doktrinos kūrėjai, verta subrogacijos tikslus ir funkcijas apibrėžti remiantis šia patirtimi, gretinant ją su Lietuvos teismų praktikoje pateiktais išaiškinimais.

³⁴ MARASINGHE, M.L. An Historical Introduction to the Doctrine of Subrogation: The Early History of the Doctrine I. *Valparaiso University Law Review*, 1975, t. 10, Nr. 1, p. 65; *cit. op.* 24, p. 4.

Atkreiptinas dėmesys, kad toliau šioje darbo dalyje pateikiamas subrogacijos tikslų bei kertinių principų sąrašas nėra baigtinis, o atskiras subrogacijos tikslas, principas ar funkcija nėra siejama su atskiromis jurisdikcijomis (teisės sistemomis). Taigi, išskirtini šie pagrindiniai subrogacijos tikslai ir principai:

1. Esminis subrogacijos tikslas – neleisti vienai šaliai nepagrįstai praturtėti kitos ar kitų šalių sąskaita³⁵. Subrogacijos instituto dėka žalą sukėlęs ar už ją atsakingas asmuo neišvengia atsakomybės, dėl ko nepagrįstai nepraturtėja, kadangi nepagrįstas praturtėjimas šiuo atveju turi būti suprantamas ir kaip sumų žalai atlyginti sutaupymas. Jeigu asmuo, sumokėjęs skolininko skolą kreditoriui, neturėtų teisės reikalauti skolininko gražinti kreditoriui sumokėtą sumą, tai, visų pirma, būtų neteisinga, kadangi tikėtina, jog pats kreditorius, kuriam yra visiškai atlyginta, nebebus suinteresuotas pasinaudoti savo reikalavimo teise. Tokia situacija skolininko atžvilgiu užsienio teisės literatūroje vadinama netikėta sėkme (angl. – *windfall*) ir yra laikoma nepagrįstu praturtėjimu³⁶. Žalą patyręs asmuo galėtų nepagrįstai praturtėti ir tuo atveju, jei žalos atlyginimą jis gautų tiek iš draudiko, tiek iš pažeidėjo. Paprasčiau tai vadinama dviguba kompensacija (angl. – *double recovery*), kuri subrogacijos atveju yra negalima. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje³⁷ yra nurodęs, jos vieni esminių subrogacijos tikslų yra neleisti nepagrįstai praturtėti nukentėjusiajam ir neleisti nepagrįstai praturtėti žalos padariusiam asmeniui, todėl subrogacija laikytina restitucinio (kompensacinio), prevencinio ir sąžiningumą užtikrinančio pobūdžio. Dėl to dalį žalos kompensavusiam asmeniui suteikiama teisė perimti nukentėjusiojo teisę į žalos atlyginimą tiek, kiek išmokėta kompensacijos. Jeigu taip atsitiktų, kad draudėjas gautų ir žalos atlyginimą iš atsakingo už žalą asmens, ir draudimo išmoką iš draudiko, t. y. gautų dvigubą kompensaciją, tai draudikas galėtų išsiieškoti iš draudėjo tai, ką šiam išmokėjo nepagrįstai po to, kai draudėjas gavo visišką žalos atlyginimą iš atsakingo už žalą asmens.

³⁵ *Cit. op.* 24, p. 309-310.

³⁶ MAHER, B.S; PATHAK R.A. Understanding and Problematicizing Contractual Tort Subrogation. *Loyola University Chicago Law Journal*, 2008, t. 40, Nr. 1, p. 56.

³⁷ LAT CBS 2009 m. vasario 10 d. nutartis c.b. AB „Lietuvos draudimas“ v. Viešosios policijos apsaugos tarnyba, UAB „BTA draudimas“, Nr. 3K-3-46/2009, kat. 38; LAT CBS 2010 m. kovo 2 d. nutartis c.b. VSDFV Kauno skyrius v. R. V., M. G. ir T. V., Nr. 3K-3-83/2010, kat. 35.3.1; 38; 44.5.2.14; 44.2.16; 73.1; 73.2.13.

Naujojo kreditoriaus, t.y. asmens, sumokėjusio pirminiam kreditoriui už skolininką, atžvilgiu nepagrįsto praturtėjimo principas taip pat taikomas. Šis principas įtvirtintas ir Lietuvos materialinėje teisėje – CK 6.101 str. 1 d. (cesijos atveju) numato, kad reikalavimo teisės perleidimas neturi pažeisti skolininko teisių ir labiau suvaržyti jo prievolės, o CK 6.113 str. teigiama, kad trečiasis asmuo, kuriam pereina reikalavimo teisė, negali įgyti daugiau teisių, negu jų turėjo pradinis kreditorius. Tai iš esmės reiškia, kad, jei trečiasis asmuo įgytų daugiau teisių, tai be jokios abejonės pablogintų paties skolininko padėtį. Vienas tokių skolininko padėties pabloginimo pavyzdžių galėtų būti trečiojo asmens teisė reikalauti daugiau, nei skolininkas buvo skolingas pirminiam kreditoriui. Taigi galima konstatuoti, kad naujasis kreditorius negali reikalauti iš skolininko sumokėti jam daugiau negu buvo sumokėta pirminiam kreditoriui, t.y. naujasis kreditorius negali nepagrįstai praturtėti. Tokia pasekmė yra visiškai logiška, nes subrogacija įvyksta nepriklausomai nuo skolininko, jo sutikimo nereikalaujama³⁸.

Keltas klausimas, ar suderinama su kompensaciniu žalos atlyginimo bei nepagrįsto praturtėjimo draudimo principu tokia situacija, kai reikalavimo teisę perėmusiam asmeniui (kreditoriui) teismo tvarka galiausiai priteisiama faktiškai didesnė suma, nei kreditorius patyrė nuostolių? Šiuo atveju turima omenyje procesinių palūkanų instituto ir minėtų CK straipsnių santykio problematika. JAV Aukščiausiasis teismas dar 1981 m. pripažino draudikų, reiškiančių subrogacinius reikalavimus, teisę reikalauti procesinių palūkanų, kadangi, teismo manymu, galiausiai tai galėtų atnešti naudos (nors ir netiesiogiai) patiems draudėjams³⁹. Tuo tarpu Anglijoje, jeigu bet koks papildomas turtas gaunamas po to, kai draudikas išsiekė savo sumokėtą draudimo išmoką iš kalto asmens, priteista suma, viršijanti draudimo išmoką, turi atitekti draudėjui⁴⁰. Lietuvoje pareiga mokėti procesines palūkanas atsiranda pagal įstatymą (CK 6.37 str. 2 d.), jos turi būti skaičiuojamos tik esant kreditoriaus prašymui ir tai daroma nuo bylos iškėlimo iki visiško prievolės (teismo sprendimo) įvykdymo. Lietuvos kasacinis teismas yra

³⁸ 2004 m. vasario 12 d. generalinio advokato Philippe Leger išvada Europos Teisingumo Teismo byloje Nr. C-397/02, *Clinique La Ramée ASBL, Winterthur Europe Assurance SA v. Jean-Pierre Riehl, Europos Sąjungos Taryba*, 21 punktas.

³⁹ BIRDS, J. *Bird's Modern Insurance Law. Seventh edition*. London: London Sweet & Maxwell, 2007, p. 321-322.

⁴⁰ *Ibid.*, p 317.

pabrėžęs⁴¹, kad terminas „procesinės palūkanos“ įstatyme nenustatytas, bet jis visuotinai vartojamas teismų praktikoje, kad būtų galima išskirti CK 6.37 str. 2 d. nustatytą pagal įstatymą kompensacinę funkciją atliekančias palūkanas. Lietuvos teismų praktikos įtrauktas ir vartojamas „procesinių palūkanų“ terminas nereiškia naujos CK nenustatytos palūkanų rūšies, o pagrindas priteisti šias palūkanas yra asmeninė skolininko atsakomybė už tai, kad jis priverolės nevykdė geruoju ir jo kreditorius dėl to kreipėsi į teismą.

Manytina, kad tokia LAT pozicija yra visiškai pagrįsta, kadangi būtent kreditorius teismo procese patiria nuostolių (pavyzdžiui, negalėdamas naudotis bei disponuoti reikalaujama priteisti suma ar mokėdamas už jo atstovavimą teisme), todėl kreditoriaus, reiškiančio subrogacinį reikalavimą, teisė reikalauti procesinių palūkanų (kaip ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo) jokių būdu nereiškia, kad

- a) naujasis kreditorius įgijo daugiau teisių, negu jų turėjo pradinis kreditorius;
- b) pažeidžiamos skolininko teisės ar suvaržoma jo priverolė;
- c) kaip nors pažeidžiamas nepagrįsto praturtėjimo draudimo principas.

2. Subrogacijos institutu *inter alia* siekiama, kad žalą padaręs kaltininkas neišvengtų civilinės atsakomybės⁴². Tai su pirmuoju tikslu glaudžiai susijęs subrogacijos tikslas, savotiškas teisingumo principo atspindys, suponuojantis ir kitą subrogacijos tikslą – atgrasyti nuo žalą sukeliančio elgesio⁴³. Šis tikslas, visų pirma, reiškia, kad už žalą atsakingas asmuo bus priverstas atlyginti sukeltą žalą, nepaisant to, kad jo kreditoriui žalos atlyginimo priverolėje jau buvo atlyginta (pavyzdžiui, išmokėta draudimo išmoka); antra, tai reiškia, kad atsakomybės neišvengiamumas ir už žalą atsakingo asmens patirti nuostoliai atlyginant žalą tikrai atgrasys pirmiausiai nuo tyčinių žalą sukeliančių veiksmų.
3. *Nullus commodum capere de sua injuria propria*. Šis principas, reiškiantis, jog asmuo negali gauti naudos iš savo neteisėtų veiksmų, žinomas ne tik civilinėje teisėje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs⁴⁴, jog subrogacijos institutas

⁴¹ LAT CBS teisėjų plenarinės sesijos 2011 m. gruodžio 29 d. nutarimas c.b. *AB DNB bankas v. A. J. ir S. J.*, Nr. 3K-P-537/2011, kat. 32.6.1; 36.2; 126.5.

⁴² KONTAUTAS, T. *Draudimo sutarčių teisė*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2007, p. 181.

⁴³ *Cit. op.* 36, p. 51, 56.

⁴⁴ LAT CBS 2009 m. vasario 10 d. nutartis c.b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. Viešosios policijos apsaugos tarnyba, UAB „BTA draudimas“*, Nr. 3K-3-46/2009, kat. 38.

užtikrina principo *nullus commodum capere de sua injuria propria* realumą: jeigu nebūtų subrogacijos galimybės, atsakingas už padarytą žalą asmuo nepatirtų jokių neigiamų turtinių padarinių, nes draudėjas gautų žalos atlyginimą draudimo išmokos pavidalu ir, jeigu draudimo išmoka padengtų visą patirtą žalą, jis negalėtų nieko reikalauti iš žalą padariusio asmens.

4. Subrogacija draudimo teisėje užtikrina galimybę draudikui išieškoti išmokėtą sumą iš už žalą atsakingo asmens ir taip bent iš dalies kompensuoti savo nuostolius draudimo išmokos forma. Kompensacijos principas yra vienas kertinių subrogaciją pateisinančių principų ir yra glaudžiai susijęs su pagrindiniais – civilinės atsakomybės neišvengiamumo ir nepagrįsto praturtėjimo (arba dvigubos naudos gavimo) draudimo – principais. Paprastai šis tikslas įvardijamas ir kaip viena pagrindinių draudikų veiklos (kaip verslo) prielaidų, nes, pavyzdžiui, įstatyme įtvirtinus draudiko teisę reikalauti išmokėtų sumų iš atsakingo už padarytą žalą asmens, draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką, turi aiškias teisinės gynybos priemones, kurias realizavus visa apimtimi tikėtina, kad draudikas nuostolių nebus patyręs. Tiesa, net ir teismui patvirtinus subrogacinius reikalavimus, realiai išieškoti visus patirtus nuostolius visa apimtimi retai pavyksta, todėl praktikoje (ypač bendrosios teisės tradicijos valstybėse) šis kompensacijos principas įgyvendinamas iš dalies.
5. Dar vienas subrogacijos instituto draudimo teisiniuose santykiuose tikslas – taupyti žmonių (draudėjų) lėšas⁴⁵. Paminėtina, kad pamastymai apie subrogacijos instituto žalingumą bei naudą yra sutinkami tiek daugelio subrogacijos institutą nagrinėjančių teisės mokslininkų veikaluose⁴⁶, tiek JAV Aukščiausiojo teismo praktikoje⁴⁷, tačiau glaustai aptartinos tik kardinaliai skirtingos pozicijos. Iš pradžių manyta, kad subrogacijos teisė draudikams suteiks galimybę sumažinti draudimo įmokas. Tačiau, vieno autorių nuomone, tai praktikoje pasirodė ne visiškai tiesa. Priežastis, kodėl subrogaciniai reikalavimai neturėjo ir neturi įtakos draudimo

⁴⁵ *Cit. op.* 30, p. 621.

⁴⁶ *Cit. op.* 39, p. 333; CLARKE, M. *Policies and perceptions of insurance law in the twenty-first century*. Oxford: Oxford University press, 2005, p. 290.

⁴⁷ „Leidimas draudikams reikšti reikalavimus subrogacijos pagrindu ir taip galimai sumažinti draudimo įkainius atitinka viešosios tvarkos nuostatas (viešuosius interesus)“ – cituojama pagal CLARKE, M. *Policies and perceptions of insurance law in the twenty-first century*. Oxford: Oxford University press, 2005, p. 287-291.

įmokų dydžiui yra paprasta – didžioji dalis subrogacinių reikalavimų, ypač bendrosios teisės tradicijos valstybėse (pastaba: subrogacija šiose valstybėse galima ir civilinės atsakomybės draudimo atveju), yra išsprendžiami dviejų draudikų, kurie tai daro vadovaudamiesi „sūpuoklių ir karuselių“ principu (angl. – *“what you lose on the swings you gain on the roundabouts“*). Šį principą galima paaiškinti paprastu pavyzdžiu – du draudikai, tikėdamiesi, kad jų turimi subrogaciniai reikalavimai vienas kitam neatneš nuostolio nei vienam jų ir draudikų galimi nuostoliai neviršys pajamų, gautų patenkinus subrogacinius reikalavimus, nustatydami draudimo įmokas tiesiog neatsižvelgia į iš patenkintųjų subrogacinių reikalavimų gautinas sumas⁴⁸. Taigi, galima būtų konstatuoti, kad šis subrogacijos tikslas šiose valstybėse (ypač JAV) nėra realizuotas ir net galimai lemiantis didesnes draudimo įmokas tuo atveju, jei draudikai siekia padengti savo nuostolius esant dideliame nepatenkintų subrogacinių reikalavimų procentui. Tuo tarpu Lietuvoje, kur subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju yra negalima, kai kurių autorių teigimu draudimo įmoka esant subrogacijos galimybei gali būti ir mažesnė, kadangi skaičiuojant draudimo įmoką praktikoje paprastai atsižvelgiama ir į subrogacijos galimybę⁴⁹.

6. Savotiškas subrogacijos instituto tikslas draudime – operatyvesnis žalos atlyginimas⁵⁰. Kadangi draudėjas yra suinteresuotas nedelsiant pranešti apie padarytą žalą (būtent draudėjas faktiškai patiria žalą), o draudikas – priimti sprendimą dėl draudimo išmokos išmokėjimo⁵¹, žalos atlyginimas ją patyrusiam asmeniui neužtrunka. Operatyvaus žalos atlyginimo principas Lietuvoje yra įtvirtintas ir pozityviojoje teisėje. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 96 str. 2 d. imperatyviai numato, kad draudimo išmoka privalo būti išmokėta ne vėliau kaip per 30 dienų nuo tos dienos, kai gaunama visa informacija, reikšminga nustatant draudžiamojo įvykio faktą, aplinkybes, pasekmes ir draudimo išmokos dydį. Atsižvelgiant į tai, kad šis principas yra glaudžiai susijęs su teise į subrogacinio reikalavimo patenkinimą, o Lietuvos teismų praktikoje egzistuoja su šiuo principu susiję probleminiai klausimai, išsamesnė analizė, argumentacija bei vertinimas pateikiami kitoje šio darbo dalyje.

⁴⁸ *Cit. op.* 28, p. 422.

⁴⁹ *Cit. op.* 29.

⁵⁰ *Cit. op.* 39, p. 323.

⁵¹ *Cit. op.* 29, p. 180.

7. Kiti teisės doktrinoje išskiriami subrogacijos instituto tikslai: saugoti pamatinį žalos atlyginimo principą⁵², draudimo išmokos atitikimo patirtiems nuostoliams tikslas yra glaudžiai susiję su aukščiau išdėstytais principais bei tikslais, todėl plačiau neanalizuotini.

Apibendrinant aukščiau išdėstytus subrogacijos instituto tikslus bei principus galima daryti išvadą, kad patys esminiai subrogacijos instituto principai, tokie kaip žalą padariusio asmens civilinės atsakomybės neišvengiamumas bei nepagrįsto praturtėjimo draudimo principai yra pripažįstami ir Lietuvos teismų. Nors keletas iš nurodytų subrogacijos tikslų nėra aktualūs šio instituto taikymui praktikoje, jų teorinė analizė pateikta bendram gilesniam subrogacijos suvokimui. Kadangi remiantis vien tik principų bei tikslų turiniu dar negalima konstatuoti, jog subrogacijos institutą Lietuvos teismai suvokia bei taiko tinkamai, atsižvelgiant į šio darbo tikslus, būtina tiek istorinės šios instituto perspektyvos analizė, tiek lyginamasis tyrimas.

Subrogacijos instituto istorinė perspektyva

Tiriant tam tikrus teisės institutus istoriniu požiūriu, pastebima, jog arba dėl šaltinių trūkumo, arba dėl nevienodo jų turinio traktavimo požiūriai į tam tikrus dalykus neretai išsiskiria. Požiūris į subrogacijos, kaip teisės instituto, istorinę raidą taip pat yra nevienodas, todėl skirtingoms teisės tradicijoms priklausančių teisės mokslininkų darbuose šiuo klausimu yra pasisakoma gana skirtingai. Kadangi istorinė lyginamoji analizė nėra šio darbo tikslas, toliau apžvelgtina santykinai glausta subrogacijos instituto raida ir formavimasis iš teisės istorijos perspektyvos.

Visų pirma, pastebėtina, kad egzistuoja mažiausiai dvi subrogacijos kilmės teorijos: pirmoji kildina subrogacijos doktriną iš senovės romėnų teisės; antroji teigia, jog subrogacija buvo žinoma ir žydų religinių įstatymų ir tradicijų bei komentarų rinkinyje Talmude – „laiduotojas, sumokėjęs skolą už skolininką, gali reikalauti skolos tiesiai iš skolininko, o tokia jo teisė kyla iš įstatymo“⁵³. Vis dėlto, atsižvelgiant į mažą pastarojo rašytinio šaltinio teisinę reikšmę bei nesant pakankamai prieinamų ir patikimų šaltinių bei duomenų šiuo klausimu, apžvelgtina tik pirmoji subrogacijos kilmės, t.y. kilmės iš romėnų teisės, teorija.

⁵² *Cit. op.* 47, p. 288-289.

⁵³ *Cit. op.* 36, p. 60.

Subrogacijos instituto formavimosi teorijų teisės doktrinoje taip pat išskiriama mažiausiai dvi. Pirmoji teigia, kad subrogacijos institutas galutinai susiformavo Prancūzijoje romėnų teisės recepcijos pagrindu. Antroji didžiausius nuopelnus už subrogacijos išplėtojimą skiria bendrosios teisės tradicijos valstybėms, o visų pirma, Anglijai.

Atkreiptinas dėmesys, kad šios subrogacijos instituto kilmės ir vystymosi teorijos tik padeda suvokti kokiame socialiniame, politiniame ir teisiniame kontekste subrogacija išsivystė. Kadangi Lietuvos materialiąją teisę šios teorijos galėjo paveikti nebent tik netiesiogiai, pavyzdžiui, „skolinantis“ dauguma civilinės teisės institutų iš įvairių valstybių, galima būtų teigti, kad svarbios ne tiek atskiros subrogacijos instituto sampratos ar taikymo ypatybės atitinkamose jurisdikcijose, kiek jos principinės nuostatos, leidžiančios identifikuoti ir atskirti, iš kur kilo ir kaip keitėsi vienokios ar kitokios dabartinės subrogacijos instituto normos.

Subrogacijos kilmės iš romėnų teisės teorija

Prieš pradėdant analizuoti romėnų civilinės teisės nuostatas, atkreiptinas dėmesys, kad šioje istorinėje perspektyvoje nėra laikomasi vieno požiūrio į tai, kas yra subrogacija. Kadangi vienu autorių nuomone tai yra savotiškas asmenų pasikeitimo prievolėje būdas, o kitų – jog subrogacija yra reikalavimo teisių perėjimo pagal įstatymą atvejis, toliau bus pateikiamas bendras asmenų pasikeitimo prievolėje reguliavimas, įtvirtintas romėnų teisėje, ieškant šiame reguliavime institutų, artimiausių subrogacijos institutui.

Senajoje romėnų civilinėje teisėje egzistavo prievolės, kaip asmeniško dviejų ar daugiau šalių teisinio santykio, samprata, todėl tos prievolės teisiniai padariniai galėjo sieti tik dalyvavusius ją nustatant asmenis. Tačiau ši samprata kito, visų pirma, romėnų *ius civile* įtvirtinant prievolės šalių pasikeitimo galimybę paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Kadangi kitu atveju romėnų teisė nenumatė galimybės pakeisti prievolės šalį, naudotas novacijos institutas – kreditoriaus sutikimu naujasis kreditorius ir pirmojo kreditoriaus skolininkas sudarydavo tokią pačią sutartį kaip ir pradinė, siekdami pirmąją prievolę pakeisti nauja⁵⁴. Tokiai novacijai reikėjo tiek skolininko, tiek abiejų kreditorių sutikimo. Be to, novacijos atveju pasibaigdavo ir pirminės prievolės įvykdymo užtikrinimo būdai, todėl toks būdas siekiant pakeisti kreditorių prievolėje nebuvo nei patogus, nei priimtinas.

⁵⁴ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 225.

Romėnų teisėje ilgainiui atsirado galimybė prievolėje pakeisti kreditorių nesugriaunant pačios prievolės – reikalavimo teisei perleisti naudotas procesinio atstovavimo institutas, tačiau tokia išeitis irgi nebuvo pati tinkamiausia dėl mažiausiai keleto priežasčių. Visų pirma, kadangi kreditoriaus prievolėje ir naujojo kreditoriaus santykiai grįsti pavedimo sutartimi, ją buvo galima nutraukti vienašališkai, todėl naujasis kreditorius ne visada galėjo būti užtikrintas, ar „spės“ realizuoti savo reikalavimus pirmojo kreditoriaus skolininkui. Antra, skolininkas galėjo prievolę įvykdyti tiesiogiai pirminiam kreditoriui, kadangi naujasis kreditorius buvo laikomas tik pirmojo kreditoriaus atstovu teisme, todėl tokia apsauga buvo menkai užtikrinanti naujojo kreditoriaus teises. Ilgainiui tokių kreditorių teisės vis stiprėjo, nepaisant to, kad vienu autorių teigimu romėnų teisė teoriškai niekuomet nepripažino iš prievolės išplaukiančių teisių perleidimo⁵⁵.

Kitų autorių teigimu, šiuolaikinė subrogacijos teorija kilo iš romėnų teisėje įtvirtintų *beneficium cedendarum actionum* ir *successio in locum creditoris* institutų sintezės, padėjusios pagrindą šiuolaikinės subrogacijos instituto susiformavimui tiek bendrosios teisės, tiek kontinentinės teisės tradicijos valstybėse. Prieš nagrinėjant šių institutų turinį, atkreiptinas dėmesys, jog pažodinis šių institutų vertimas (*beneficium cedendarum actionum*, lot. – teisės reikšti ieškinį perleidimo nauda; *successio in locum creditoris*, lot. – pasikeitimas kreditoriaus vietoje) leidžia daryti bendrą prielaidą, jog abiejų institutų taikymo atveju pati žalos atlyginimo prievolė nepasibaigdavo. Taikant *beneficium cedendarum actionum* institutą būdavo perleidžiama tik procesinė teisė į reikalavimo patenkinimą teismo tvarka. Tuo tarpu *successio in locum creditoris* reiškė tik paties kreditoriaus pasikeitimą, dėl ko pirminė prievolė taip pat nepasibaigdavo tinkamu jos įvykdymu.

Romėnų teisėje *beneficium cedendarum actionum* reiškė bendralaiduotojo (vieno iš kelių laiduotojų pagal vieną prievolę) teisę susitarti su kreditoriumi, kad pastarasis perleistų bendralaiduotojui kreditoriaus turimą teisę kreiptis į teismą dėl skolos iš skolininko priteisimo dar prieš laiduotojui sumokant už skolininką laiduotą sumą kreditoriui⁵⁶. Taip pat laiduotojas galėjo reikalauti kreditoriaus perleisti jam ir kreditoriaus turimas prievolės įvykdymo užtikrinimo priemones⁵⁷. Taigi tokiam teisių įsigijimui reikėjo pasinaudoti ir reikalavimo teisių perleidimo institutu.

⁵⁵ *Cit. op.* 54.

⁵⁶ *Cit. op.* 25, p. 470-471.

⁵⁷ *Cit. op.* 34, p. 48.

Successio in locum creditoris suteikdavo galimybę pakeisti reikalavimų tenkinimo pirmumo tvarką – vėlesnis kreditorius eilėje galėdavo pakeisti ankstesnį. *Successio in locum creditoris* leido toliau kreditorių eilėje esantiems hipotekos kreditoriams išpirkti sumokant skolą kito kreditoriaus, kreditorių eilėje esančio pirmiau, hipotekos teises⁵⁸. Taigi *successio in locum creditoris* buvo vienas iš tų atvejų, kai dėl įvykdyto mokėjimo vieną asmenį pakeisdavo kitas. Kai kurių teisės mokslininkų nuomone, *successio in locum creditoris* esmė buvo ta, jog ne pats kreditorius siekė perleisti skolą, o būtent skolininkas siekė tą skolą apmokėti, todėl tai darydavo naujojo kreditoriaus lėšomis. Tokiu būdu skolininkas siekė išsilaisvinti ir pakeisti vieną ar kelis iš savo kreditorių. S.F. Dixon manymu, nepaisant to, kad mokėjimo metu kreditorius deklaruoja parduodantis ir perleidžiantis reikalavimo teises, tai nėra tikroji cesija, o paprasčiausia subrogacija, kadangi prievolėje niekas nesikeičia, išskyrus kreditorių⁵⁹.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima konstatuoti, jog skirtingai nuo *beneficium cedendarum actionum*, *successio in locum creditoris* nereikia papildomo teisių perleidimo, o tai yra panašumas į subrogaciją, jei subrogaciją laikome reikalavimo teisės pagal įstatymą perėjimo atveju. Būtent dėl šio skirtumo kai kurių teisės mokslininkų manymu moderniosios subrogacijos kildinimas iš *beneficium cedendarum actionum* ir *successio in locum creditoris* institutų sintezės nėra visiškai tikslus⁶⁰.

W.W. Buckland savo veikale „Equity in Roman Law“ laikosi pozicijos, jog romėnai nežinojo subrogacijos taip, kaip ji suprantama šiuolaikinėje Anglijos bendrojoje teisėje. Tai, jog subrogacijos kilmė nėra visiškai aiški ir dėl jos teisės mokslininkai nesutaria, pripažįsta ir J. Birds⁶¹. Senovės romėnų teisėje terminas subrogacija, visų pirma, buvo suprantamas kaip konstitucinės teisės terminas, reiškiantis vieno pareigūno pakeitimą kitu arba vieno pareigūno veiksmų ar įstatymų pakeitimą kito pareigūno veiksmu ar nauju įstatymu⁶². Pasak W.W. Buckland, net ir Justiniano kodeksas neįtvirtino subrogacijos taip, kaip ji suprantama šiuo metu (subrogacijos terminas vartotas tik kaip žodžio „pa(si)keitimas“ sinonimas dažniausiai paveldėjimo teisinių santykių kontekste).

Tuo tarpu minėtasis S.F. Dixon romėnų teisę nurodo kaip pirminį subrogacijos teisės šaltinį. S.F. Dixon manymu, nors romėnų teisėje ir neįmanoma išvelgti šiuolaikinio subrogacijos instituto, koegzistavo nemažai teisės institutų, kuriuos galima būtų vadinti

⁵⁸ DIXON, S.F. *Treatise on the Law of Subrogation, With Full References to the Civil Law*. Philadelphia: George W. Childs, 1862, p. 8.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 5-9, 11, 20.

⁶⁰ *Cit. op.* 34.

⁶¹ *Cit. op.* 39, p. 306.

⁶² BUCKLAND, W.W. *Equity in Roman Law*. London: University of London press, 1911, p. 47.

šiuolaikinės subrogacijos atspirties tašku. Tiesa, šie institutai, kaip ir pats subrogacijos institutas, S.F. Dixon manymu romėnų teisėje buvo neatsiejamai susiję su reikalavimo perleidimo institutu (*cessio actionum* bendrosios teisės tradicijos mokslininkų laikomas subrogacijos pirmtaku⁶³).

R.J. Pothier savo darbuose rašė, jog laiduotojas gali reikšti savo kaip kreditoriaus reikalavimus prieš kitus laiduotojus (toje pačioje prievolėje), jeigu jis ėmėsi atsargumo priemonių ir gavo subrogacijos teisę, tačiau, pagal romėnų teisę, net ir sumokėjęs visą skolą jis neturi diskrecijos pasinaudoti savo reikalavimo teise prieš kitus laiduotojus, nes „tai yra įstatymo sprendimas“. Tai reiškė, jog sumokėjęs skolą, prievolė tarp cedento ir skolininko pasibaigia, todėl nebelieka ko perleisti. Šią teorinę problemą romėnai išsprendė skolos sumokėjimą pripažindami kaina už cedento teisių cesionieriui sumokėjimu⁶⁴.

Galima būtų reziumuoti, jog romėnų teisė neįtvirtino subrogacijos pagal įstatymą (prievolės įvykdymas už skolininką nereiškė, kad kreditorius privalo ar faktiškai perduoda savo reikalavimo teises į skolininką ar juo labiau, kad reikalavimo teisės pereina įstatymo pagrindu), todėl taip, kaip subrogacija suprantama šiuolaikinėje subrogacijos doktrinoje bei jurisprudencijoje, ji kaip tokia neegzistavo. Taigi faktiškai romėnų teisėje subrogacijos ištakomis galima būtų laikyti reikalavimo teisių perleidimą susitarimo pagrindu.

Subrogacijos instituto formavimasis

Išanalizavus prieinamus teisės mokslininkų veikalus apie subrogacijos kilmę bei formavimąsi, galima daryti išvadą, jog šiuolaikinės subrogacijos institutas formavosi tiek kontinentinės (konkrečiai – Prancūzijoje), tiek bendrosios teisės valstybėse, o ypač Anglijoje, todėl toliau trumpai apžvelgtina šiuolaikinės subrogacijos instituto formavimosi raida paminėtų valstybių teisės doktrinoje bei jurisprudencijoje.

Vienas pirmųjų pradėjęs dėti šiuolaikinės subrogacijos instituto pamatus, buvo jau minėtas R.J. Pothier – Prancūzijos teisės mokslininkas, savo darbuose didelį dėmesį skyręs senovės romėnų teisės analizei. Didžioji dalis R.J. Pothier minčių iš jo parašytų darbų buvo perkelta į 1804 m. Prancūzijos civilinį kodeksą,⁶⁵ todėl tai netiesiogiai galėjo

⁶³ *Cit. op.* 58, p. 50.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 51.

⁶⁵ DESCHEEMAERKER, E. *The Division of Wrongs. A Historical Comparative Study*. Oxford: Oxford University press, 2009, p. 107.

lemti atskirų romėnų teisės institutų recepciją Vakarų Europoje. Nors 1804 m. Prancūzijos civiliniame kodekse subrogacijos sąvoka nebuvo vartojama, šis institutas reglamentuotas šio kodekso 1249-1252 straipsniuose⁶⁶. Napoleono kodekso 1249 str. subrogacija įvardijama „pasikeitimu atlikus mokėjimą“ ir apibrėžiama taip: „sutartinis arba kylantis iš įstatymo teisių į kreditoriaus teises pakeitimas trečiojo asmens, mokančio kreditoriui, naudai“⁶⁷. Pats R.J. Pothier savo veikale „Coutume d'Orléans“ sąvoką „subrogacija“ vartojo kaip sinonimą romėnų teisėje įtvirtintam *cessio actionum*, o pačią subrogaciją laikė įstatymo fikcija, kuria kreditorius laikomas perleidžiančiu savo teises ir privilegijas tam, iš kurio gauna pinigų⁶⁸. Kai kurie autoriai teigia, kad Prancūzijos teisė ir doktrina nužengė taip toli derinant savo teisę su romėnų teise, jog tapo nebeaišku, ar *cessio actionum* yra romėnų, ar Prancūzijos doktrinos kūrinys⁶⁹. Bet kuriuo atveju, negalima būtų paneigti Prancūzijos teisės vaidmens romėnų teisės pagrindu vykusiam subrogacijos instituto formavimui.

Nepaisant prancūzų bei paties R.J. Pothier indėlio, teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kad subrogacijos samprata buvo išvystyta ir išplėta Anglijoje Lordo kanclerio (angl. – *Court of Chancery*) bei iš jūrinių santykių kylančias bylas nagrinėjusių Admiraliteto teismų (angl. – *Admiralty courts*) praktikoje. Dar XVIII a. viduryje Anglijos teismams pradėjus faktiškai taikyti subrogaciją draudimo ir laidavimo bylose, teisėjai šio termino dar nenaudojo. Subrogacijos institutui susiformuoti ar bent jau pradėti formuotis stiprų impulsą 1782 m. *Mason v. Sainsbury* byloje davė Lordas Mansfieldas⁷⁰, pripažinęs, jog būtų nesąžininga, jei apdraustasis neleistų savo draudikui dalyvauti žalos iš pažeidėjo atlyginimo procese. Primintina, jog iki pat 1873-1875 metų, kai Anglijoje buvo priimti įstatymai dėl teismų santvarkos (angl. – *Judicature Act of 1873, Judicature Act of 1875*), Anglijos teisminę sistemą sudarė dviejų tipų teismai: teisės teismai (angl. – *Courts of Law*) ir teisingumo teismai (angl. – *Courts of Equity*). Teisinėje literatūroje subrogacija dažnai įvardijama kaip teisingumo (angl. – *equity*) teisinės sistemos darinys ir jos dalis⁷¹, todėl iš pradžių subrogacijos instituto plėtojimas buvo būtent teisingumo teismų diskrecijoje.

⁶⁶ 1804 m. Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.napoleon-series.org/research/government/code/book3/c_title03.html#section1c> [žiūrėta 2012 m. vasario 29 d.].

⁶⁷ Angliškai: „*substitution into the rights of the creditor for the benefit of a third person who pays him, is either conventional or legal*“.

⁶⁸ *Cit. op.* 62, p. 49.

⁶⁹ *Cit. op.* 34, p. 48.

⁷⁰ Cituojama pagal HASSON, R. Subrogation in Insurance Law - A Critical Evaluation. *Oxford Journal of Legal Studies*, 1985, Nr. 3, p. 416.

⁷¹ *Cit. op.* 27; *cit. op.* 39, p. 306.

Teisingumo teismai, nagrinėdami tokio pobūdžio bylas, daugiausiai rėmėsi prigimtinės teisės principu, jog dvigubas žalos atlyginimas prieštarauja prigimtiniam teisingumui. Tačiau po minėtos teismų sistemos reformos subrogacijos sampratą toliau sėkmingai formavo ir bendrąją teisę taikantys Anglijos teismai. Taikydami bendrąją teisę, Anglijos teismai laikė, jog kiekvienoje draudimo sutartyje egzistuoja sąlyga, suteikianti draudikui numanomą draudimo poliso turėtojo sutikimą įgyvendinti bet kokias egzistuojančias reikalavimo teises į žalą sukėlusią šalį netgi tuomet, kai ta šalis nėra minėtos sutarties šalimi⁷². Taigi tikėtina, jog Anglijos teismai nesivadovavo romėnų teisės padėtais subrogacijos sampratos pagrindais, o šį institutą visų pirma plėtojo aiškindami ją per teisingumo bei sąžiningumo principus. Nepaisant to, pats subrogacijos terminas Anglijos teismų sprendimuose nebuvo vartojamas iki pat XIX a. vidurio.

JAV teisės mokslininkų darbuose bei teismų jurisprudencijoje subrogacija pripažįstama grynai *equity* (teisingumo doktrinos) teise. JAV Aukščiausiasis teismas, nagrinėdamas draudikų galimybes reikalauti sumokėtų draudimo išmokų atlyginimo iš trečiųjų asmenų, yra konstatavęs, kad subrogacija, kaip teisės institutas, susiformavo Anglijoje dar ankstyvuoju laikotarpiu⁷³. Tai visai suprantama, kadangi JAV teisinė sistema formavosi Anglijos bendrosios teisės pagrindu, o pastarosios valstybės teismų sprendimus XVIII-XIX a. mielai cituodavo ir patys JAV teismai, kurie gana tiksliai ir aiškiai suprato Anglijoje jau ganėtinai susiformavusio subrogacijos instituto koncepciją.

Kaip ir Anglijoje, JAV teismuose subrogacija buvo taikoma nagrinėjant laidavimo, laivybos ar nekilnojamojo turto bylas. Subrogacijos instituto ištakas JAV galima gana tiksliai apibūdinti kalbant apie subrogaciją draudimo teisiniuose santykiuose: „subrogacijos doktrina nekilo iš papročio, įstatymo ar sutarčių sąlygų – jos kilmė slypi bendruosiuose teisingumo ir sąžiningumo principuose bei draudimo sutarties kompensacinėje prigimtyje“⁷⁴. JAV Aukščiausiasis teismas savo praktikoje laikosi tokios pozicijos, jog asmuo, gera valia sumokėjęs skolą ar įvykdęs prievolę už kitą, tokiu būdu nusipirko (kvazi sutartiniu būdu) reikalavimo teisę, o skolininkas neturi teisės būti atleistas nuo prievolės tik dėl to, kad sužeistoji šalis turėjo išvalgos apsidrausti.

⁷² O'BRIEN. *The Origins of Subrogation* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://lionsthree.blogspot.com/2009/10/origins-of-subrogation.html>> [žiūrėta 2011 m. gruodžio 4 d.].

⁷³ *Cit. op.* 36, p. 58.

⁷⁴ *Cit. op.* 33, p. 724.

Apibendrinant šiuolaikinės subrogacijos instituto formavimąsi, galima būtų padaryti šias išvadas:

1. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, o ypač Prancūzijoje, subrogacijos doktrina buvo plėtojama teisės mokslininkų, kurių darbuose vyravo romėnų teisės idėjos. Todėl tai lėmė, jog subrogacijos institutas, galimai susiformavęs iš atskirų romėnų teisės institutų sintezės, buvo įtvirtintas tiek Prancūzijos, tiek romėnų teisės recepcijos nevensgusiose kontinentinės teisės tradicijos valstybių pozityviojoje teisėje.
2. Tuo tarpu bendrosios teisės tradicijos valstybėse, tokiose kaip Anglija ar JAV, nepaisant galimos kilmės iš romėnų teisės, subrogacijos institutas pradėjo formuotis kaip teisingumo teisės dalis ir buvo formuojamas vadovaujantis bendraisiais teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principais. Toks subrogacijos traktavimas minėtose šalyse leido sukurti „gyvą“ ir ganėtinai platų šio instituto taikymą.
3. Manytina, kad vienareikšmiškai priskirti nuopelnus dėl subrogacijos instituto susiformavimo vienai valstybei ar teisinei sistemai nebūtų teisinga, kadangi, visu pirma, skirtingose teisinėse sistemose subrogacijos instituto ištakos yra skirtingos, antra, skirtingas tiek socialinis, tiek visuomeninių bei teisinių santykių kontekstas atskirose valstybėse turėjo ir turi įtakos nagrinėjamo instituto sampratai bei aiškinimui. Būtent dėl pastarosios priežasties bendrosios teisės tradicijos valstybėse sutinkami subrogacijos taikymo atvejai nėra būdingi kontinentinės teisės tradicijos valstybėse (pavyzdžiui, subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju).

Subrogacijos reglamentavimo Lietuvos teisėje problematika

Viena pirmųjų ir pagrindinių problemų, su kuria susidūrė ir vis dar susiduria Lietuvos teismai, aiškindami bei taikydami subrogacijos institutą reglamentuojančias nuostatas, tai reguliavimo Lietuvos pozityviojoje teisėje netobulumas. Dėl ganėtinai painaus reikalavimo teisės perėjimo būdų reglamentavimo CK, teismams daugeliu atveju teko patiems atskleisti asmenų pasikeitimo prievolėje būdų bei reikalavimo teisės perėjimo regreso tvarka esmę, nurodant jų pagrindinius požymius ir skirtumus, dėl ko neretai pasitaikydavo skirtingų tapačių nuostatų aiškinimo pavyzdžių.

Kaip minėta, subrogacija gali būti tiek sutartinė, tiek kylanti iš įstatymo⁷⁵. Siekiant išsiaiškinti, kas yra sutarties pagrindu kylanti subrogacija, vertėtų ją atskirti nuo reikalavimo perleidimo. Prieš tai paminėtina, jog nors Lietuvos teisėje įtvirtinta sutarties pagrindu kylanti subrogacija⁷⁶, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi pozicijos⁷⁷, kad subrogacija draudimo teisiniuose santykiuose yra reikalavimo teisės perėjimas įstatymo pagrindu. Tiesa, Lietuvos teismams yra tekę nagrinėti bylą, kuriose subrogacija kilo sutartiniu pagrindu⁷⁸.

Paminėtina, kad reikalavimo perleidimas (sutartinė cesija) nuo sutartinės subrogacijos skiriasi iš tuo, kad cesijos atveju reikalavimo perleidimas dažniausiai įforminamas kaip savarankiškas sandoris⁷⁹, o sutartinės subrogacijos nuostatos gali būti įtvirtintos bet kokioje sutartyje kaip tos pagrindinės sutarties įvykdymo pasekmė, todėl reikalavimo perėjimas gali net nebūti pagrindinis tos pagrindinės sutarties objektas. Be to, skiriasi subjektai, susitarantys dėl reikalavimo teisės perėjimo: cesijos atveju dėl reikalavimo perleidimo susitaria pradinis kreditorius ir naujasis kreditorius, o sutartinės subrogacijos atveju reikalavimo perėjimo nuostatos gali būti įtvirtintos ir kreditorių bei skolininką siejančioje sutartyje (pavyzdžiui, kad reikalavimo teisė pereis kitam asmeniui tuo atveju, jeigu kreditoriaus reikalavimas bus patenkinamas iš to trečiojo asmens turto) –

⁷⁵ Sutarties pagrindu kylančią subrogaciją numato tiek Prancūzijos civilinio kodekso 1249 str. bei Kvebeko civilinio kodekso 1652 str., kurių nuostatos yra perkeltos į Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.111 str., tiek Roma I (2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės. OL, 2008 L 177, 14-15 str.) bei Roma II (2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinės prievolės taikytinos teisės (Roma II). OL, 2007 L 199, 19 str.) reglamentai.

⁷⁶ CK 6.111 str.; *cit. op.* 19.

⁷⁷ LAT CBS 2010 m. kovo 2 d. nutartis c.b. *VSDFFV Kauno skyrius v. R. V., M. G. ir T. V.*, Nr. 3K-3-83/2010, kat. 35.3.1; 38; 44.5.2.14; 44.2.16; 73.1; 73.2.13.

⁷⁸ LAT CBS 2004 m. kovo 22 d. nutartis c.b. *pagal pareiškėjo UAB "Corporate Property Holding" prašymą pakeisti išieškotojų vykdomo procese*, Nr. 3K-3-221/2004, kat. 119.

⁷⁹ CK 6.103 str.

taigi sutarties, kurioje įtvirtinama sutartinė subrogacija, šalimis šiuo atveju bus kreditorius ir skolininkas⁸⁰. Lietuvos civilinėje teisėje, skirtingai nuo Prancūzijos⁸¹, Italijos⁸² ar Kvebeko⁸³ pozityviosios teisės, nėra aiškiai reglamentuojama sutartinė subrogacija, tačiau įstatymo pagrindu kylančią subrogaciją numatantys tiek minėtų valstybių atitinkami civilinių kodeksų straipsniai, tiek Lietuvos CK 6.114 str., yra iš esmės identiški. Atsižvelgiant į tai, kad CK 6.114 str. nenumato baigtinio subrogacijos pagal įstatymą (regreso tvarka įstatymų pagrindu pereinančio reikalavimo) atvejų sąrašo, nėra aišku, kodėl kiti subrogacijos pagal įstatymą atvejai reglamentuojami CK 6.112 str.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad įstatymuose regreso ir subrogacijos sąvokos vartojamos įvairiomis reikšmėmis: CK regresas ir subrogacija pateikiami kaip sinonimai, regresu vadinamas įstatyminės cesijos (*cessio legis*) atvejis CK 6.101 str. 4 d. 4 p., o Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo⁸⁴ (toliau – TPVCAPDĮ) 19 str. 10 d. regresas ir subrogacija jau išskiriami kaip savarankiški institutai⁸⁵. Manytina, kad prieš nagrinėjant subrogacijos instituto taikymo Lietuvos teismų praktikoje problematiką, reikia nustatyti, kodėl egzistuoja skirtingas subrogacijos ir regreso institutų sampratų įtvirtinimas pozityviojoje teisėje, bei įvertinti subrogacijos ir regreso sąvokų sinonimiškumo problematiką atskiriant bendrąją subrogacijos sampratą pagal Lietuvos CK 6 knygos VII skyriaus nuostatas nuo specialiosios subrogacijos sampratos, kuri įtvirtinta draudimo teisinius santykius reglamentuojančiame CK 6.1015 str.

Subrogacijos samprata pagal CK 6 knygos VII skyriaus nuostatas

CK 6.123 str. 1 d. numato, kad prievolė pasibaigia, kai tinkamai įvykdoma. CK 6.50 str. 1 d. ir 3 d. nustatyta trečiojo asmens teisė įvykdyti prievolę už skolininką ir teisiniai padariniai, reiškiantys, kad trečiajam asmeniui, įvykdžiusiam prievolę, pereina

⁸⁰ Iš esmės tapati nuostata įtvirtinta ir Kvebeko civilinio kodekso 1653 str. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

< [http://www.ligiera.com.br/codigos/cc_quebequense_\(em_ingles\).pdf](http://www.ligiera.com.br/codigos/cc_quebequense_(em_ingles).pdf) > [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.].

⁸¹ Prancūzijos civilinio kodekso 1250 str. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

< http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=3E6EAF58B8CA1683A7651FE45B2D30FC.tpdjo14v_1?idSectionTA=LEGISCTA000006165590&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20120229 > [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.].

⁸² Italijos civilinio kodekso 1201-1202 str. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

< http://www.jus.unitn.it/cardoza/Obiter_Dictum/home.html > [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.].

⁸³ *Cit. op.* 80, 1653-1656 str.

⁸⁴ Valstybės žinios, 2007, Nr. 61-2340.

⁸⁵ LAT 2010 m. gruodžio 29 d. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga Nr. AC-34-1, Teismų praktika Nr. 34.

kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku. Tai reiškia, kad kai trečiasis asmuo įvykdo prievolę už skolininką, pirminė prievolė, siejusi kreditorių ir skolininką, pasibaigia tinkamu įvykdymu (pagal CK 6.123 str. 1 d.), o jos pagrindu atsiranda nauja, regresinė prievolė, t.y. skolininko prievolė sumokėti asmeniui tai, ką pastarasis už skolininką sumokėjo pradiniam kreditoriui. Tiek CK 6.112 str., tiek 6.114 str. numatytais reikalavimo perėjimo pagal įstatymą atvejais trečiąjį asmenį įvykdžiusį pradinę prievolę už skolininką, ir skolininką sieja nauja regresinė prievolė, o pradinė prievolė pasibaigia tinkamu įvykdymu. Įstatyme tokia reikalavimo perėjimo tvarka vadinama regresu („regreso tvarka“)⁸⁶. Daug neaiškumų teisės doktrinoje kyla būtent dėl to, jog nors CK 6.1015 str. įtvirtintą subrogaciją Lietuvos teismai laiko įstatymo pagrindu kylandžia cesija, CK 6 knygos VII skyriaus pavadinimas aiškiai sutapatina sąvokas „reikalavimo perėjimas trečiajam asmeniui regreso tvarka“ bei „subrogacija“ iš esmės sinonimiškai įtvirtindamas regreso ir subrogacijos institutus.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors regresas lotyniškai reiškia atgalinį judėjimą, grįžimą, o subrogacija – išrinkimą vietoj kito, pakeitimą⁸⁷, šios dvi sąvokos bendrųjų prievolių teisės nuostatų prasme išties gali reikšti iš esmės tą patį teisinį santykį. Pavyzdžiui, bendriausia prasme, jeigu trečiasis asmuo įvykdė prievolę už skolininką, pastarojo išipareigojimų apimtis dėl šio juridinio fakto nei padidėjo, nei sumažėjo (tai patvirtina CK 6.113 str. nuostata, jog asmuo, kuriam pereina reikalavimo teisė, įgyja reikalavimo teisę tik tokia apimtimi, kokia ji priklausė pradiniam kreditoriui), o tiesiog pasikeitė (lot. – *subrogare*) subjektas, kuriam skolininkas privalo įvykdyti prievolę (t.y. pasikeitė kreditorius), todėl toks trečiasis asmuo perima kreditoriaus teises įgydamas atgręžtinio reikalavimo teisę (lot. – *regresus*) į skolininką. Tai, kad regreso teisė yra įgyjama reikalavimui perėjus regreso tvarka (CK 6.111-6.114 str.) faktiškai ir reiškia, kad ta atgręžtinio reikalavimo teisė yra įgyjama subrogacijos (t.y. faktiniu kreditoriaus pasikeitimo) pagrindu. Tokios pozicijos laikomasi ir naujausioje Lietuvos kasacinio teismo praktikoje, kurioje LAT teigia, kad CK 6.83 str. įtvirtintas teisinis reglamentavimas⁸⁸ yra skirtas tam, kad už skolininką prievolę įvykdęs laiduotojas subrogacijos pagrindu galėtų perimti ir įgyvendinti kreditoriaus teises į skolininką⁸⁹. Prieš darant tam tikras išvadas, vertėtų apžvelgti užsienio teisės bei doktrinos pozicijas šiuo klausimu.

⁸⁶ *Cit. op.* 19: „Regreso teisė – tai asmens teisė reikalauti iš skolininko to, ką jis už skolininką sumokėjo šio kreditoriui“.

⁸⁷ *Cit. op.* 19.

⁸⁸ CK 6.83 str. 1 d.: „Įvykdžiusiam prievolę laiduotojui pereina visos kreditoriaus teisės pagal šią prievolę“.

⁸⁹ *Cit. op.* 41.

Užsienio teisės doktrinoje pripažįstama, kad subrogacijos veikimas priklauso nuo tarp šalių susiklosčiusių teisinių santykių bei to, ar subrogacinį reikalavimą turinčio asmens teisės kilo įvykdžius pirminę prievolę, t.y. atlikus mokėjimą. Toks subrogacijos supratimas egzistuoja todėl, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse pripažįstama tiek koegzistuojančių teisių (angl. – *subsisting rights*), tiek pasibaigusių teisių (angl. – *extinguished rights*) teorija taikant subrogacijos institutą. Jeigu pripažįstama, atsižvelgiant į teisinius santykius (taikoma laidavimo ir garantijos teisiniuose santykiuose), kad atlyginus žalą kreditoriaus ir skolininko prievolė pasibaigė, pagal Anglijos teisę, laiduotojas, išmokėjęs išmoką, gali pasinaudoti teisine fikcija nurodant, kad mokėjimas ne panaikino kreditoriaus teises, o jas perkėlė laiduotojui, kad šis galėtų įgyvendinti jas savo naudai (*extinguished rights* teorija). Tokiu būdu ieškovui suteikiamos naujos reikalavimo teisės, kurios atkartoja pasibaigusias kreditoriaus reikalavimo teises⁹⁰. *Subsisting rights* teorija, priklausomai nuo teisinio santykio (tokia subrogacijos samprata pripažįstama draudimo teisėje, o ypač nuostolių draudime), pripažįsta, kad trečiojo asmens atliktas mokėjimas nereiškia skolininko ir kreditoriaus prievolės pasibaigimo, todėl kreditorius pirminėje prievolėje ir toliau išlaiko atitinkamas reikalavimo teises. Siekiant „apsaugoti“ draudėją nuo nepagrįsto praturtėjimo, draudikas bendrosios teisės tradicijos valstybėse subrogacinius reikalavimus reiškia draudėjo vardu⁹¹. Būtent šios doktrinos autoriai teigia, kad dažniausiai (išskyrus civilinės atsakomybės draudimo atveju, kai trečiasis asmuo yra kitas draudikas) draudėjo reikalavimo teisės, nepaisant jų kilmės šaltinio, nepasibaigia⁹². Apibendrinant galima būtų konstatuoti, kad Anglijos teisėje bei doktrinoje yra atskiriamos skirtingos subrogacijos instituto sampratos, priklausomai nuo tarp šalių egzistuojančio teisinio santykio.

Prancūzijos civiliniame kodekse subrogacija reglamentuojama 1249-1252 straipsniuose, o Italijos civiliniame kodekse – 1201-1205 straipsniuose. Šiose normose nustatyta, kad subrogacija gali kilti tiek iš sutarties, tiek iš įstatymo, o trečiajam asmeniui sumokėjus už skolininką, pirmajam pereina kreditoriaus teisės. Pažymėtina, kad tiek Italijos civilinio kodekso 1203 str., tiek Prancūzijos civilinio kodekso 1261 str. yra reglamentuojami prievolių įvykdymo (pasibaigimo) skyriuje, todėl darytina išvada, kad tiek Prancūzijos, tiek Italijos civilinių kodeksų bendrųjų prievolių teisės nuostatų

⁹⁰ *Cit. op.* 24, p. 4-6.

⁹¹ *Cit. op.* 30, p. 591-592.

⁹² *Cit. op.* 39.

kontekste reikalavimo teisei perėjus subrogacijos pagrindu pirminė prievolė pasibaigia tinkamu įvykdymu. Tokios pozicijos laikosi ir Mario Giuliano bei Paul Lagarde⁹³.

Papildomu argumentu, siekiant pagrįsti galimai ne visiškai teisingą subrogacijos ir regreso atskyrimą CK 6 knygos VII skyriaus kontekste, galima būtų įvardinti netinkamą terminijos į Lietuvos CK perkėlimą. Minėta, kad 6.114 str. buvo praktiškai pažodžiui perkeltas iš Prancūzijos, Italijos bei Kvebeko civilinių kodeksų. Esminis skirtumas, akivaizdžiai pastebimas lyginant minėtų valstybių bei Lietuvos CK, yra tas, jog tiek Prancūzijos, tiek Italijos, tiek ir Kvebeko civiliniuose kodeksuose yra nuosekliai ir sistemingai vartojama subrogacijos, o ne „regreso“ ar „regreso tvarkos“ sąvoka. Tikėtina, jog dėl galimai aiškesnės subrogacijos sampratos, priklausančios nuo šalis siejančio teisinio santykio, išdėstymo teisės doktrinoje (ypač atsižvelgiant į Prancūzijos teisės mokslininkų indėlį plėtojant subrogacijos institutą), pati subrogacijos sąvoka liko įtvirtinta ir minėtų šalių materialinėje teisėje. Tuo tarpu Lietuvos CK 6 knygos VII skyriuje įtvirtinus subrogacijos sąvoką, dėl ganėtinai nesistemiško teisinės terminijos vartojimo ir nesant aiškios ir (ar) vieningos pozicijos teisės doktrinoje tampa gana sudėtinga identifikuoti subrogacijos ir regreso skirtumus CK 6 knygos VII skyriaus prasme. Tačiau, remiantis minėtu užsienio šalių teisinio reguliavimo pavyzdžiu bei teisės doktrinos pozicijomis, galima konstatuoti, kad toks subrogacijos instituto suvokimas pagrįstai leido įstatymų leidėjui CK bendrojoje prievolių teisės dalyje nustatyti aiškia bendrąją taisyklę, jog prievolės įvykdymas už kitą asmenį perimant kreditoriaus reikalavimą yra subrogacija. Kita vertus, tai netrukdo įtvirtinti specialių subrogaciją reglamentuojančių teisės normų, kurios būtų taikomos tarp šalių susiklosčius atitinkamiems (pavyzdžiui, draudimo) teisiniams santykiams.

Atsižvelgiant į išdėstytą argumentaciją bei tai, kaip reglamentuojamos atitinkamos bendrosios prievolių teisės nuostatos minėtose šalyse, galima daryti tokias išvadas: 1) užsienio teisėje subrogacijos terminas dažniausiai vartojamas tiek bendrųjų prievolių teisės normų kontekste, tiek, pavyzdžiui, draudimo teisiniuose santykiuose, tačiau subrogacijos samprata ir šio instituto požymiai priklauso nuo tarp šalių susiklosčiusių teisinių santykių; 2) reikalavimo perėjimo trečiajam asmeniui regreso tvarka sąvokos sutapatinimas su subrogacija būdingas tik Lietuvos materialinei teisei, kadangi užsienio teisėje reikalavimo perėjimas (atribojant nuo cesijos ir skolos perkėlimo) tiek sutarties,

⁹³ GIULIANO, M.; LAGARDE, P. *Report on the Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations* [interaktyvus]. O.J. Nr. C282, 1980, 12-13 p. Prieiga per internetą: <[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980Y1031\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980Y1031(01):EN:HTML)> [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.].

tiesioginio įstatymo pagrindu yra įvardijamas tik subrogacijos terminu; regreso ir subrogacijos terminijos sinonimiškumą yra pripažinę ir Lietuvos teisės mokslininkai⁹⁴; 3) kadangi subrogacijos pagrindu atsirandančios regreso teisės koncepcija nėra svetima tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės valstybėse (tiesa, kaip minėta, įtvirtinant tai bendru subrogacijos terminu), galima būtų pagrįstai sutikti su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija reikalavimo perėjimą esant laidavimo teisiniams santykiams, kuomet laiduotojas įgyja regreso teisę (o pradinė prievolė pasibaigia tinkamu įvykdymu), traktuoti kaip reikalavimo perėjimą subrogacijos pagrindu. Todėl reiktų pritarti ir D. Ambrasienės išsakytai, nors ir ne itin argumentuotai, pozicijai, jog regresą reikia suvokti plačiau nei iki šiol⁹⁵; 4) subrogaciją, įtvirtintą CK 6 knygos VII skyriaus pavadinime, reikėtų laikyti skolininko atžvilgiu įvykstančiu bendroju kreditoriaus pasikeitimu (*subrogare*), kai naujojo kreditoriaus atliktas mokėjimas reiškia pradinės prievolės pabaigą, dėl ko naujam kreditoriui suteikiama atgręžtinio reikalavimo (*regresus*) teisė į skolininką pirmojo kreditoriaus turėtos reikalavimo teisės apimtyje.

CK 6.101 str. reglamentavimo ydingumas

Reikalavimo perleidimą (cesiją) reglamentuojančiame CK 6 knygos VI skyriuje, o konkrečiai CK 6.101 str. 4 d., nurodomi atvejai, kai reikalavimo teisė pereina kitam asmeniui įstatymų pagrindu. Kaip žinia, cesijos atveju pasikeičia tik aktyvioji prievolės šalis, todėl, nesant papildomo prievolės modifikavimo, prievolė nepasibaigia. Iš pirmo žvilgsnio įstatymų leidėjo sprendimas reikalavimo perėjimą įstatymo pagrindu reglamentuoti sutartinį reikalavimo perleidimą (t.y. tokį reikalavimo teisės perleidimą, kuriam reikalinga kreditoriaus išreikšta valia⁹⁶) reglamentuojančiame straipsnyje atrodo ganėtinai prastos juridinės technikos pasekmė. Be to, manytina, kad CK 6.101 str. 4 d. 3 p. ir 4 p. nuostatos nėra ir įstatymo pagrindu kylančio asmenų pasikeitimo prievolėje (lot. – *cessio legis*) atvejai, kadangi:

- 6.101 str. 4 d. 3 p. numato, kad reikalavimo teisė pereina kitam asmeniui įstatymų pagrindu, kai skolininko laiduotojas arba įkaito davėjas, kurie nėra užtikrintos prievolės šalys, prievolę įvykdo už skolininką. Laidavimo atveju laiduotojas,

⁹⁴ MIZARAS, V. Tarptautinės privatinės teisės Europos Sąjungoje vienodinimo rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. *Justitia*, 2009, Nr. 1(71), p. 3.

⁹⁵ *Cit. op.* 3.

⁹⁶ Argumentą papildančia aplinkybe galima laikyti ir tai, jog CK 6.103 str. nustato reikalavimo perleidimo sutarties formą.

įvykdęs prievolę, pagal CK 6.83 str. perima visas kreditoriaus teisės pagal šią prievolę, o įkeisto daikto savininkas pagal CK 4.195 str. 2 d. taip pat įgyja į skolininką regresio teisę. Kaip žinia, regresinė prievolė yra nauja prievolė, todėl regresio teisės atsiradimas yra siejamas su pradinės prievolės įvykdymo momentu. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad 6.101 str. 4 d. 3 p. nuostatos įtvirtina regresio teisės atsiradimą įstatymo pagrindu įvykdžius pradinę prievolę, aptariama norma įtvirtina ne vieną iš asmenų pasikeitimo (cesijos pagrindu) prievolėje būdų.

- 6.101 str. 4 d. 4 p. numato, kad reikalavimo teisė pereina kitam asmeniui įstatymų pagrindu, kai regresio tvarka draudimo įmonei pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku, atsakingu už draudžiamąjį įvykį. Žodžiai „regreso tvarka“ suponuoja tai, kad draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką, įvykdo (bent jau draudimo išmokos apimtyje) prievolę pagal draudimo sutartį, todėl jam pagal įstatymą pereina atgręžtinio reikalavimo (regreso) teisė į skolininką (už žalą atsakingą asmenį). Šiai pozicijai pritaria ir CK 6 knygos komentaro autoriai⁹⁷, todėl negali būti laikoma, jog 6.101 str. 4 d. 4 p. įtvirtina įstatyminės cesijos atvejį.

Atsižvelgiant į išdėstytą, galima konstatuoti, kad paminėtos nuostatos yra atvejai, kuomet prievolė pasibaigia, o prievolę įvykdęs asmuo įgyja regresio teisę⁹⁸. Todėl abejotina, ar sutartinį reikalavimo teisės perleidimą, kurio atveju prievolė nesibaigia, o tik pasikeičia aktyvioji prievolės šalis, reglamentuojančiame CK straipsnyje turėtų būti įtvirtintos nuostatos, nustatančios reikalavimo perėjimą trečiajam asmeniui regresio tvarka. Ieškant tokio reglamentavimo prižasčių, kyla įtarimas, kad toks painus ir nesistemiškas reikalavimo perėjimo reguliavimas CK galėjo atsirasti dėl mechaniško ir skuboto užsienio valstybių civilinės teisės nuostatų perkėlimo. Ir iš tiesų, pažvelgus į Rusijos Federacijos civilinio kodekso⁹⁹ (toliau – RF CK) 387 str. pamatysime, kad šis straipsnis yra praktiškai identiškas 6.101 str. 4 d. atitikmuo. Tačiau pastebėtini keli esminiai skirtumai:

- pirma, RF CK 24 skyrius, reglamentuojantis asmenų prievolėje pasikeitimo būdus, aiškiai numato tris galimybes: pirma, kreditoriaus teisės gali pereiti

⁹⁷ *Cit. op.* 19.

⁹⁸ Terminas „regreso tvarka“, atsižvelgiant tiek į CK 6 knygos VII skyriaus pavadinimo, tiek į CK 6.9 str. bei 6.97 str. nuostatas, reiškia regresio teisę.

⁹⁹ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=247776> [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.].

kitam asmeniui perleidžiant reikalavimą pagal sutartį; antra, kreditoriaus turimas reikalavimas gali pereiti įstatymo pagrindu; trečia, skolininko pasikeitimas prievolėje yra galimas susitarus dėl skolos perkėlimo. Taigi visi šie trys atvejai yra reglamentuojami atskiruose RF CK straipsniuose, pirmuosius du kartu bei trečiąjį atskirai išskiriant į atskirus poskyrius. Toks reglamentavimas leidžia aiškiai identifikuoti esant tris asmenų pasikeitimo prievolėje būdus: sutartinį kreditoriaus teisių perleidimą, įstatymo pagrindu kylantį kreditoriaus teisių perėjimą (įstatyminę cesiją) ir skolos perkėlimą. Pastebėtina, kad RF CK 387 str. 1 d. 3 p. taip pat numato, kad įstatymo pagrindu kreditoriaus teisės pereina tada, kai skolininko laiduotojas arba įkaito davėjas, kurie nėra užtikrintos prievolės šalys, prievolę įvykdo už skolininką, nors šis atvejis reglamentuojamas greta išvardytų *cessio legis* atveju, todėl ganėtina aiškiai, jog ši RF CK norma buvo mechaniškai perkelta į Lietuvos CK 6.101 str. 4 d. 3 p.

- antra, minėta, kad CK 6.101 str. 4 d. 4 p. nuostatos reglamentuoja draudiko regresio teisės atsiradimą. Šioje normoje nustatyta, kad reikalavimas pereina „regreso tvarka“, tuo tarpu RF CK 387 str. 1 d. 4 p. aiškiai numato tapačią normos konstrukciją ir jos turinį, tačiau vartoja ne regresą, o subrogacijos terminą: „kai subrogacijos pagrindu draudikui pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku, atsakingu už draudžiamąjį įvykį“. Atsižvelgiant į tai, kad RF CK bendrosiose prievolių teisės nuostatose subrogacijos institutas apskritai nėra reglamentuojamas (subrogacijos sąvoka nėra vartojama), bei tai, kad RF CK 965 str., nustatančio draudėjo teisių į žalą atlyginimą perėjimo draudikui (subrogacija) tvarką, turinys yra praktiškai¹⁰⁰ identiškas CK 6.1015 str., darytina išvada, kad RF CK 387 str. 1 d. 4 p. norma (*inter alia* remiantis kituose šio darbo skyriuose toliau išdėstytais argumentais) laikytina įtvirtinančia *cessio legis* draudimo teisiniuose santykiuose. Tokia išvada laikytina logiška mažiausiai dėl trijų priežasčių: pirma, subrogacija pagal RF CK 387 str. 1 d. 4 p. yra reglamentuojama įstatymo pagrindu kylančią cesiją numatančiame straipsnyje; antra, laikant, kad RF CK 387 str. 1 d. 4 p. ir RF CK 965 str. yra konkuruojančios teisės normos (pastaroji yra specialioji norma pirmosios

¹⁰⁰ Išskyrus tai, kad RF CK nenumato, kad subrogacija netaikoma draudimo nuo nelaimingų atsitikimų draudimo ligos atveju, civilinės atsakomybės draudimo atveju, taip pat kitais įstatymų numatytais atvejais.

atžvilgiu), galima teigti, jog subrogacija pagal RF CK yra laikomi tik tie atvejai, kai iš draudėjo, esančio kreditoriumi žalos atlyginimo prievolėje, įstatymo pagrindu pereina reikalavimo teisė draudikui; trečia, atsižvelgiant į pirmuosius du argumentus bei į RF CK 965 str. 2 d. nuostatą, jog reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių, nustatančių draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius, galima būtų pagrįstai teigti, kad RF CK subrogaciją draudimo teisiniuose santykiuose įvardija kaip įstatymo pagrindu kylančią cesiją ir tai ganėtina aiškiai reglamentuoja.

Tuo tarpu šios RF CK nuostatos, perkeltos į Lietuvos teisę su minėtais lingvistiniais neatitikimais, Lietuvos teismų praktikoje sukėlė nemažai teisinės sumaišties dėl dviejų pagrindinių priežasčių: visų pirma, dėl draudiko regresio teisės atsiradimo reglamentavimo įstatymo pagrindu kylančią cesiją nustatančiame straipsnyje; antra, dėl neaiškaus CK 6.101 str. 4 d. 4 p. ir CK 6.1015 str. santykio.

Taigi galima pagrįstai teigti, kad Lietuvos įstatymų leidėjas nesistemiškai reglamentavo reikalavimo perėjimą pagal įstatymą reglamentuojančias nuostatas ne tik mechaniškai perkeldamas RF CK normas šalia reikalavimo perleidimą sutartiniu pagrindu reglamentuojančių nuostatų, bet ir CK 6.101 str. 4 d. 4 p. pakeisdamas subrogacijos sąvoką į sąvoką „regreso tvarka“. Bet kuriuo atveju manytina, kad toks teisinis reglamentavimas yra ydingas ir keliantis nemažai klausimų, todėl keistinas, reikalavimo teisės perėjimo pagal įstatymą atvejus išdėstant atskirame CK 6 knygos VI skyriaus straipsnyje bei pašalinant 6.101 str. 4 d. 3 p. bei 4 p. nuostatas, kurios, autoriaus manymu, yra perteklinės, kadangi CK įtvirtintas nebaigtinis tiek reikalavimo trečiajam asmeniui pagal įstatymus perėjimo regresio tvarka atvejų (CK 6.114 str. 1 d. 5 p.), tiek įstatymo pagrindu kylančios cesijos atvejų (CK 6.101 str. 4 d. 5 p.) sąrašas.

CK 6.101 str. 4 d. ir CK 6.1015 str. santykio problematika bei subrogacijos instituto samprata draudimo teisiniuose santykiuose (CK 6.1015 str.)

Lietuvos teismai su subrogacijos instituto taikymo draudimo teisiniuose santykiuose problematika susidūrė dar 2005 m., kuomet 2005 m. spalio 24 d. nutartimi¹⁰¹ LAT

¹⁰¹ LAT CBS 2005 m. spalio 24 d. nutartis c.b. ADB „Reso Europa“ v. Vilniaus miesto savivaldybė ir kt., Nr. 3K-3-503/2005, kat. 44.5.2.4; 44.5.2.14.

nusprendė išaiškinti cesijos (CK 6.101 str.), regreso (CK 6.114 str.) bei subrogacijos (CK 6.1015 str.) santyki. Šioje nemažai teisinės polemikos sukėlusioje byloje apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad CK 6.101 str. 4 d. 4 p. norma ir CK 6.1015 str. 1 d. norma yra konkuruojančios teisės normos (kaip bendroji ir specialioji). Tuo tarpu LAT, aiškindamas CK 6.101 str. 4 d. 4 p. ir CK 6.1015 str. santyki, nesutiko su tokia Lietuvos apeliacinio teismo pozicija ir atskyrė regreso ir subrogacijos sąvokas draudimo teisiniuose santykiuose – teismas nurodė, kad CK 6.101 str. 4 d. ir CK 6.1015 str. normos nėra konkuruojančios. Tačiau didesnė problema šioje LAT nutartyje yra ne konkrečių teisės taikymo ir aiškinimo taisyklių teisingumas, bet teismo argumentacijos stoka. Manytina, kad teismas turėjo plačiau išaiškinti subrogacijos sampratą CK 6 knygos VII skyriaus bei CK 6.1015 str. prasmėmis aiškiai identifikuojant, kodėl šis institutas turėtų būti suvoktinas priklausomai nuo tarp šalių egzistuojančių teisinių santykių, remiantis specialiomis subrogaciją reglamentuojančiomis teisės normomis. Taip pat pasigesta platesnio regreso teisės atskyrimo nuo subrogacijos draudimo teisiniuose santykiuose motyvų. Nepaisant to, teismas, remdamasis išimtinai lingvistine šių normų analize, pabrėžė, kad subrogacijos (CK 6.1015 str.) tikslas yra įtvirtinti įstatymo nustatytos bendrosios taisyklės išimtį, kad prievolės įvykdymas lemia jos pasibaigimą, o įstatymiškai numatant subrogacijos atvejus jau pati jos formuluotė nukreipia į kreditorių pasikeitimo būdą egzistuojančioje prievolėje, nes CK 6.1015 str. 2 d. numatyta, kad reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių, nustatančių draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius. Be to kasacinis teismas nurodė, kad subrogacija, numatyta CK 6.1015 str., ir yra CK 6.101 str. 4 d. numatyta įstatyminė cesija. Prieš išreiškiant poziciją dėl pateiktų LAT išaiškinimų teisingumo (neteisingumo), būtina pateikti išsamesnę argumentaciją.

Visų pirma, teismas iki galo neatskyrė subrogacijos ir regreso santykio draudimo teisiniuose santykiuose. Tiek regreso, tiek subrogacijos atveju egzistuoja mažiausiai du teisiniai santykiai, o juose dalyvauja trys asmenys – kreditorius, skolininkas ir trečiasis asmuo. Manytina, kad CK 6.101 str. 4 d. 4 p. įtvirtinta regreso teise draudikas gali pasinaudoti tuomet, kai įvykdo prievolę trečiajam asmeniui sumokėdamas draudimo išmoką už žalą, kurią sukėlė draudėjo veiksmai, ir tokiu būdu draudėją ir trečiąjį asmenį, patyrusį žalą, siejusi prievolė pasibaigia bei atsiranda nauja, draudiką ir draudėją siejanti regresinė prievolė¹⁰². Taigi šioje vietoje teismas turėjo identifikuoti CK reguliavimo

¹⁰² Tai pripažįsta ir LAT, 3K-3-46/2009 nutartyje (*cit. op.* 44) nurodęs, kad regresinė prievolė yra nauja prievolė, kuri paprastai atsiranda trečiajam asmeniui įvykdžius prievolę už skolininką.

problema – regreso teisės atsiradimo atvejo reglamentavimą įstatymo pagrindu kylančią cesiją reglamentuojančiame CK 6.101 str. 4 d. 4 p. Juo labiau, kad pats teismas nurodė, jog regreso teisė draudimo teisiniuose santykiuose skiriasi nuo subrogacijos, kurią vadina įstatymo pagrindu kylančia cesija, ir atsiranda 6.114 str. 1 d. 5 p. pagrindu, t.y. kitais įstatymų nustatytais atvejais, todėl turėjo būti pastebėta bent jau lingvistinė CK 6.101 str. 4 d. 4 p. normos įtvirtinimo problematika. Taip pat ydinga teigti, jog „CK 6.1015 str. <...> visiškai atitinka CK 6.101 str. 4 d. 4 p. nuostatą dėl to, kad reikalavimo teisė pereina kitam asmeniui įstatymų pagrindu, kai regreso tvarka draudimo įmonei pereina kreditoriaus teisės, susijusios su skolininku, atsakingu už draudžiamąjį įvykį“. Šią poziciją, visų pirma, patvirtina tai, kad CK 6.101 str. 4 d. 4 p. ir CK 6.1015 str. numato skirtingus subjektus, iš kurių draudikui pereina įstatymo pagrindu pereina reikalavimo teisės. Kadangi CK 6.101 str. 4 d. 4 p. numato regreso teisės atsiradimo atvejį, manytina, kad reikalavimo teisė šiuo pagrindu draudikui pereina ne iš draudėjo (skolininko žalos atlyginimo prievolėje), bet iš nukentėjusiojo trečiojo asmens¹⁰³, todėl draudikas turės teisę pareikšti reikalavimą savo draudėjui, atsakingam už draudžiamąjį įvykį (toks reikalavimo teisės perėjimas iš nukentėjusiojo trečiojo asmens draudikui yra būdingas civilinės atsakomybės draudimo atveju, pavyzdžiui, taip pat remiantis TPVCAPDĮ 22 str. 1 d. atsiradusiais juridiniais faktais). Tuo tarpu CK 6.1015 str. turinys bei pats pavadinimas aiškiai numato, kad teisės į žalos atlyginimą draudikui pereina būtent iš draudėjo – subrogacijos atveju (CK 6.1015 str.) draudėjas turi reikalavimo teisę į trečiąjį asmenį, sukėlusį žalą draudėjui, dėl ko draudikui pagal draudimo sutartį atsiranda pagrindas išmokėti draudimo išmoką, t.y. atlyginti draudėjo patirtus nuostolius. Taigi regreso ir subrogacijos draudimo teisiniuose santykiuose ypatumas ir esminis skiriamasis bruožas yra tas, kad draudėjo teisinė padėtis abiem atvejais yra skirtinga – regreso teisės atveju draudėjas yra skolininkas, o reikalavimo teisė įstatymo pagrindu pereina iš nukentėjusio asmens, o subrogacijos atveju draudėjas yra kreditorius, iš kurio įstatymo pagrindu reikalavimo teisė į žalą sukėlusį asmenį pereina draudikui, išmokėjusiam draudimo išmoką. Darytina išvada, jog iš tiesų CK 6.101 str. 4 d. 4 p. ir CK 6.1015 str. normos nėra konkuruojančios.

Vienoje savo apžvalgų¹⁰⁴ LAT teisingai pastebėjo, kad dažnai regreso sąvoka įstatyme reiškia subrogaciją, o ne regresą siaurąja jo prasme, todėl nustatant, ar nagrinėjami santykiai turėtų būti kvalifikuojami kaip regresas ar subrogacija, visų pirma

¹⁰³ Tai *inter alia* patvirtina ir CK 6.1015 str., kuris reglamentuoja draudėjo (kreditoriaus žalos atlyginimo prievolėje) teisių perėjimą draudikui.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 85.

reikia vadovautis ne gramatine įstatyme vartojamos sąvokos reikšme, bet nustatyti reglamentuojamų santykių prigimtį. Kadangi ankstesniame šio darbo skyriuje buvo pateiktas subrogacijos sampratos vertinimas bendrųjų prievolių teisės nuostatų bei CK 6 knygos VII skyriaus kontekste, atkreiptinas dėmesys į subrogacijos sampratą draudimo teisiniuose santykiuose. Kaip minėta, 2005 m. spalio 24 d. nutartyje LAT subrogaciją, numatytą CK 6.1015 str., įvardijo įstatymo pagrindu kylančia cesija. Tai suponuoja prielaidą, kad LAT laikosi pozicijos, jog tokiu atveju draudėją ir žalą padariusį trečiąjį asmenį siejanti žalos atlyginimo prievolė nesibaigia, o draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką, įstoja į šią prievolę vietoj draudėjo (kreditoriaus pasikeitimas prievolėje). CK 6 knygos VII skyriuje pateikiamos subrogacijos koncepcijos prasme tai neatrodo visiškai teisinga pozicija, kadangi a) CK 6.114 str. nepateikia baigtinio reikalavimo perėjimo regreso tvarka pagal įstatymą sąrašo, todėl galima būtų manyti, kad į CK 6.114 str. 1 d. 5 p. numatytų kitų įstatymų nustatytų atvejų sąrašą galėtų pakliūti ir CK 6.1015 str.; b) remiantis aukščiau šiame darbo skyriuje išdėstytais argumentais, primintina, kad tiek 6.101 str. 4 d. 4 p., tiek CK 6.1015 str. savo esme yra ganėtinai panašus, tačiau skiriasi tik subjektai (kreditoriai), įstatymo pagrindu perduodantys draudikui reikalavimo teisę – 6.101 str. 4 d. 4 p. nustatytu atveju tai yra trečiasis asmuo patyręs žalą, o CK 6.1015 str. atveju tai yra draudėjas, patyręs žalą. Todėl galima būtų daryti prielaidą, kad draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką (pirmuoju atveju – nukentėjusiajam trečiajam asmeniui, antruoju – draudėjui), jos apimtyje įvykdo prievolę kreditoriui žalą atlyginimo prievolėje, todėl ši prievolė pagal CK 6.123 str. 1 d. pasibaigia tinkamu įvykdytu, o draudikui įstatymo pagrindu suteikiama regreso teisė reikalauti sumokėtos draudimo išmokos iš skolininko. Prieš patvirtinant tokias prielaidas, reiktų, visų pirma, atsižvelgti į tai, kad subrogacijos samprata gali priklausyti nuo reguliuojamų teisinių santykių prigimties (tai patvirtina jau šiame darbe analizuotos pasibaigusiu teisinių ir koegzistuojančių teisinių teorijos), o antra, įvertinti, ar užsienio teisėje bei doktrinoje subrogacija draudimo teisiniuose santykiuose yra laikoma įstatymo pagrindu kylančia cesija ir jei taip, kokios yra to priežastys.

Minėta, jog subrogacija bendrosios teisės valstybėse įvardijama fiktyvia cesija – tai nėra nei tikra cesija, nei skolos pardavimas, tai yra specifinė reikalavimo perėjimo rūšis¹⁰⁵. Subrogacija draudimo teisiniuose santykiuose dažniausiai apibūdinama kaip draudiko, atlyginusio draudėjui patirtus nuostolius, teisė „atsistoti į draudėjo batus“ ir

¹⁰⁵ *Cit. op. 27.*

reikalauti žalos atlyginimo iš už ją atsakingo asmens¹⁰⁶. Kadangi draudikas bendrosios teisės tradicijos valstybėse subrogacinius reikalavimus reiškia draudėjo vardu¹⁰⁷, dažniausiai draudėjo reikalavimo teisės, nepaisant jų kilmės šaltinio, nepasibaigia¹⁰⁸.

Kvebeko civilinio kodekso 2474 str. gana aiškiai nurodoma, jog draudimo išmokos apimtyje draudikui pereina draudėjo turimos teisės į už žalą atsakingą asmenį. Vokietijos draudimo sutarčių įstatyme¹⁰⁹, nors ir nėra vartojamas subrogacijos terminas, 86 šio įstatymo straipsnis numato, kad, jeigu draudėjas turi teisę reikalauti iš trečiojo asmens atlyginti jam padarytą žalą, ši reikalavimo teisė pereina draudikui jo išmokėtos kompensacijos už žalą apimtyje. Kadangi šis straipsnis atitinka subrogacijos, įtvirtintos Lietuvos CK 6.1015 str. prasmę, o straipsnio pavadinimas yra „Reikalavimo perleidimas“ (angl. – *assignment of claims*, vok. – *Übergang von Ersatzansprüchen*¹¹⁰), darytina išvada, jog Vokietijos draudimo teisėje subrogacijos terminas reiškia draudėjo, esančio kreditoriumi žalos atlyginimo prievolėje, pasikeitimą įstatymo pagrindu įvykstančios cesijos pagrindu.

Tiek Prancūzijos, tiek Italijos civilinėje teisėje įtvirtinta taisyklė, jog prievolės įvykdymas už trečiąjį asmenį reiškia vienos prievolės pasibaigimą ir kitos (naująjį kreditorių ir skolininką siejančios) prievolės atsiradimą¹¹¹, yra tik bendrasis principas, todėl tarp šalių susiklosčius, pavyzdžiui, draudimo teisiniams santykiams, egzistuoja kiek kitoks subrogacijos suvokimas. Tiek Prancūzijos draudimo kodekso L121-12 str.¹¹², tiek Italijos civilinio kodekso 1916 str. numato, kad draudikui, išmokėjusiam draudimo išmoką, pereina visos draudėjo teisės (draudimo išmokos apimtyje) reikalauti žalos atlyginimo iš trečiųjų už žalą atsakingų asmenų. Manytina, kad tai yra specialioji subrogacijos samprata draudimo teisiniuose santykiuose. Tai netiesiogiai patvirtina faktas, jog dar XIX a. pr. Prancūzijos doktrinoje R.J. Pothier sąvoką „subrogacija“ vartojo kaip sinonimą romėnų teisėje įtvirtintam *cessio actionum* (reikalavimo perleidimas), o pačią subrogaciją laikė įstatymo fikcija, kuria kreditorius laikomas perleidžiančiu savo

¹⁰⁶ *Cit. op.* 39, p. 309.

¹⁰⁷ *Cit. op.* 30, p. 591-592; taip pat žr. koegzistuojančių teisių teorijos analizę ankstesnėje šio darbo dalyje.

¹⁰⁸ *Cit. op.* 39.

¹⁰⁹ Vokietijos draudimo sutarčių įstatymas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/VVG.html#89>> [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.].

¹¹⁰ KRIŽINAUSKAS, J.; SMAGURAUSKAS, S. *Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas. Trečiasis leidimas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, p. 338: žodžio *Ersatzansprüche* šaknis „Ersatz“ reiškia „pakaitalą“.

¹¹¹ Atitinkamai Prancūzijos civilinio kodekso 1249-1252 straipsniai ir Italijos civilinio kodekso 1201-1205 straipsniai yra reglamentuojami skyriuje „Prievolių pasibaigimas“.

¹¹² Prancūzijos draudimo kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<http://195.83.177.9/upl/pdf/code_38.pdf> [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.].

teisės ir privilegijas tam, iš kurio gauna pinigų¹¹³. Be to, užsienio teisės doktrinoje subrogacija nuostolių draudime įvardijama kaip *cessio legis*, t.y. reikalavimo teisei pereiti nereikia šalių išreikšto susitarimo¹¹⁴. Europos draudimo sutarčių teisės principų (PEICL) komentaro autoriai taip pat laikosi pozicijos, kad daugumoje Europos jurisdikcijų subrogacija draudimo teisiniuose santykiuose suprantama kaip *cessio legis* (įstatyminė cesija)¹¹⁵. Rusijos Federacijos civilinio kodekso nuostatos tarsi savaime suponuoja išvadą, kad subrogacija yra laikoma įstatymo pagrindu kylančia cesija, kadangi RF CK 965 str. įtvirtinta subrogacija (draudėjo reikalavimo teisių perėjimas draudikui įstatymo pagrindu) yra specialioji norma RF CK 387 str. 1 d. 4 p., kuris reglamentuoja subrogaciją, kaip vieną iš įstatymo pagrindu kylančios cesijos atvejų, atžvilgiu.

Remiantis pateiktu užsienio teisėje bei teisės doktrinoje įtvirtintu subrogacijos, kaip *cessio legis*, suvokimu draudimo teisiniuose santykiuose (minėta, jog tokios pozicijos laikosi ir LAT), kyla klausimas – kodėl tuo atveju, kai draudėjo, esančio nukentėjusiuoju (kreditoriumi) deliktinėje ar sutartinėje prievolėje, reikalavimas pereina įstatymo pagrindu draudikui, tai laikoma įstatyminė cesija, o tuo tarpu, kai trečiojo asmens, esančio nukentėjusiuoju (kreditoriumi) deliktinėje ar sutartinėje prievolėje, reikalavimas pereina draudikui (turint omenyje tai, kad draudėjas yra skolininkas toje prievolėje), tai laikoma regresu? Kitaip tariant, kodėl draudikui įvykdžius pareigą išmokėti draudimo išmoką subrogacijos atveju (kai draudimo išmoka sumokama draudėjui) pripažįstama, kad draudimo išmokos sumokėjimas nelemia draudėją ir žalą sukėlusį asmenį siejančios prievolės pasibaigimo, o regreso atveju (kai draudimo išmoka sumokama nukentėjusiajam asmeniui) žalos atlyginimo prievolė pasibaigia?

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsakymus į šiuos klausimus visų pirma pateikia remdamasis subrogacijos instituto tikslais. LAT yra nurodęs, kad subrogacijos institutas skirtas tam, kad užkirstų kelią nukentėjusio asmens, t. y. draudėjo, nepagrįstam praturtėjimui tuo atveju, jeigu draudėjas gautų ir žalą atlyginimą iš atsakingo už žalą asmens, ir draudimo išmoką iš draudiko, t. y. gautų dvigubą kompensaciją; jeigu taip atsitiktų, tai draudikas galėtų išsiieškoti iš draudėjo tai, ką šiam išmokėjo nepagrįstai po to, kai draudėjas gavo visišką žalą atlyginimą iš atsakingo už žalą asmens. Antra, pasak LAT, subrogacijos institutas užtikrina principo „niekas negali gauti naudos iš savo neteisėtų veiksmų“ (lot. – *nullus commodum capere de sua injuria propria*) realumą;

¹¹³ *Cit. op.* 62, p. 49.

¹¹⁴ DAVID, R. *International encyclopedia of comparative law: Vol. 15, Labour law; chapter 1: International sources and institutional aspects*. S.l., Brill Archive, 1978, p. 18.

¹¹⁵ BASEDOW, J., Project Group RESTATEMENT OF EUROPEAN INSURANCE CONTRACT LAW *et al. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*. S.l., Sellier, 2009, p. 258.

jeigu nebūtų subrogacijos galimybės, atsakingas už padarytą žalą asmuo nepatirtų jokių neigiamų turtinių padarinių, nes draudėjas gautų žalos atlyginimą draudimo išmokos pavidalu ir, jeigu draudimo išmoka padengtų visą patirtą žalą, jis negalėtų nieko reikalauti iš žalą padariusio asmens; subrogacijos institutas leidžia draudikui, išmokėjusiam draudimo išmoką, reikalauti iš žalą padariusio asmens draudimo išmokos dydžio sumos, taigi taip žalą padariusiam asmeniui pritaikoma civilinė atsakomybė.

Viena vertus, ši LAT pozicija yra teisinga ir atitinkanti bendruosius subrogacijos instituto draudime principus ir tikslus. Tačiau kita vertus, LAT taip ir nepasisakė dėl regreso bei subrogacijos santykių schemų draudimo teisiniuose santykiuose skirtumų, t.y. dėl ko šie institutai yra atskiriami subrogaciją įvardijant *cessio legis*. Manytina, kad tai ir vertėtų aptarti.

Visų pirma, draudėjui patyrus žalą, draudikui, remiantis tiek draudimo sutartimi, tiek Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo¹¹⁶ (toliau – Draudimo įstatymas arba DĮ) 95 str., atsiranda pareiga išmokėti draudimo išmoką pagal draudimo sutartį. Tokią pačią teisę (t.y. teisę reikalauti draudimo išmokos išmokėjimo) pagal DĮ 95 str. turi ir nukentėjęs trečiasis asmuo, jei žalą padaro draudėjas. Tačiau pirmuoju atveju draudimo išmokos išmokėjimas draudėjui reiškia draudėją ir draudiką siejančios sutartinės prievolės įvykdymą, kadangi įvykus draudžiamajam įvykiui, pagal draudimo sutartį draudikui atsiranda pareiga įvykdyti savo prievolę kitai sutarties šaliai. Nepaisant to, kad draudėjui, patyrusiam žalą, buvo atlyginta pagal draudimo sutartį, žalos atlyginimo prievolė, siejanti draudėją ir už žalą atsakingą asmenį, nesibaigia, kadangi draudikas mokėjimu įvykdė sutartinę draudėją ir draudiką siejančią prievolę. Tai netiesiogiai yra patvirtinęs ir LAT, nurodydamas, kad subrogacijos būdu perimantis reikalavimo teisę asmuo visuomet yra trečiasis asmuo prievolės atžvilgiu¹¹⁷. Viena vertus, už žalą atsakingas asmuo gali nežinoti apie draudėjui atlygintą žalą ir įvykdyti savo prievolę atlygindamas žalą draudėjui ir tai reikštų tiek CK 6.251 str. įtvirtinto visiško nuostolių atlyginimo principo pažeidimą, tiek draudėjo nepagrįstą praturėjimą. Kita vertus, niekas negali gauti naudos iš savo neteisėtų veiksmų (naudą laikant ir žalą padariusio asmens sutaupymu), todėl įstatymo sprendimas suteikti draudikui draudėjo turimas reikalavimo teises fiktyvios cesijos pagalba įgyvendina šį principą. Būtent todėl yra teisinga laikyti draudiko atliktą mokėjimą ne tik kaip draudėją ir draudiką siejančios sutartinės prievolės įvykdymą, bet ir kaip draudėjo teisių žalos atlyginimo prievolėje perėjimą įstatymo pagrindu pastarojo

¹¹⁶ Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246.

¹¹⁷ *Cit. op.* 85.

draudikui (skolininkui pagal draudimo sutartį). Taigi subrogaciją iš esmės sukelia mokėjimas, kurį reikalavimo teisės perėmėjas įvykdo perleidžiančiojo atžvilgiu¹¹⁸. Tai, kad draudimo išmokos draudėjui sumokėjimas nelemia draudėją ir žalą sukėlusį asmenį siejančios prievolės pasibaigimo, netiesiogiai patvirtina:

1) tiek užsienio¹¹⁹ bei Lietuvos teisėje¹²⁰ įtvirtinta draudėjo pareiga bendradarbiauti, suteikti naujam kreditoriui visą informaciją, reikalingą tinkamam perėjusios reikalavimo teisės įgyvendinimui, kadangi šių pareigų nevykdymas, dėl ko draudikui tampa neįmanoma realizuoti turimo subrogacinio reikalavimo, suteikia draudikui teisę reikalauti iš draudėjo grąžinti pastarajam sumokėtą draudimo išmoką. Tai nėra būdinga regresinėms prievolėms;

2) tiek CK 6.1015 str. nuostata, jog reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių, kurios nustato draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius. Tai reiškia, kad subrogaciniam reikalavimui taikomos ne draudimo sutarties ir ne draudimo teisės normos, o tos normos, kurios reglamentuoja prievolę, siejančią nukentėjusį ir žalą padariusį asmenis.

Tuo tarpu kai žalą dėl draudėjo veiksmų patiria trečiasis asmuo, atsižvelgiant į tai, kad nukentėjusiojo asmens ir draudiko iki žalos atsiradimo nesieja jokie teisiniai santykiai, draudimo išmokos sumokėjimas nukentėjusiajam reiškia draudėją ir nukentėjusių siejančios prievolės įvykdymą (pavyzdžiui, kai draudėjas yra apdraudęs savo civilinę atsakomybę¹²¹), t.y. prievolės įvykdymą trečiajam asmeniui už draudėją (skolininką). Pastaruoju atveju draudikas visų pirma tampa skolininku įstatymo pagrindu¹²², o atlyginus žalą, teisiniai santykiai (žalos atlyginimo prievolė) tarp nukentėjusiojo ir draudėjo pasibaigia ir draudikas pagal CK 6.112 str. 1 d. 1 p. (taip pat CK 6.114 str. 1 d. 5 p. ar specialių įstatymų nuostatas, reglamentuojančias atgręžtinio reikalavimo teisę) įstatymo nustatytais atvejais įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę į draudėją tokia apimtimi, kokia ji priklausė pradiniam kreditoriui (CK 6.113 str.). Skirtingai nei prieš tai minėtoje situacijoje, draudėjas, padaręs žalos, yra suinteresuotas atskleisti, jog yra apsidraudęs savo civilinę atsakomybę, kadangi pagal DĮ 108 str. nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę tiesiogiai reikalauti, kad draudikas, apdraudęs atsakingo už žalą asmens civilinę atsakomybę, išmokėtų draudimo išmoką. Todėl šiuo atveju sunkiai tikėtinas nepagrįsto praturtėjimo draudimo ar nullus commodum capere de

¹¹⁸ *Cit. op.* 38, 25 punktas.

¹¹⁹ Prancūzijos draudimo kodekso L121-12 str. 2 d., Vokietijos draudimo sutarčių įstatymo 86 str. 2 d.

¹²⁰ CK 6.1015 str. 3 d. ir 4 d.

¹²¹ DĮ 2 str. 51 p.

¹²² *Cit. op.* 85.

sua injuria propria principų pažeidimas iš draudėjo pusės (net ir tuo atveju, jei galima regresio teisė į draudėją dėl jo tyčios ar didelio neatsargumo).

Remiantis išdėstytais motyvais ir argumentais, galima sutikti su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija, jog CK 6.1015 str. įtvirtinta subrogacija yra laikoma įstatymo pagrindu kylančia cesija. Šiai pozicijai pritariama ir teisės doktrinoje¹²³. Taip pat pritartina, jog nustatant, ar nagrinėjami santykiai turėtų būti kvalifikuojami kaip regresas ar subrogacija, visų pirma reikia vadovautis ne gramatine įstatyme vartojamos sąvokos reikšme, bet nustatyti reglamentuojamų santykių prigimtį. Viena iš tiek teorijoje, tiek teismų praktikoje kylančių regresio bei subrogacijos institutų aiškinimo bei atskyrimo problemų priežastimi galima įvardinti nesistemišką ir netinkamą Lietuvos pozityviojoje teisėje įtvirtintų sąvokų supratimą. CK 1.9 str. aiškiai numato, kad CK normos aiškinamos atsižvelgiant į šio kodekso sistemą bei struktūrą, o jeigu bendrinė ir specialioji žodžio reikšmės nesutampa, pirmenybė teikiama specialiajai žodžio reikšmei. Todėl galima teigti, jog subrogacijos, įvardintos CK 6 knygos VII skyriaus pavadinime, reikšmė yra kitokia nei CK 6.1015 str., kadangi pastarasis straipsnis įtvirtina specialiąją subrogacijos reikšmę ir prasmę draudimo teisiniuose santykiuose.

¹²³ *Cit. op.* 42, p. 180.

Praktinės subrogacijos instituto taikymo problemos Lietuvos teismų praktikoje

Aiškus subrogacijos instituto įtvirtinimas materialinėje teisėje, suvokimas, priklausomai nuo reglamentuojamų santykių prigimties, ir taikymas praktikoje visų pirma lemia tinkamą teisinio tikrumo principo, reikalaujančio, kad teisinių santykių subjektai būtų tikri dėl savo teisinės padėties¹²⁴, įgyvendinimą. Šis teisinis tikrumas civilinių teisinių santykių subjektams *inter alia* leidžia patiems įvertinti realias jų pažeistų teisių gynimo galimybes, pasirinkti teises gynimo priemones ir efektyviai realizuoti turimas reikalavimo teises. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, turinčio užtikrinti vienodos teismų praktikos formavimą, praktikoje pasitaiko nevienodų tų pačių teisės normų taikymo pavyzdžių, todėl teisinio tikrumo vardan būtina išsiaiškinti to priežastis. Tiek asmens turimo reikalavimo patenkinimo sąlygų, tiek terminų, per kuriuos asmuo gali reikalauti patenkinti turimą reikalavimą, tinkamas aiškinimas ir taikymas sudaro civilinių teisinių santykių stabilumo pagrindą, todėl subrogacijos instituto nuostatų taikymas toliau šioje darbo dalyje nagrinėtinas *inter alia* per ieškinio senatį reglamentuojančių taisyklių taikymo, subrogacijos taikymo civilinės atsakomybės draudime ir draudiko teisės realizuoti turimą subrogacinį reikalavimą patenkinimo sąlygų prizmę. Kadangi šie klausimai Lietuvos teismų praktikoje nagrinėti tik draudimo teisiniuose santykiuose, problemų teisinis vertinimas pateikiamas būtent šių teisinių santykių kontekste.

Ieškinio senaties taikymo draudimo teisiniuose santykiuose problematika

Regreso ir subrogacijos atskyrimas draudimo teisiniuose santykiuose, nagrinėtas ankstesnėse šio darbo dalyse, reikšmingas ne tik teisės aiškinimo prasme – atskyrimas lemia tinkamą ieškinio senaties taisyklių taikymą. CK 1.127 str. 4 d. numato, kad iš regresinių prievolių atsirandančių reikalavimų ieškinio senaties terminas prasideda nuo pagrindinės prievolės įvykdymo momento, o pagal CK 1.128 prievolės asmenų pasikeitimas nepakeičia ieškinio senaties termino ir jo skaičiavimo tvarkos. Taigi regreso ir subrogacijos atskyrimas reikšmingas tiek ieškinio senaties termino pradžios nustatymui, tiek ieškinio senaties terminų taikymui.

Siekiant nustatyti, koks konkretus ieškinio senaties terminas taikytinas atitinkamam ginčui, pirmiausia būtina teisingai kvalifikuoti tarp šalių susiklosčiusius teisinius

¹²⁴ 1999 m. kovo 4 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto kadrinių darbuotojų darbinės veiklos“. Valstybės žinios, 1999-03-10, Nr. 23-666.

santykius ir nustatyti ieškinio dalyką, t.y. jeigu ieškinio dalykas yra susijęs su draudimo sutartimi, jos aiškinimu ar taikymu, reikalavimu pripažinti ja negaliojančia, ginčo šalis sieja draudimo teisiniai santykiai, kuriems taikytinas sutrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas (CK 1.125 str. 7 d.)¹²⁵. Tai, kad CK 1.125 str. 7 d. nėra taikoma subrogacijos atveju, pripažįstama ir teisės doktrinoje¹²⁶, kadangi reikalavimo teisė, perėjusi draudikui, įgyvendinama laikantis taisyklių, kurios nustato draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius (CK 6.1015 str. 2 d.).

Atsižvelgiant į šiame darbe išdėstytą poziciją, jog subrogacija draudimo teisiniuose santykiuose yra įstatymo pagrindu įvykstanti cesija, galima teigti, jog įstatymas įtvirtina skirtingas ieškinio senaties termino pradžios nustatymo taisykles regresinėms prievolėms ir prievolėms, kuriose subrogacijos būdu žalos atlyginimo prievolėje nukentėjusį asmenį pakeičia jam žalą atlyginęs draudikas.

Nepaisant to, kad LAT 2005 m. spalio 24 d. nutartimi Nr. 3K-3-503 konstatavo, kad subrogacija draudimo teisiniuose santykiuose yra laikoma įstatymo pagrindu kylanti cesija, vėlesnėje LAT praktikoje pasitaikė atvejų, kai kasacinis teismas nesilaikė šios pozicijos taikydamas ieškinio senatį reglamentuojančias nuostatas. 2005 m. gruodžio 5 d. nutartyje¹²⁷ LAT konstatavo, kad byloje yra iškilęs ginčas dėl reikalavimo, atsiradusio iš regresinių prievolių, įvykdymo, nors bylos esmė buvo ta, jog draudikas prašė priteisti sumą, lygią draudimo išmokai, kuri buvo sumokėta draudėjui dėl to, kad pastarasis patyrė žalos dėl trečiojo asmens veiksmų (pripažintas kaltu dėl eismo įvykio sukėlimo). Teismas nurodė, jog iš regresinių prievolių atsirandančių reikalavimų ieškinio senaties terminas prasideda įvykdžius pagrindinę prievolę, kadangi nuo prievolės už skolininką įvykdymo momento trečiasis asmuo tampa skolininko kreditoriumi, t. y. įgyja reikalavimo teisę ir nuo šio momento prasideda ir ieškinio senaties terminas. Analogiškos pozicijos LAT laikėsi ir 2006 m. rugpjūčio 28 d. nutartyje¹²⁸, kurioje konstatavo, jog CK 6.1015 str. 1 d. prasme draudimo išmokos sumokėjimo momentas teisiškai reikšmingas tuo, jog tik nuo šio momento draudikas įgyja teisę reikalauti išmokėtų sumų priteisimo iš atsakingo už padarytą žalą asmens ir nuo tada prasideda iš regresinės prievolės atsirandančio reikalavimo trejų metų ieškinio senaties terminas. Tokios pačios nuomonės taikydamas

¹²⁵ LAT CBS 2007 m. rugsėjo 28 d. nutartis c.b. *UADB „ERGO Lietuva“ v. J. K.*, Nr. 3K-3-352/2007, kat. 24.2; 42.8; 121.13.

¹²⁶ *Cit. op.* 13, p. 253.

¹²⁷ LAT CBS 2005 m. gruodžio 5 d. nutartis c.b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. V. S.*, Nr. 3K-3-636/2005, kat. 24.1.

¹²⁸ LAT CBS 2006 m. rugpjūčio 28 d. nutartis c.b. *AS „ERGO Kindlustuse“ v. UAB „Transmėja“ ir DUAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-438/2006, kat. 24.4.

ieškinio senatį reglamentuojančias nuostatas kasacinis teismas buvo ir kitose bylose¹²⁹. Nesuprantama yra tai, kodėl bylose, kuriose buvo reiškiami regresiniai reikalavimai (draudėjas buvo skolininkas žalos atlyginimo prievolėje)¹³⁰, LAT teisingai taikė ieškinio senaties normas netgi pakartodamas 2005 m. spalio 24 d. nutartyje teismo išdėstytą poziciją, kad subrogacijos tikslas yra įtvirtinti įstatymo nustatytos bendrosios taisyklės išimtį, jog prievolės įvykdymas lemia jos pasibaigimą, o tuo tarpu subrogacinių reikalavimų pagrindu iškeltose bylose LAT ir vėl pamiršdavo savo poziciją, jog subrogacija yra *cessio legis*, todėl ieškinio senatis turi būti skaičiuojama ne nuo draudimo išmokos sumokėjimo, o nuo žalos atsiradimo momento (CK 1.127 str. 1 d., CK 1.128 str. ir CK 6.1015 str. 2 d.). Tokia nevienoda ieškinio senaties taisyklių taikymo praktika vertintina kritiškai.

Visų pirma, LAT nukrypo nuo *auctoritas rerum similiter judicatum*¹³¹ principo. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – LR KT) yra pabrėžęs, kad užtikrinant teismų praktikos vienodumą (nuoseklumą, neprieštarinumą), taigi ir jurisprudencijos tęstinumą, lemiamą reikšmę (be kitų svarbių veiksnių) turi šie veiksniai: bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų – sprendimų analogiškose bylose. Vadinasi, bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija turi būti prognozuojama. Esami aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sukurti precedentai atitinkamų kategorijų bylose susaisto ne tik žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismus, priimančius sprendimus analogiškose bylose, bet ir tuos precedentus sukūrusius aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismus (inter alia Lietuvos apeliacinį teismą ir Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą). Todėl analogiškos bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t.y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentus, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų¹³².

Antra, minėtų konkuruojančių LAT precedentų egzistavimas civilinių teisinių santykių subjektams (kaip ir, žinoma, žemesnių instancijų teismams) sukūrė teisinio netikrumo erdvę, sudarė prielaidas dvejopam tų pačių teisės taisyklių aiškinimui bei

¹²⁹ Žr., pvz., LAT CBS 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartį c.b. *UAB „Ergo Lietuva“ v. J. P.*, Nr. 3K-3-456/2006, kat. 24.2; 73.2.5.1.2; LAT CBS 2006 m. lapkričio 13 d. nutartį c.b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“, N. R. ir Lietuvos valstybė*, Nr. 3K-3-588/2006, kat. 44.5.2.5 ir kt.

¹³⁰ LAT CBS 2006 m. balandžio 26 d. nutartis c.b. *UAB DK „Baltic Polis“ v. B. K. ir G. K.*, Nr. 3K-3-300/2006, kat. 38; 73.2.6.1.

¹³¹ Visas tapačias vėlesnes bylas būtina spręsti taip, kaip išspręsta byla, kurioje suformuotas teismo precedentas.

¹³² 2007 m. spalio 24 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teismų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo“, Valstybės žinios, 2007-10-27, Nr. 111-4549.

taikymui. Dėl šios priežasties ieškinio senaties skaičiavimo pradžia reiškiant subrogacinius reikalavimus tapo neaiški.

Tiesa, šiuo metu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas subrogacinių reikalavimų bylose laikosi pozicijos, kad draudimo išmokos sumokėjimo faktas reiškia subrogacijos teisės atsiradimą, o ne ieškinio senaties eigos pradžią, ir ieškinio senaties termino pradžia nustatoma pagal tai, kada žalą patyręs asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą (CK 1.127 str. 1 d.)¹³³. Taigi subrogacijos atveju ieškinio senaties terminui ir jo skaičiavimo tvarkai taikoma CK 1.128 str. įtvirtinta taisyklė – draudikas, įgijęs subrogacinio reikalavimo teisę, yra saistomas tų ieškinio senaties terminų, kurie būtų taikomi draudėjo reikalavimui atlyginti žalą, atsiradusią iš sutarties ar delikto¹³⁴. Tokia jau galimai nusistovėjusi (susiformavusi) kasacinio teismo pozicija sveikintina visų pirma dėl to, kad tai turėtų užtikrinti bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencijos prognozuojamumą. Antra, tiek teismų praktikoje¹³⁵, tiek teisės doktrinoje¹³⁶ pripažįstama, kad toks ieškinio senaties termino skaičiavimas tam tikra prasme drausmina tiek draudiką, tiek draudėją: draudikas, žinodamas, kad ieškinio senaties terminas gali pasibaigti, turi interesą stengtis kuo greičiau užbaigti draudžiamąjį įvykio administravimą ir priimti sprendimą dėl draudimo išmokos (kaip minėta, draudimo išmokos sumokėjimo faktas reiškia subrogacinio reikalavimo atsiradimą); tuo tarpu draudėjas turi interesą kuo greičiau pranešti apie jam padarytą žalą savo draudikui, nes, jeigu dėl delsimo pranešti subrogacija taps neįmanoma, draudikas, vadovaudamasis CK 6.1015 str. 4 d. nuostatomis, įgis teisę atsisakyti išmokėti draudimo išmoką. Su šia drausminamąja subrogacijos instituto funkcija sietina ir kita Lietuvos teismų praktikoje nagrinėta dilema – ar galima tenkinti subrogacinį draudiko reikalavimą, jei pastarasis išmokėjo draudimo išmoką pažeisdamas Draudimo įstatymo 96 str. nuostatas?

¹³³ Žr. LAT CBS 2008 m. vasario 12 d. nutartį c.b. *UABDK „PZU Lietuva“ v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-76/2008, kat. 38; 73.2.6.1; LAT CBS 2009 m. vasario 10 d. nutartį c.b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. Viešosios policijos apsaugos tarnyba ir UAB „BTA draudimas“*, Nr. 3K-3-46/2009, kat. 38.

¹³⁴ LAT CBS 2011 m. balandžio 5 d. nutartis c.b. *UADB „Ergo Lietuva“ v. UAB „Baltijos autocentras“*, Nr. 3K-3-100/2011, kat. 24.2; 38; 44.5.1; 45.1; 114.11.

¹³⁵ *Cit. op.* 44.

¹³⁶ *Cit. op.* 29, p. 180.

Draudiko veiksmų teisėtumas, kaip teisės į subrogacinio reikalavimo patenkinimą realizavimo prielaida

Kaip minėta, pagal CK 6.1015 str. 1 d. draudikui reikalavimo teisė pereina nuo draudimo išmokos išmokėjimo momento. Būtent nuo šio momento draudikas įstoja į prievolinį teisinį santykį vietoje savo draudėjo (naudos gavėjo). Draudimo įstatymo 96 str. 2 d. numato, kad draudimo išmoka privalo būti išmokėta ne vėliau kaip per 30 dienų nuo tos dienos, kai gaunama visa informacija, reikšminga nustatant draudžiamojo įvykio faktą, aplinkybes, pasekmes ir draudimo išmokos dydį. Kaip matyti, šiuo atveju egzistuoja dvejopi teisiniai santykiai: pirma, tai yra vidiniai draudėjo ir draudiko teisiniai santykiai (draudimo išmokos išmokėjimas), antra – tai yra išoriniai draudiko, perimančio reikalavimą, ir atsakingo už žalą asmens santykiai. Nei CK, nei DĮ nenumato teisinių pasekmių draudiko subrogaciniam reikalavimui tuo atveju, jeigu draudikas visgi pažeidžia 30 dienų terminą – tai palikta spresti teismams kiekvienu konkrečiu atveju (*ad hoc*) vadovaujantis *inter alia* CK 1.5 str. 4 d. Šis klausimas taip pat yra glaudžiai susijęs su principo *ex injuria jus non oritur*¹³⁷ taikymu, kurio svarbą savo praktikoje yra pripažinęs tiek LAT¹³⁸, tiek LR KT¹³⁹. Taigi pagrindinis keltinas klausimas yra toks: ar pareigos laiku išmokėti draudimo išmoką vidiniuose santykiuose su draudėju pažeidimas gali reikšti atsakingo už žalą asmens (ar jo draudiko) prievolės pasibaigimą? Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo klausimu yra pateikęs dvi visiškai priešingas pozicijas.

2008 m. vasario 12 d. nutartyje¹⁴⁰ LAT nurodė, jog atsakingo asmens (ar jo draudiko) prievolė gali būti pasibaigusi, jeigu draudikas, reiškiantis subrogacinį reikalavimą, dėl savo kaltės pažeidė terminus pretenzijoms ir ieškiniams pareikšti, jeigu dėl jo kaltės pavėluotai nustatomas žalos dydis, įvykio kaltininkai, neišmokama laiku draudimo išmoka ir kita. Teismas konstatavo, kad draudikui, įgijusiam teisę reikšti subrogacinį reikalavimą, ši reikalavimo teisė į žalą padariusį asmenį ar jo draudiką, atsiradusi po draudimo išmokos išmokėjimo, negali būti patenkinta, jeigu subrogacinį reikalavimą reiškiantis draudikas neišmokėjo draudimo išmokos įstatyme nustatytais terminais, juos praleido ir tokiu būdu baigėsi žalą padariusio asmens draudiko prievolė

¹³⁷ Iš neteisės negali atsirasti teisė.

¹³⁸ LAT CBS 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis c.b. *Varėnos rajono savivaldybė v. Ž. S., R. M. ir kt.*, Nr. 3K-3-297/2008, kat. 30.3; 30.7; 33; 34.1; 43.2; LAT CBS 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. *A. B. v. V. N.*, Nr. 3K-3-595/2008, kat. 21.4.1.1; 24.4; 35.3.6.

¹³⁹ 1994 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimo“, Valstybės žinios, 1994-06-03, Nr. 42-771.

¹⁴⁰ LAT CBS 2008 m. vasario 12 d. nutartis c.b. *UABDK „PZU Lietuva“ v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-76/2008, kat. 38; 73.2.6.1.

atsakyti pagal jų draudimo sutartis. Taigi šioje byloje LAT nusprendė, kad pažeidimas, pasireiškiantis termino praleidimu sumokėti draudimo išmoką (vidiniuose) santykiuose su draudėju, lemia tai, kad draudikas, nors ir sumokėjęs draudimo išmoką pavėluotai, netenka CK 6.1015 str. įtvirtintos teisės į subrogacinio reikalavimo patenkinimą. Manytina, kad teismas šioje byloje išimtinai vadovavosi minėtu *ex injuria jus non oritur* principu.

Tuo tarpu 2009 m. vasario 10 d. nutartyje¹⁴¹ LAT išdėstė visiškai priešingą poziciją. Teismas pabrėžė, kad draudiko teisės į subrogacinio reikalavimo patenkinimą negalima susieti tik su draudimo išmokos išmokėjimo draudėjui terminu, o dėl draudiko subrogacijos teisės į atsakingo už žalą asmens draudiką įgyvendinimo turi būti sprendžiama pagal tas sąlygas, kokiomis reikalavimo teisę būtų įgyvendinęs žalą patyręs asmuo (CK 6.1015 str. 2 d.). Teismas be kita ko nurodė, kad vien ta aplinkybė, jog ieškovas pažeidė draudimo išmokos savo draudėjui išmokėjimo terminą, nėra savarankiškas jo subrogacijos teisės pasibaigimo pagrindas, nes tai yra vidiniai draudiko ir draudėjo, iš kurio draudikas įgijo subrogacijos teisę, santykiai.

Prieš įvertinant šias kardinaliai skirtingas LAT pozicijas minėtose bylose, būtina aptarti draudikui galinčias kilti teises pasekmes vėluojant įvykdyti savo prievolę išmokėti draudimo išmoką draudėjui (vidiniai draudėjo ir draudiko teisiniai santykiai) ir 96 str. 2 d. nustatyto 30 dienų termino reikšmę.

CK 6.205 str. numato, kad sutarties neįvykdymu laikomos bet kokios iš sutarties atsiradusios prievolės neįvykdymas, įskaitant netinkamą įvykdymą ir įvykdymo termino praleidimą. Taigi, įvykus draudžiamajam įvykiui, draudikas tampa draudėjo skolininku pagal draudimo sutartį, turinčiu pareigą išmokėti draudimo išmoką. Draudiko prievolės įvykdymo terminą nustato DĮ 96 str. 2 d., tačiau šiame straipsnyje nėra reglamentuojama draudėjo teisė nei į palūkanas, nei į nuostolius už prievolės įvykdymo termino praleidimą, nors pagal CK 6.210 str. ir 6.261 str. skolininkas už termino praleidimą privalo mokėti palūkanas, kurios yra laikomos minimaliais nuostoliais; be to, kreditorius, įrodęs kitus nuostolius, turi teisę ir į jų atlyginimą. Pastebėtina, kad draudėjo teisę į palūkanas draudikui vėluojant išmokėti draudimo išmoką numato tiek Vokietijos draudimo sutarčių įstatymo¹⁴² 91 str., tiek Prancūzijos draudimo kodekso¹⁴³ L113-15-1 str.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad, nepaisant to, jog Draudimo įstatymas to tiesiogiai nenumato, draudiko civilinė atsakomybė (ar draudėjo teisė į palūkanas) dėl

¹⁴¹ *Cit. op.* 44.

¹⁴² *Cit. op.* 109.

¹⁴³ *Cit. op.* 112.

draudimo sutarties netinkamo vykdymo yra galima, todėl draudėjas pagal CK 6.261 str. galėtų¹⁴⁴ reikalauti tiek įstatymo nustatytų palūkanų, tiek kitų nuostolių atlyginimo pastaruosius įrodžius. Taigi vidiniuose draudėjo ir draudiko teisiniuose santykiuose draudikas dėl vėlavimo išmokėti draudimo išmoką gali patirti neigiamų padarinių. Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad nesavalaikis prievolės draudėjui įvykdymas lemia teisės į subrogacinio reikalavimo, kuris pereina įstatymo pagrindu nuo draudimo išmokos sumokėjimo, patenkinimą netekimą. Visų pirma, CK aiškiai numato, kad subrogacijos teisė yra įgyvendinama laikantis taisyklių, kurios nustato draudėjo (naudos gavėjo) ir už žalą atsakingo asmens santykius. Tai reiškia, kad įstatymas subrogacijos teisės įgyvendinimo nesieja su vidiniais draudiką ir draudėją siejančiais draudimo teisiniais santykiais. Antra, draudikui už draudimo sutarties nevykdymą ir DĮ 96 str. 2 d. pažeidimą draudėjo reikalavimu gali būti taikoma civilinė atsakomybė pagal minėtas CK nuostatas, todėl šioje normoje įtvirtintas 30 dienų terminas reiškia ne naikinamąjį terminą, po kurio subrogacijos teisės realizavimas yra negalimas, o momentą, nuo kurio draudėjas įgyja teisę iš draudiko reikalauti palūkanų ir (ar) nuostolių atlyginimo, jei tokie įrodomi. Todėl, remiantis išdėstytais argumentais, galima būtų sutikti LAT pozicija, išdėstyta 2009 m. vasario 10 d. nutartyje, jog aplinkybė, kad draudikas, išmokėdamas draudimo išmoką draudėjui, pažeidė šios išmokos mokėjimo terminą, gali turėti reikšmės tik tuo atveju, jeigu draudikas, uždelsęs išmokėti draudimo išmoką savo draudėjui, praleidžia ieškinio senaties terminą sutartinėje ar deliktinėje prievolėje, kurioje jis perėmė iš draudėjo kreditoriaus teises. Tuo tarpu LAT išaiškinimas 2008 m. vasario 12 d. nutartyje, jog draudimo išmokos savo draudėjui išmokėjimo terminas yra savarankiškas draudiko subrogacijos teisės pasibaigimo pagrindas, laikytinas teisiškai nepagrįstu, tačiau ganėtinai palankiu precedentu asmenims, siekiantiems teisiškai atsikirsti į reiškiama subrogacinį reikalavimą.

¹⁴⁴ Jeigu draudikas prievolės nevykdo ne dėl draudėjo kaltės.

Subrogacijos (ne)taikymas civilinės atsakomybės draudimo atveju (teismų praktikoje nagrinėta problematika)

Civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra viena iš ne gyvybės draudimo sutarčių rūšių. Pagal draudimo išmokos pobūdį civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra priskiriama nuostolių draudimo sutartims¹⁴⁵. Pagal civilinės atsakomybės draudimo sutartį draudėjo interesas draustis yra tas, kad galimus nuostolius už jį prisiimtų draudikas, bet, atlyginęs nuostolius, neigytų reikalavimo į jį¹⁴⁶. Kai draudėjas ir atsakingas už žalą asmuo yra tas pats asmuo, subrogaciją draudžia CK 6.1015 str. 1 d.¹⁴⁷ Priešingu atveju draudiko, išmokėjusio draudimo išmoką, atgręžtinio reikalavimo teisė į draudėją padarytų civilinės atsakomybės draudimą beprasmį. Taigi CK 6.1015 str. 1 d. nustatytos taisyklės dėl subrogacijos negalimumo civilinės atsakomybės draudimo atveju taikytinos tik draudimo bendrovių, išmokėjusių išmokas pagal civilinės atsakomybės draudimą, subrogaciniams reikalavimams draudėjui (naudos gavėjui)¹⁴⁸.

Teisės doktrinoje manoma, kad vienintelis atvejis, kurį įstatymų leidėjas turėjo omenyje įtvirtindamas subrogacijos negalimumą civilinės atsakomybės draudime yra netiesioginė civilinė atsakomybė¹⁴⁹, pavyzdžiui, draudikas, apdraudęs darbdavio civilinę atsakomybę, neturi teisės reikalauti išmokėtų sumų iš darbdavio darbuotojų, t. y. draudėjas, apdrausdamas savo civilinę atsakomybę, kartu apdraudžia ir asmenis, už kurių veiksmus jis yra atsakingas¹⁵⁰. T. Kontauto manymu diskutuotina, ar visi asmenys, už kuriuos draudėjas atsako, gali būti apdraustaisiais, todėl tai nustatytina pagal kelis kriterijus: pirma, ar asmuo turi pareigą (kylančią iš įstatymo ar sutarties) drausti savo civilinę atsakomybę; antra, ar toks draudimas įprastas komercinėje praktikoje; trečia, ar draudėjas su šiuo asmeniu yra susijęs išimtinai verslo ryšiais¹⁵¹. Manytina, jog nėra pagrindo nesutikti su šia pozicija, kadangi ir LAT yra pripažinęs subrogacijos taikymo galimybę civilinės atsakomybės draudimo atveju, kai draudėjas buvo netiesiogiai

¹⁴⁵ DĮ 89 str.

¹⁴⁶ LAT CBS 2011 m. lapkričio 17 d. nutartis c.b. *UABDK „PZU Lietuva“ v. UAB „Kaduva“*, Nr. 3K-3-463/2011, kat. 73.2.6.4.10; 114.4.

¹⁴⁷ Tokią taisyklę numato ir Olandijos civilinio kodekso 7 knygos 962 str. 3 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<http://wetten.overheid.nl/BWBR0005290/Boek7/Titel17/Afdeling2/Artikel962/geldigheidsdatum_09-03-2012> [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.].

¹⁴⁸ *Cit. op.* 101.

¹⁴⁹ KONTAUTAS, T. Civilinės atsakomybės draudimas: draudiko teisė išreikalauti sumokėtą sumą iš draudėjo. *Teisės žinios*, 2005, Nr. 2-3 (10-11), p. 20.

¹⁵⁰ *Cit. op.* 101.

¹⁵¹ *Cit. op.* 42, p. 201-202.

atsakingas už žalą sukėlusio asmens veiksmus, o pastarasis buvo apdraudęs savo civilinę atsakomybę¹⁵². Todėl subjektų, kuriems subrogacija netaikytina civilinės atsakomybės draudimo atveju, neįtvirtinimas pozityvioje teisėje, laikytinas teisinio reguliavimo spraga, kadangi, pavyzdžiui, Prancūzijos draudimo kodekso L121-12 str. 3 d. ir Olandijos civilinio kodekso¹⁵³ 7:962 str. numato, kad subrogacija netaikoma draudėjo darbuotojams, tarnautojams ir kitiems šioje dalyje nurodytiems asmenims. To priežastis – netobula teisėkūra, nepakankamas modeliavimas ir prognozavimas rengiant įstatymų projektus ir įstatymų leidėjo klaidos, kurios kyla dėl to, kad įstatymų leidėjas klaidingai mano, jog kokių nors santykių nereikia reguliuoti arba jog teisę galima sukonkretinti ją taikant¹⁵⁴. Manytina, kad šiuo atveju tiesiog buvo „pasiremta“ Rusijos Federacijos patirtimi perkeltant šios šalies Civilinio kodekso 965 str.

Ar draudiko teisę išreikalauti sumokėtą sumą iš draudėjo (DĮ 110 str., TPSVCAPDĮ 22 str.) galima laikyti įstatymo pagrindu kylančia cesija (subrogacija CK 6.1015 str. prasme)?

Kaip minėta, LAT praktikoje ir teisės teorijoje egzistuoja skirtingas subrogacijos draudimo teisiniuose santykiuose instituto įtvirtinimo materialinėje teisėje vertinimas. LAT manymu, CK 6.1015 str. yra vienintelis, kai įstatymo tai laikoma įstatymine cesija draudimo teisiniuose santykiuose¹⁵⁵, todėl subrogacijos mes negalime sutapatinti su regresu, numatytu draudimo teisiniuose santykiuose (CK 6.114 str. 1 d. 5 p.; DĮ 96 str. 1 d. (šiuo metu galiojančios DĮ redakcijos 110 str.); TPSVCAPDĮ 22 str.), nes šiuo atveju kalbama apie galimą draudiko regresą draudėjo atžvilgiu. Tuo tarpu T. Kontauto manymu, subrogaciją draudimo teisiniuose santykiuose numato ir DĮ 110 str., kai reikalavimo teisės į draudėją (esant jo tyčiai ar dideliame neatsargumui) pereina draudikui iš nukentėjusiojo trečiojo asmens. Manytina, kad analogiškos pozicijos būtų laikomasi ir TPSVCAPDĮ 22 str. atžvilgiu. Taigi iš esmės yra keliamas klausimas, ar subrogacija (*cessio legis*) draudimo teisiniuose santykiuose yra suprantama tik kaip draudėjo teisių į kaltą asmenį perėjimo institutas, ar ją reikia suvokti ir kaip nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių perėjimo draudikui institutą?

¹⁵² *Cit. op.* 101.

¹⁵³ *Cit. op.* 147.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XIV kongresui parengtas nacionalinis pranešimas „*Legislatyvinės omisijos problemos konstitucinėje jurisprudencijoje*“ [interaktyvus], p. 2. Prieiga per internetą:

<http://www.confcoconsteu.org/reports/rep-xiv/report_Lithuania_lt.pdf> [žiūrėta 2012 m. vasario 29 d.].

¹⁵⁵ *Cit. op.* 101; LAT CBS 2007 m. vasario 19 d. nutartis c.b. VSDFV Mažeikių skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-7-73/2007, kat. 24.1; 37; 38.

Siekiant pagrįsti teisės doktrinoje išsakomą poziciją, galima daryti prielaidą, jog įstatymų leidėjas CK 6 knygos LIII skyriuje reglamentavo tik draudėjo teisių į žalos atlyginimą perėjimą draudikui (subrogaciją), tačiau nereglementavo nukentėjusiojo trečiojo asmens reikalavimo teisių į draudėją perėjimo draudikui. Pagal CK 6.1018 str. CK 6 knygos LIII skyriaus „Draudimas“ taisyklės taikomos įstatymų nustatytiems draudimo šakoms ir grupėms tiek, kiek kiti įstatymai nenustato, kas suponuoja prielaidą, jog yra galimas subrogacijos instituto (kaip įstatymo pagrindu kylančios cesijos) įtvirtinimas ir specialiuose draudimo įstatymuose. Antra, atskiros draudimo šakos ir grupės gali nustatyti kitokias taisykles, nei numato CK. Pabrėžtina, kad draudiko teisė išreikalauti sumokėtas sumas iš draudėjo ar apdraustojo nėra reglamentuojama CK 6 knygos LIII skyriuje, tačiau tokią teisę civilinės atsakomybės draudimo atveju įtvirtina tiek DĮ 110 str., tiek TPSVCAPDĮ 22 str., todėl teigtina, kad šios įstatymų nuostatos reguliuoja CK nereguliuojamą teisinį santykį. Į tai dėmesį atkreipė ir T. Kontautas nurodydamas, jog CK 6.1015 str. civilinės atsakomybės draudime riboja draudėjo teisių į kaltą asmenį perėjimą draudikui, tačiau nereglementuoja ir nedraudžia nukentėjusiojo asmens teisių perėjimo draudikui¹⁵⁶. Sutiktina su šia pozicija, kadangi LAT praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet, pavyzdžiui, CK 6.1015 str. ir TPSVCAPDĮ 22 str. yra įvardijamos kaip atitinkamai bendroji ir specialioji normos¹⁵⁷. Tokia LAT pozicija kritikuotina, kadangi minėtos normos reglamentuoja skirtingus teisinius santykius.

Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad išdėstyti argumentai anaiptol nepagrindžia pozicijos, jog CK 6.1015 str. nėra vienintelis, kai įstatymo tai laikoma įstatymine cesija draudimo teisiniuose santykiuose, kadangi a) TPSVCAPDĮ prasme (19 str. 10 d.) regresas ir subrogacija išskiriami kaip atskiri institutai, todėl manytina, kad draudiko, sumokėjusio išmoką, teisė reikalauti, kad sumokėtas dėl padarytos žalos sumas grąžintų atsakingas už žalos padarymą asmuo, yra regresinė draudiko teisė į draudėją privalomojo civilinės atsakomybės draudimo atveju, kadangi subrogaciją (draudėjo reikalavimo teisių perėjimą) jau reglamentuoja CK 6.1015 str.; b) DĮ 110 str. taip pat aiškiai neįtvirtina „reikalavimo teisės perėjimo“, kadangi reglamentuoja „draudiko teisę išreikalauti sumokėtas sumas iš draudėjo ar apdraustojo“. Pažvelgus į CK 6.1015 str. ir DĮ 110 str. normų konstrukcijas pastebėtina, jog CK 6.1015 str. aiškiai numato¹⁵⁸ reikalavimo teisės perėjimą įstatymo pagrindu, o DĮ 110 str. suponuoja prielaidą, kad nuo draudimo išmokos sumokėjimo

¹⁵⁶ *Cit. op.* 42, p. 203.

¹⁵⁷ LAT CBS 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis c.b. *UAB DB „PZU Lietuva“ v. VĮ „Kauno miškų urėdija“*, Nr. 3K-3-682/2006, kat. 73.2.6.1.

¹⁵⁸ „...draudikui, išmokėjusiam draudimo išmoką, pereina teisė reikalauti”.

momento draudikui įstatymo pagrindu atsiranda atgręžtinio reikalavimo teisė (regreso teisė) į draudėją.

Europos draudimo sutarčių teisės principų 10:101 str. („Subrogacija“) reglamentuoja subrogaciją draudimo teisiniuose santykiuose. Tiek 10:101 str. 1 d., tiek jo komentare¹⁵⁹ nurodoma, kad subrogacija yra draudėjo, patyrusio žalos, reikalavimo teisės į žalą sukėlusį asmenį perėjimas draudikui ir tai yra bendras visų Europos teisės sistemų bruožas. Beje, ir naujausioje savo praktikoje¹⁶⁰ LAT laikosi pozicijos, kad subrogacija yra laikoma tik draudėjo (kreditoriaus žalos atlyginimo prievolėje) teisių perėjimas draudikui, todėl ir laidavimo draudimo atveju¹⁶¹ draudikas įgyja į draudėją ne subrogacijos, o atgręžtinio reikalavimo (regreso) teisę¹⁶².

Apibendrinant išdėstytą poziciją galima konstatuoti, jog subrogacija (*cessio legis*) draudimo teisiniuose santykiuose turėtų būti suprantama tik kaip draudėjo teisių į kaltą asmenį perėjimo draudikui institutas, todėl pritartina LAT pozicijai, jog CK 6.1015 str. yra vienintelis, kai įstatymo tai laikoma įstatymine cesija draudimo teisiniuose santykiuose. Siekiant išvengti susiformavusios LAT praktikos kaitos ir skirtingų pozicijų įsitvirtinimo doktrinoje, keistinas CK 6.1015 str. pavadinimas iš „Draudėjo teisių į žalos atlyginimą perėjimas draudikui (subrogacija)“ į tiesiog „Subrogacija“, kadangi subrogacija, kaip įstatymo pagrindu kylanti cesija draudimo teisiniuose santykiuose, galima tik tuo atveju, kai reikalavimo teisės pereina iš draudėjo (kreditoriaus žalos atlyginimo prievolėje) draudikui. Tai palengvintų subrogacijos ir regreso institutų atskyrimą draudimo teisiniuose santykiuose.

Socialinio draudimo įstaigų teisės susigrąžinti išmokėtas draudimo išmokas kvalifikavimas

CK 6.290 str. 3 d. numatyta, kad draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos įgyja regreso teisę į žalą padariusį asmenį, išskyrus atvejus, kai draudimo įmokas už nukentėjusį asmenį mokėjo žalą padaręs asmuo. Galima teigti, jog

¹⁵⁹ *Cit. op.* 115, p. 255.

¹⁶⁰ LAT CBS 2011 m. lapkričio 17 d. nutartis c.b. UABDK „PZU Lietuva“ v. UAB „Kaduva“, Nr. 3K-3-463/2011, kat. 73.2.6.4.10; 114.4.

¹⁶¹ Teisės doktrinoje (*cit. op.* 42) teigiama, kad subrogacijos būdu draudikas įgyja reikalavimo teisę į draudėją laidavimo draudimo atveju.

¹⁶² Teismas, aiškiai atskyręs laidavimo draudimo ir civilinės atsakomybės draudimo sutartis pagal tai, jog skiriasi jų draudimo interesas, nurodė, kad šios bylos šalių ginčas turėjo būti sprendžiamas pagal jų sudarytos sutarties nuostatas, teisiškai vertinant ją kaip laidavimo draudimą, kuriame draudimo išmoką išmokėjęs draudikas – laiduotojas, išmokėjęs draudimo išmoką, įgyja reikalavimo teisę į draudėją išmokėtos sumos apimtimi.

šiuo atveju taikytina CK 6.280 str. 1 d. įtvirtinta taisyklė – atlyginęs kito asmens padarytą žalą, asmuo turi į padariusį žalą asmenį regresio (atgręžtinio reikalavimo) teisę tokio dydžio, kiek sumokėjo žalos atlyginimo. Be to, Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo (toliau – NADPLSDI)¹⁶³ 31 str. numato, kad socialinio draudimo įstaiga atgręžtinio reikalavimo teise išreikalauja išmokėtas išmokų sumas iš kalto asmens CK nustatyta tvarka, o Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo (toliau – VSDI)¹⁶⁴ 18 str. įtvirtina socialinių draudimo įstaigų teisę į žalos atlyginimą įstatymų nustatyta tvarka. Viena vertus, rodos, jog nekyla jokių klausimų, kad draudėją ir žalą padariusį asmenį siejanti žalos atlyginimo prievolė draudimo išmokos apimtyje pasibaigia,¹⁶⁵ kai socialinio draudimo įstaiga sumoka draudėjui draudimo išmoką, kadangi pastaroji įgyja regresio teisę į žalą padariusį asmenį. Kita vertus, tiek CK 6.290 str. 3 d., tiek CK 6.1015 str. numato iš esmės tokią pačią teisinių santykių schemą: pavyzdžiui, kai draudėjas yra kreditorius žalos atlyginimo prievolėje, draudimo išmoka reiškia reikalavimo teisės perėjimo draudikui momentą, tačiau, priešingai nei CK 6.290 str. 3 d. atveju, pagal CK 6.1015 str. bei susiformavusią LAT praktiką laikoma, kad draudikas „įstoja į draudėjo batus“ žalos atlyginimo prievolėje (subrogacija draudimo teisiniuose santykiuose). Remiantis išdėstytu, kyla klausimas, ar socialinio draudimo įstaigos, išmokėjusios žalą patyrusiems draudėjams draudimo išmokas, perima draudėjo turimas reikalavimo teises žalos atlyginimo prievolėje įstatyminės cesijos pagrindu (ar tai yra subrogacija CK 6.1015 str. prasme), ar visgi draudimo išmokos sumokėjimas reiškia žalos atlyginimo prievolės pabaigą ir regresio teisės į kaltą asmenį atsiradimo momentą?

Į šį klausimą Lietuvos teismų praktika atsako nevienareikšmiškai. Toliau nagrinėtinose bylose kilo klausimai dėl subrogacijos (draudėjo teisių į žalą atlyginimą perėjimo draudikui) taikymo esant nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo teisiniams santykiams ir draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos atgręžtinio reikalavimo teisės į žalą padariusį asmenį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. balandžio 7 d. nutartyje¹⁶⁶ pažymėjo, kad privalomojo draudimo teisiniai santykiai reglamentuojami socialinio aprūpinimo įstatymų normų (CK 6.988 str. 3 d.), o kadangi valstybinio socialinio draudimo įstaigų ir draudėjų, kurie privalo mokėti socialinio draudimo įmokas, ir apdraustųjų santykių atsiradimo pagrindas

¹⁶³ Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207.

¹⁶⁴ Valstybės žinios, 1991, Nr. 17-447.

¹⁶⁵ *Cit. op.* 19, p. 140.

¹⁶⁶ LAT CBS 2006 m. balandžio 7 d. nutartis c.b. *VSDFV Kauno skyrius v. UAB „Klaipėdos autobusų parkas“*, Nr. 3K-7-166/2006, kat. 38; 73.1.

yra įstatymas, o ne sutartis, todėl nagrinėjamoje byloje netaikytina CK 6.1015 str. 1 d., nes CK 6 knygos LIII skyrius reglamentuoja draudimo teisinius santykius, o ne privalomojo socialinio draudimo santykius. Taigi LAT konstatavo, kad ieškovas (socialinio draudimo įstaiga), išmokėjęs draudimo išmokas apdraustiesiems, įgijo regreso teisę į žalą padariusį asmenį. Manytina, kad tokia LAT pozicija yra iš esmės paremta tinkamu įtvirtintų teisės normų¹⁶⁷ turinio ir sisteminiu suvokimu, todėl galima būtų su ja sutikti. Tai, kad socialinio draudimo įstaigos, išmokėjusios draudimo išmokas draudėjams, įgijo regreso teisę į žalą padariusį asmenį, pripažino LAT ir 2007 m. spalio 16 d. nutartyje¹⁶⁸. Tiesa, svarbesnis nagrinėjamas klausimas šioje byloje buvo socialinio draudimo įstaigos, išmokėjusios draudimo išmokas, regreso teisės absoliutumas¹⁶⁹. Painiavos atsakant į aukščiau iškeltus klausimus LAT įnešė 2008 m. lapkričio 17 d. nutartimi¹⁷⁰. Kasacinis teismas pažymėjo, jog kompensaciją už sveikatos sužalojimą, patirtą tarnybos metu, iš valstybės gavęs policijos pareigūnas netenka teisės reikalauti žalos atlyginimo iš už žalą atsakingo asmens (išskyrus, jei išmokėta kompensacija visiškai nepadengia patirtos žalos), nes visas jo teises įgyja kompensaciją išmokėjusi įstaiga, o nepripažinus ieškovams regreso teisės, policijos ir kitos valstybės įstaigos, mokančios kompensacijas dėl tarnybos nukentėjusiems savo pareigūnams, atsidurtų daug blogesnėje padėtyje negu socialinio ar privataus draudimo įstaigos. Teismas nurodė, jog „SODRA, išmokėjusi kompensacijas pagal Valstybinio socialinio draudimo nuo nelaimingų atsitikimų ir susirgimų profesinė liga įstatymą¹⁷¹, įgyja teisę reikalauti išmokėtų sumų iš atsakingo už žalą asmens (CK 6.290 str. 3 d.). Lygiai taip pat subrogacijos teisę įgyja ir privačios draudimo kompanijos, kai dėl neteisėtų kito asmens veiksmų joms atsiranda pareiga mokėti draudimo išmokas (CK 6.1015 str. 1 d.)“. Esmine LAT argumentavimo klaida šiuo atveju laikytinas regreso teisės ir subrogacijos pagrindu draudiko perimamos reikalavimo teisės sutapatinimas. Nepaisant to, kad teismas kvalifikavo regreso teisės atsiradimą nuo draudimo išmokos sumokėjimo momento, minėtas regreso ir subrogacijos sugretinimas turėjo neigiamos įtakos tolesniam Lietuvos

¹⁶⁷ Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 31 str., numatantis Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinio skyriaus atgėžtinio reikalavimo teisę reikalauti išmokėtų sumų iš kalto asmens; CK 6.290 str., CK 6.280 str. ir kt.

¹⁶⁸ LAT CBS 2007 m. spalio 16 d. nutartis c.b. *VSDF Panevėžio skyrius v. A. B., UADB „ERGO Lietuva“*, Nr. 3K-3-400/2007, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1;

¹⁶⁹ LAT pripažino, kad regreso teisė į žalą padariusį asmenį nėra absoliuti, pavyzdžiui, kai išmokėta vienkartinė laidojimo pašalpa yra didesnė nei padaryta turtinė žala.

¹⁷⁰ LAT CBS 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis c.b. *Vilnius m. VPK ir Policijos departamentas prie VRM v. P. S.*, Nr. 3K-7-496/2008, kat. 38; 44.1; 44.5.2.16; 44.8.

¹⁷¹ Turbūt turėtas omenyje Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207).

kasacinio teismo praktikos vienodinimo tęstinumui. Įdomu tai, jog toks LAT išaiškinimas užsienio teisės doktrinos autoriams davė pagrindą socialinio draudimo įstaigų atgręžtinio reikalavimo teisę sutapatinti su subrogacijos teise, nustatyta CK 6.1015 str. (*cessio legis*)¹⁷². Tai gali būti pateisinama nebent tuo, jog daugelyje jurisdikcijų subrogacijos sąvoka apima ir regresą, todėl tikėtina, jog šie autoriai, nežinodami painaus subrogacijos instituto reguliavimo Lietuvoje ir taikymo ypatybių Lietuvos teismų praktikoje, regresą apibūdino kaip subrogaciją CK 6 knygos VII skyriaus prasme.

Manytina, jog nuo susiformavusios praktikos nagrinėjama tema buvo nukrypta LAT priėmus 2010 m. kovo 2 d. nutartį¹⁷³. Šioje byloje socialinio draudimo įstaiga išmokėjo draudimo išmoką draudėjui dėl nelaimingo atsitikimo (už kurį pripažinti kaltais tretieji asmenys) darbe ir pareiškė ieškinį dėl sumokėtų draudimo išmokų priteisimo solidariai iš kaltų asmenų. LAT konstatavo, kad socialinio draudimo įstaiga (SODRA), išmokėjusi socialinio draudimo išmokas, tampa kreditorius deliktinėje prievolėje dėl žalos atlyginimo (CK 6.280 str. 1 d.; 6.290 str. 3 d.; VSDĮ 18 str.; NADPLSDĮ 31 str.), taigi įvyksta asmenų pasikeitimas prievolėje – įstatyminė cesija – kai vietoje nukentėjusiojo į deliktinę prievolę dėl žalos atlyginimo įstoja SODRA. Pažymėtina ir tai, kad LAT paminėjo Lietuvos teisėje nežinomo „atgręžtinio (subrogacinio) reikalavimo teisės“¹⁷⁴ sąvoką, nors tiek pagal CK¹⁷⁵, tiek pagal kitus įstatymus¹⁷⁶ atgręžtinio reikalavimo teisė reiškia regresą. Ši LAT nutartis kritikuotina dėl keleto priežasčių:

1. LAT nukrypo nuo analogiškose bylose formuotos savo praktikos¹⁷⁷ ir padarė išvadą, kad 6.290 str. 3 d. įtvirtinta regresą teisė reiškia reikalavimo teisės perėjimą įstatymo pagrindu (įstatyminę cesiją) pagal CK 6.101 str. 4 d. 4 p.

¹⁷² KOZIOL, H.; STEININGER, B.C., *European Tort Law 2008*. Vienna/New York: Springer, 2009, 415-420 p.

¹⁷³ LAT CBS 2010 m. kovo 2 d. nutartis c.b. *VSDFFV Kauno skyrius v. R. V., M. G. ir T. V.*, Nr. 3K-3-83/2010, kat. 35.3.1; 38; 44.5.2.14; 44.2.16; 73.1; 73.2.13.

¹⁷⁴ „...nukentėjusiajam išmokėjusi draudimo išmokas, Sodra CK 6.279 straipsnio 1 dalies, 6.280 straipsnio 1 dalies ir 6.290 straipsnio 3 dalies pagrindu įgijo atgręžtinio (subrogacinio) reikalavimo teisę į nukentėjusiajam žalą padariusius asmenis“.

¹⁷⁵ Pavyzdžiui, CK 6.280 str. 1 d.

¹⁷⁶ Pavyzdžiui, Žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymo (Valstybės žinios, 2002, Nr. 56-2228) 5 str.

¹⁷⁷ Žr., pvz., LAT CBS 2006 m. balandžio 7 d. nutartį c.b. *VSDFFV Kauno skyrius v. UAB „Klaipėdos autobusų parkas“*, Nr. 3K-7-166/2006, kat. 38; 73.1; LAT CBS 2006 m. gegužės 10 d. nutartį c.b. *VSDFFV Marijampolės skyrius v. E. J. ir UADB „Balticums draudimas“*, Nr. 3K-3-255/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.17; 73.2.6.1; LAT CBS 2007 m. spalio 16 d. nutartį c.b. *VSDFFV Panevėžio skyrius v. A. B., UADB „ERGO Lietuva“*, Nr. 3K-3-400/2007, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1; LAT CBS 2007 m. gruodžio 18 d. nutartį c.b. *VSDFFV Šakių skyrius v. V. B.*, Nr. 3K-3-571/2007, kat. 44.5.2.16; LAT CBS 2008 m. lapkričio 17 d. nutartį c.b. *Vilniaus m. VPK ir Policijos departamentas prie VRM v. P. S.*, Nr. 3K-7-496/2008, kat. 38; 44.1; 44.5.2.16; 44.8. ir kt.

2. LAT neatkreipė dėmesio į Lietuvos teisės aktų nuostatas: a) CK 6.280 str. 1 d., CK 6.290 str. 3 d. bei NADPLSDĮ 31 str. numato ne reikalavimo teisės perėjimą įstatymo pagrindu (įstatyminę cesiją), bet draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos regreso teisę į žalą padariusį asmenį; b) subrogacija, kaip įstatymo pagrindu kylančią cesiją, draudimo teisiniuose santykiuose reglamentuoja CK 6.1015 str., todėl šioje byloje remtis LAT praktika dėl subrogacijos sampratos pagal CK 6.1015 str. nebuvo pagrindo, nes ši kasacinio teismo praktika suformuota tik dėl CK 6.101 str. 4 d. 4 p. ir CK 6.1015 str. santykio.
3. Reikalavimo perėjimą įstatyminės cesijos pagrindu LAT motyvavo tuo, jog subrogacija yra restitucinio (kompensacinio), prevencinio ir sąžiningumą užtikrinančio pobūdžio, todėl regreso atveju pirminė prievolė pasibaigtų, o kreditorius prarastų tos prievolės privalumus. Su šia pozicija taip nebūtų galima sutikti, kadangi ieškovas, remiantis CK 6.280 str., atlyginęs kito asmens padarytą žalą, turi į padariusį žalą asmenį regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisę tokio dydžio, kiek sumokėjo žalos atlyginimo.

Manytina, kad esminė tokio LAT išaiškinimo priežastis buvo siekis socialinio draudimo įstaigoms suteikti galimybę išsiieškoti patirtą žalą iš atsakingų asmenų solidariai, o ne lygiomis dalimis iš visų bendraskolių¹⁷⁸ (jei neįmanoma nustatyti kiekvieno iš žala padariusių asmenų kaltės dydžio). Taigi LAT, neatkreipęs dėmesio į tai, kad praktikoje pateikiamais išaiškinimais galima remtis tik analogiškose bylose, kuriose tarp šalių buvo susiklostę tapatūs teisiniai santykiai kaip ir nagrinėjamoje byloje, bei ignoruodamas Lietuvos materialinės teisės aktų nuostatas, kuriose įtvirtinta socialinio draudimo įstaigų regreso teisė, išaiškino jas plečiamai nusprenddamas, kad kaip ir privati draudimo įmonė pagal CK 6.1015 str., taip ir socialinio draudimo įstaiga pagal CK 6.101 str. 4 d. 4 p. ir CK 6.290 str., perima iš draudėjo reikalavimo teises įstatyminės cesijos būdu. Manytina, kad tol, kol CK 6.101 str. 4 d. 4 p. bus įtvirtintas tarp kitų reikalavimo teisės perėjimo įstatymo pagrindu (įstatyminės cesijos) atveju, teismai galės „lanksčiai“ spręsti, ar ieškovas kreipiasi realizuodamas regresinį, ar subrogacinį reikalavimą. Tai be jokios abejonės sukelia ir praktinių problemų, pavyzdžiui, ką iš tiesų dabar reikėtų laikyti ieškinio senaties termino pradžia, kai socialinio draudimo įstaigoms reikalavimo teisės

¹⁷⁸ Kaip tai numato CK 6.280 str.

pereina iš draudėjo – draudimo išmokos išmokėjimo momentą (pagal CK 1.127 str. 4 d.) ar teisės į ieškinį atsiradimo dieną (pagal CK 1.127 str. 1 d. ir CK 1.128 str.)?

Reziumuotina, jog šis LAT išaiškinimas yra akivaizdi netinkamo teisės normų reglamentavimo (CK 6.101 str. 4 d. 4 p.) ir taikymo (CK 6.290 str. 3 d.) pasekmė, todėl socialinio draudimo įstaigoms, išmokėjusioms draudimo išmokas savo draudėjams, reikalavimo teisė neturėtų pereiti įstatyminės cesijos būdu. Tačiau bet kuriuo atveju socialinio draudimo įstaigos, išmokėjusios draudimo išmokas, įgyja regresio (atgręžtinio reikalavimo) teisę į žalą padariusį asmenį tokio dydžio, kiek sumokėjo žalos atlyginimo (CK 6.280 str. 1 d.). Vienintelis turimo subrogacinio reikalavimo privalumas yra tas, kad subrogacijos atveju (subrogaciją suprantant kaip *cessio legis* CK 6.1015 str. prasme) nesikeičia pats prievolės dėl žalos atlyginimo pobūdis, t. y. jeigu nukentėjusį ir skolininkus siejo solidarioji prievolė, tai solidarumas išlieka ir įvykus subrogacijai. Tokiu atveju kreditorius, turintis subrogacinį reikalavimą, turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi ar keli skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį (CK 6.6 str. 4 d.). Tačiau pabrėžtina, kad norint suteikti socialinio draudimo įstaigoms teisę reikalavimus iš draudėjų, patyrusių žalos, perimti įstatyminės cesijos pagrindu ir taip išsaugoti pradinės prievolę ir jos privalumus, reikėtų įstatyme (CK 6.290 str. 3 d.) aiškiai įtvirtinti nuostatą, kad socialinio draudimo įstaigai, išmokėjusiai draudimo išmoką draudėjui (apdraustajam), CK 6.101 str. 4 d. 5 p. pagrindu pereina teisė reikalauti išmokėtų sumų iš atsakingo už padarytą žalą asmens.

Išvados ir pasiūlymai

1. Turint omenyje tai, kad užsienio valstybių teisėje (pavyzdžiui, Prancūzijos bei Italijos) bendrųjų prievolių teisės nuostatų prasme subrogacijos reikšmė yra tapati Lietuvos teisėje įtvirtintam regreso institutui, bei tai, jog subrogacijos institutas turi specifinę sampratą draudimo teisiniuose santykiuose, visų pirma, siūlytina skirti bendrąją (pagal CK 6 knygos VII skyrių suvokiant subrogaciją kaip regreso sinonimą) ir specialiąją (pagal CK 6.1015 str. suvokiant subrogaciją kaip įstatymo pagrindu kylančią cesiją) subrogacijos instituto sampratas. Atsižvelgiant į tai, kad CK subrogacijos institutas yra įtvirtintas tiek CK 6 knygos VII skyriuje, tiek CK 6.1015 str., teismams vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad subrogacijos instituto normos taikytinos ir aiškintinos atsižvelgiant ne tik pagal jų lingvistinę reikšmę, tačiau ir pagal konkrečių normų tikslus. Taip pat manytina, jog teisinio tikrumo vardan iš CK 6.101 str. vertėtų pašalinti šio straipsnio 4 d. 4 p., o 6.112 str. ir 6.114 str. reglamentuoti viename CK straipsnyje. Tai sudarytų prielaidas (sąlygas) geriau atskirti subrogacijos ir regreso institutus ir galimai leistų išvengti teisės taikymo klaidų. Įgyvendinus šiuos pasiūlymus, takoskyra tarp regreso ir subrogacijos institutų (ypač draudimo teisiniuose santykiuose) taptų aiški.
2. Subrogacija asmenų pasikeitimo prievolėje būdu, kuomet reikalavimo teisė pereina įstatymo pagrindu ir pasikeičia aktyvioji prievolės šalis, turėtų būti laikoma tik draudimo teisiniuose santykiuose, kai draudėjo reikalavimo teisė pereina įstatymo pagrindu draudikui, išmokėjusiam draudimo išmoką. Darytina išvada, kad subrogacijos instituto samprata visgi priklauso nuo tarp šalių egzistuojančio teisinio santykio, todėl šio santykio prigimties nustatymas yra vienas esminių regreso ir subrogacijos institutų atskyrimo kriterijų.
3. Tinkamas subrogacijos instituto suvokimas lemia teisingą ieškinio senaties instituto normų taikymą. Atsižvelgiant į šiame darbe išsakytą poziciją, kuri sutampa su naujausia LAT pozicija, teigtina, jog draudimo išmokos sumokėjimo nukentėjusiajam asmeniui momentas reiškia draudiko regreso teisės į draudėją atsiradimo momentą, nuo kurio turi būti pradedamas skaičiuoti ieškinio senaties terminas (CK 1.127 str. 4 d.). Tuo tarpu, kai draudėjui, patyrusiam žalos, išmokama draudimo išmoka, ieškinio senaties terminas turi būti pradedamas skaičiuoti nuo

draudėjo teisės į ieškinį atsiradimo dienos (CK 1.127 str. 1 d., CK 1.128 str.), kadangi reikalavimo teisė šiuo atveju draudikui pereina įstatyminės cesijos pagrindu (CK 6.1015 str.). Tokia pozicija atitinka subrogacijos instituto draudimo teisiniuose santykiuose esmę bei tikslus.

4. Vidinių draudiko ir draudėjo tarpusavio prievolių pažeidimas, pasireiškiantis įstatymo nustatyto termino išmokėti draudimo išmoką pažeidimu, nėra ir negali būti savarankišku pagrindu netenkinti draudiko reiškiama subrogacinio reikalavimo. Atsižvelgiant į tai, kad Draudimo įstatymas tiesiogiai nenumato jokių neigiamų pasekmių draudikui, vėluojančiam išmokėti draudimo išmoką, siūlytina papildyti esamą reglamentavimą nuostatomis, įtvirtinančiomis draudiko prievolę mokėti palūkanas už kiekvieną pradelstą dieną. Tai leistų Lietuvos teismams išvengti klaidų identifikuojant reiškiama subrogacinio reikalavimo patenkinimo prielaidas.
5. Subrogaciją draudimo teisiniuose santykiuose reikėtų laikyti tik kaip draudėjo reikalavimo teisių perėjimo draudikui institutą, o nukentėjusiojo trečiojo asmens teisių perėjimo draudikui instituto neįtvirtinimo CK 6 knygos LIII skyriuje nevertėtų laikyti teisinio reglamentavimo trūkumu. Manytina, kad įstatymu leidėjas, remdamasis Europos valstybių patirtimi, tokiu būdu (CK 6.1015 str.) aiškiai įtvirtino, kad subrogacija yra draudėjo reikalavimo teisių perėjimo draudikui institutas, todėl Draudimo įstatyme numatyta draudiko teisė išreikalauti sumokėtas sumas iš draudėjo ar apdraustojo yra laikytina ne subrogacija, o regresu. Darytina išvada, kad specialios draudimo teisę reglamentuojančios normos nenumato jokių kitų nei CK 6.1015 str. įtvirtintų subrogacijos, kaip *cessio legis*, atvejų. Todėl laikytina, kad CK 6.1015 str. yra vienintelis atvejis, kai tai yra laikoma įstatymine cesija draudimo teisiniuose santykiuose.
6. Priešingai nei savo naujausioje praktikoje pažymi LAT, socialinio draudimo įstaigų teisė susigrąžinti išmokėtas draudimo išmokas iš trečiojo asmens, atsakingo už žalą, yra regreso teisė, atsirandanti nuo draudimo išmokos išmokėjimo (t.y. prievolės draudėjui įvykdymo) momento. Nepaisant teisinių santykių turinio panašumų, nei CK, nei kiti teisės aktai nesuteikia teisinio pagrindo socialinio draudimo įstaigai perimti iš draudėjo reikalavimo teises įstatyminės cesijos pagrindu, skirtingai nei tuo atveju, kai reikalavimas privataus draudiko perimamas iš draudėjo pastariesiems esant iš draudimo sutarties kylančiuose teisiniuose santykiuose (CK 6.1015 str.).

Literatūros sąrašas:

Teisės norminiai aktai

Europos Sąjungos teisės aktai

1. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II). OL, 2007 L 199, p. 46.
2. 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I). OL, 2008 L 177, p. 14.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138 (nuo 2000-06-15 iki 2001-06-30 galiojusi redakcija).
4. Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 2007, Nr. 61-2340.
5. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246.
6. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207.
7. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 17-447.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. Kvebeko civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[http://www.ligiera.com.br/codigos/cc_quebequense_\(em_ingles\).pdf](http://www.ligiera.com.br/codigos/cc_quebequense_(em_ingles).pdf)>.
2. Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=3E6EAF58B8CA1683A7651FE45B2D30FC.tpdjo14v_1?idSectionTA=LEGISCTA000006165590&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20120229>.

3. 1804 m. Prancūzijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.archive.org/stream/codenapoleonorf00spengoog/codenapoleonorf00spengoog_djvu.txt.
4. Italijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.jus.unitn.it/cardoza/Obiter_Dictum/home.html.
5. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=247776.
6. Olandijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://wetten.overheid.nl/BWBR0005290/Boek7/Titel17/Afdeling2/Artikel962/gel digheidsdatum_09-03-2012.
7. Prancūzijos draudimo kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://195.83.177.9/upl/pdf/code_38.pdf.
8. Vokietijos draudimo sutarčių įstatymas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/VVG.html#89>.

Specialioji literatūra:

Monografijos

1. AMBRASIENĖ, D.; BARANAUSKAS, E., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis, trečioji laida*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.
2. BASEDOW, J., Project Group RESTATEMENT OF EUROPEAN INSURANCE CONTRACT LAW *et al. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*. S.l., Sellier, 2009.
3. BIRDS, J. *Bird's Modern Insurance Law. Seventh edition*. London: London Sweet & Maxwell, 2007.
4. BUCKLAND, W.W. *Equity in Roman Law*. London: University of London press, 1911.
5. CLARKE, M. *Policies and perceptions of insurance law in the twenty-first century*. Oxford: Oxford University press, 2005.
6. DAVID, R. *International encyclopedia of comparative law: Vol. 15, Labour law; chapter 1: International sources and institutional aspects*. S.l., Brill Archive, 1978.
7. DESCHEEMAEKER, E. *The Division of Wrongs. A Historical Comparative Study*. Oxford: Oxford University press, 2009.

8. DIXON, S.F. *Treatise on the Law of Subrogation, With Full References to the Civil Law*. Philadelphia: George W. Childs, 1862.
9. DOBBS, D.B. *Handbook on the law of remedies: damages-equity-restitution*. S.I., West Pub. Co., 1973.
10. KONTAUTAS, T. *Draudimo sutarčių teisė*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2007.
11. KOZIOL, H.; STEININGER, B.C., *European Tort Law 2008*. Vienna/New York: Springer, 2009.
12. LAWRY, J.P. ; RAWLINGS, P. *Insurance law: cases and materials*. Sl., Hart, 2004.
13. MIKELĖNAS, V, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
14. MIKELĖNAS, V, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2003.
15. MITCHELL, C.; WATTERSON, S. *Subrogation: Law and Practice*. Oxford: Oxford University press, 2007.
16. NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.
17. SHELDON, N. Henry. *Law of subrogation. Second Edition*. Boston: The Boston book company, 1898.

Kitos publikacijos

1. AMBRASIENĖ, D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai). *Jurisprudencija*, 2002, t. (28) 20, p. 96-104.
2. HASSON, R. Subrogation in Insurance Law - A Critical Evaluation. *Oxford Journal of Legal Studies*, 1985, Nr. 3, p. 416-438.
3. KONTAUTAS, T. Civilinės atsakomybės draudimas: draudiko teisė išreikalauti sumokėtą sumą iš draudėjo. *Teisės žinios*, 2005, Nr. 2-3 (10-11).
4. MAHER, B.S; PATHAK R.A. Understanding and Problematizing Contractual Tort Subrogation. *Loyola University Chicago Law Journal*, 2008, t. 40, Nr. 1., p. 49-91.
5. MARASINGHE, M.L. An Historical Introduction to the Doctrine of Subrogation: The Early History of the Doctrine I. *Valparaiso University Law Review*, 1975, t. 10, Nr. 1, p. 45-65.
6. MIZARAS, V. Tarptautinės privatinės teisės Europos Sąjungoje vienodinimo rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. *Justitia*, 2009, Nr. 1(71), p. 2-24.

7. PARKER, J.C. The Made Whole Doctrine: Unraveling the Enigma Wrapped in the Mystery of Insurance Subrogation. *Missouri Law Review*, 2005, t. 70, Nr. 3, p. 724-775.

Žinynai ir žodynai

1. GARNER, B.A. *Black's Law Dictionary. Eighth edition*. S.l., West group, 2004.
2. KRIŽINAUSKAS, J.; SMAGURAUSKAS, S. *Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas. Trečiasis leidimas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

Elektroniniai dokumentai

1. O'BRIEN. *The Origins of Subrogation* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lionsthree.blogspot.com/2009/10/origins-of-subrogation.html>.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XIV kongresui parengtas nacionalinis pranešimas „*Legislatyvinės omisijos problemos konstitucinėje jurisprudencijoje*“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.confcoconsteu.org/reports/rep-xiv/report_Lithuania_lt.pdf.
3. GIULIANO, M.; LAGARDE, P. *Report on the Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations* [interaktyvus]. O.J. Nr. C282, 1980, 12-13 p.
Prieiga per internetą:
[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980Y1031\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980Y1031(01):EN:HTML).

Teismų praktika:

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 22 d. nutartis c.b. pagal pareiškėjo UAB „Corporate Property Holding“ prašymą pakeisti išieškotoją vykdomo procese, Nr. 3K-3-221/2004, kat. 119.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 24 d. nutartis c.b. ADB „Reso Europa“ v. Vilniaus miesto savivaldybė ir kt., Nr. 3K-3-503/2005, kat. 44.5.2.4; 44.5.2.14.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 5 d. nutartis c.b. AB „Lietuvos draudimas“ v. V. S., Nr. 3K-3-636/2005, kat. 24.1.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. balandžio 7 d. nutartis c.b. *VSDFFV Kauno skyrius v. UAB „Klaipėdos autobusų parkas“*, Nr. 3K-7-166/2006, kat. 38; 73.1.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. balandžio 26 d. nutartis c.b. *UAB DK „Baltic Polis“ v. B. K. ir G. K.*, Nr. 3K-3-300/2006, kat. 38; 73.2.6.1.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 10 d. nutartis c.b. *VSDFFV Marijampolės skyrius v. E. J. ir UADB „Balticums draudimas“*, Nr. 3K-3-255/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.17; 73.2.6.1.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugpjūčio 28 d. nutartis c.b. *AS „ERGO Kindlustuse“ v. UAB „Transmėja“ ir DUAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-438/2006, kat. 24.4.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c.b. *UAB „Ergo Lietuva“ v. J. P.*, Nr. 3K-3-456/2006, kat. 24.2; 73.2.5.1.2.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c.b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“, N. R. ir Lietuvos valstybė*, Nr. 3K-3-588/2006, kat. 44.5.2.5 ir kt.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis c.b. *UAB DB „PZU Lietuva“ v. VĮ „Kauno miškų urėdija“*, Nr. 3K-3-682/2006, kat. 73.2.6.1.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 19 d. nutartis c.b. *VSDFFV Mažeikių skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-7-73/2007, kat. 24.1; 37; 38.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 28 d. nutartis c.b. *UADB „ERGO Lietuva“ v. J. K.*, Nr. 3K-3-352/2007, kat. 24.2; 42.8; 121.13.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 16 d. nutartis c.b. *VSDFFV Panevėžio skyrius v. A. B., UADB „ERGO Lietuva“*, Nr. 3K-3-400/2007, kat. 44.2.4.2; 73.2.6.1.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis c.b. *VSDFFV Šakių skyrius v. V. B.*, Nr. 3K-3-571/2007, kat. 44.5.2.16.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 12 d. nutartis c.b. *UABDK „PZU Lietuva“ v. AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-76/2008, kat. 38; 73.2.6.1.

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis c.b. *Varėnos rajono savivaldybė v. Ž. S., R. M. ir kt.*, Nr. 3K-3-297/2008, kat. 30.3; 30.7; 33; 34.1; 43.2.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis c.b. *Vilniaus m. VPK ir Policijos departamentas prie VRM v. P. S.*, Nr. 3K-7-496/2008, kat. 38; 44.1; 44.5.2.16; 44.8.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. *A. B. v. V. N.*, Nr. 3K-3-595/2008, kat. 21.4.1.1; 24.4; 35.3.6.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 10 d. nutartis c.b. *AB „Lietuvos draudimas“ v. Viešosios policijos apsaugos tarnyba, UAB „BTA draudimas“*, Nr. 3K-3-46/2009, kat. 38.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 10 d. nutartis c.b. *UAB „Speisuva“ v. UAB „M-1“*, Nr. 3K-3-498/2009, kat. 42.11.1.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 2 d. nutartis c.b. *VSDFFV Kauno skyrius v. R. V., M. G. ir T. V.*, Nr. 3K-3-83/2010, kat. 35.3.1; 38; 44.5.2.14; 44.2.16; 73.1; 73.2.13.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. *UAB „Jaukurai“ v. UAB „Forsitia“*, Nr. 3K-3-469/2010, kat. 37; 52.3; 114.12.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 29 d. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga Nr. AC-34-1, Teismų praktika Nr. 34.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 8 d. nutartis c.b. *A. Z. v. „Kononenko ir ko“, S. K. ir M. K.*, Nr. 3K-3-44/2011, kat. 45.11.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis c.b. *UADB „Ergo Lietuva“ v. UAB „Baltijos autocentras“*, Nr. 3K-3-100/2011, kat. 24.2; 38; 44.5.1; 45.1; 114.11.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 17 d. nutartis c.b. *UABDK „PZU Lietuva“ v. UAB „Kaduva“*, Nr. 3K-3-463/2011, kat. 73.2.6.4.10; 114.4.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2011 m. gruodžio 29 d. nutarimas c.b. *AB DNB bankas v. A. J. ir S. J.*, Nr. 3K-P-537/2011, kat. 32.6.1; 36.2; 126.5.

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 10 d. nutartis c.b. *V. N. v. P. R., M. R., A. R.*, Nr. 3K-3-34/2012, kat. 42.1; 42.8; 43.2; 63.1; 126.5.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

1. 1994 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „*Dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimo*“, Valstybės žinios, 1994-06-03, Nr. 42-771.
2. 1999 m. kovo 4 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „*Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto kadroinių darbuotojų darbinės veiklos*“. Valstybės žinios, 1999-03-10, Nr. 23-666.
3. 2007 m. spalio 24 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „*Dėl teismų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo*“, Valstybės žinios, 2007-10-27, Nr. 111-4549.

Kiti šaltiniai:

1. 2004 m. vasario 12 d. generalinio advokato Philippe Leger išvada Europos Teisingumo Teismo byloje *Clinique La Ramée ASBL, Winterthur Europe Assurance SA v. Jean-Pierre Riehl*, Europos Sąjungos Taryba, Nr. C-397/02.

Santrauka

Šiame magistro darbe pateikiamas išsamus subrogacijos instituto reglamentavimo bei taikymo Lietuvos teismų praktikoje problematikos vertinimas. Siekiant išvengti subjektyvumo, nemažas dėmesys darbe teikiamas subrogacijos instituto sampratai įvairiose jurisdikcijose, atsižvelgiant į subrogacijos istorinę perspektyvą romėnų teisėje bei į šio instituto susiformavimui turėjusių įtakos valstybių doktriną bei jurisprudenciją. Subrogacijos instituto samprata taip pat analizuojama atsižvelgiant į subrogacijos tikslus bei principus, kurie pripažįstami ne tik Lietuvos bei užsienio materialinėje teisėje, bet ir teismų praktikoje.

Atsižvelgiant į Lietuvos pozityviojoje teisėje egzistuojantį painų subrogacijos instituto reglamentavimą, darbe didelis dėmesys teikiamas teorinei subrogacijos instituto analizei, gretinant teorijoje ir praktikoje kylančią problematiką. Darbe, visų pirma, išsiaiškinami subrogacijos atskyrimo nuo cesijos bei regresio kriterijai bei požymiai, taip pat pateikiamas subrogacijos instituto vertinimas priklausomai nuo šalis siejančių teisinių santykių bei lyginamuoju aspektu pateikiamas subrogacijos instituto reglamentavimas tose jurisdikcijose, kurių civilinės teisės nuostatos turėjo didžiausią įtaką Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatų turiniui. Darbe aiškiai atskleidžiamos ydingo subrogacijos instituto reglamentavimo priežastys, pateikiami pasiūlymai, kaip pašalinti reglamentavimo trūkumus bei išvengti teisės taikymo klaidų.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teismų praktikoje subrogacijos institutas dažniausiai taikytas bylose, kylančiose iš draudimo teisinių santykių, darbe taip pat nemažas dėmesys skiriamas subrogacijos instituto taikymo problematikai draudimo teisiniuose santykiuose, pavyzdžiui, ieškinio senatį reglamentuojančių normų taikymas, atskiri subrogacijos netaikymo civilinės atsakomybės draudimo atvejai bei socialinio draudimo įstaigų teisės susigrąžinti išmokėtas draudimo išmokas kvalifikavimas. Šiame magistro darbe taip pat analizuojama pozityviosios teisės nereglamentuojama problematika, su kuria yra susidūrę Lietuvos teismai, pavyzdžiui, *ex injuria jus non oritur* principo ir draudiko veiksmų teisėtumo, kaip teisės į subrogacinio reikalavimo patenkinimą realizavimo prielaidos, santykis.

Dėl ganėtinai mažo Lietuvos doktrinos dėmesio šiam institutui, darbe daugiausiai remiamasi užsienio teisės autoritetų veikalais, užsienio valstybių civilinės teisės šaltiniais bei *travaux preparatoires*.

Summary

This Master Thesis provides with a thorough evaluation of problematic topics existing in subrogation regulation and application in the case law of Lithuania. In order to evade subjectivity, a fair attention herein is being paid to the concept of subrogation in various jurisdictions considering the historical outlook of subrogation in Roman law as well as the doctrine and case law of countries which had influence in formation of subrogation. The concept of subrogation is also being analyzed with regard to goals and principles of subrogation which are acknowledged in Lithuania's and foreign substantive law and case law.

Considering a complex regulation of subrogation in the substantive law of Lithuania, a considerable attention herein is being paid to a theoretical analysis of subrogation by confronting the issues pointed out in doctrine and case law. Primarily, the differences between subrogation, assignment and recourse are ascertained, secondly, a concept of subrogation depending on legal relations between the parties and comparative subrogation regulation in jurisdictions the civil law of which had the most influence to the content of the Civil Code of the Republic of Lithuania are provided. The Master Thesis reveals the reasons of perverse regulation of subrogation and provides with proposals on how the demerits should be eliminated in order to evade improper application of the law.

With regard to the fact that most commonly subrogation in case law of Lithuania was applied in cases arising from legal insurance relations, the main attention is paid to the problems emerging in insurance cases, e.g. the application of rules regulating limitation of action, separate cases of excluding application of subrogation in civil liability insurance and qualification of Social Insurance Institutions' right of action in recovering the disbursed insurance benefits. This Master Thesis also provides with analysis of issues not determined in substantive law but faced by Lithuania's courts, e.g. the relation between the principle *ex injuria jus non oritur* and the legality of insurers' actions as a prerequisite for the satisfaction of a subrogated claim.

Due to pretty insignificant attention to subrogation from Lithuanian doctrine, it is mainly referred to works of foreign authorities in law, foreign sources of civil law and *travaux préparatoires*.